

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет економіки та менеджменту
(назва факультету)

Кафедра економіки та фінансів
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього рівня

магістр

(назва освітнього ступеня)

на тему:

«Кредитний ризик банківської системи України
(на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»)»

Виконав: студент 6 курсу, групи ПФМ-61

спеціальності

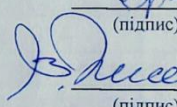
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

(шифр і назва спеціальності (напряму підготовки))

(підпис)

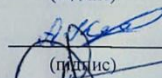
Романюк М. В.
(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

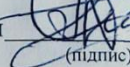
Димченний В. В.
(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

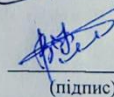
Крупка А. Я.
(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Панухник О.В.
(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

Фалович В. А.
(прізвище та ініціали)

Тернопіль
2024

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет

Економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

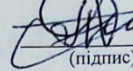
Кафедра

Економіки та фінансів

(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ЕФ

(підпис)

Олена ПАНУХНИК
(прізвище та ініціали)

« »

2024 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

на здобуття освітнього ступеня

магістр

(назва освітнього ступеня)

за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

(шифр і назва спеціальності)

студенту

Романюк Марії Віталіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Кредитний ризик банківської системи України (на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»)

Керівник роботи д.е.н., проф. Письменний Віталій Валерійович

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «30» вересня 2024 року № 4/7-959

2. Термін подання студентом завершеної роботи 20.12.2024

3. Вихідні дані до роботи науково-періодична література, Інтернет-джерел, власні дослідження та спостереження, статистичні дані НБУ та комерційного банку АТ КБ «Приватбанк»

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретико-концептуальні основи кредитного ризику

Розділ 2. Аналіз кредитного ризику комерційного банку (на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»)

Розділ 3. Шляхи мінімізації кредитного ризику комерційних банків

Розділ 4. Охорона праці та безпека життєдіяльності в АТ КБ «Приватбанк»

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

Таблиця 1.1. Підходи до визначення поняття «банківський ризик»; Таблиця 1.2. Підходи

до класифікації банківських ризиків; Рис. 1.1. Структура кредитного ризику комерційного

банку; Таблиця 1.4. Характеристики джерел виникнення кредитного ризику

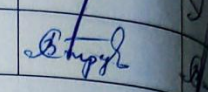
комерційного банку; Рис. 1.2. Причини та негативні наслідки впливу кредитних ризиків на

результати діяльності банків; Таблиця 1.5. Схема проведення кредитного аналізу (правило

шести «СІ»); Таблиця 2.1. Основні чинники впливу на кредитний ризик банківської установи

АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019-2024 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата завдання видав
Охорона праці	Радинський С.В., к.е.н., доцент	
Безпека в надзвичайних ситуаціях	Стручок В.С., старший викладач кафедри ОХ	

7. Дата видачі завдання «01» жовтня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітки
1	Вибір та затвердження теми кваліфікаційної роботи	30.09.2024	Виконано
2	Робота над планом, затвердження плану	08.11.2024	Виконано
3	Пошук та підбір літератури, відповідно до затвердженого плану	15.11.2024	Виконано
4	Робота над першим (теоретичним) розділом	22.11.2024	Виконано
5	Робота над другим (аналітичним) розділом	29.11.2024	Виконано
6	Робота над третім (проектно-рекомендаційним) розділом	06.12.2024	Виконано
7	Робота над четвертим розділом «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях». Підписання розділу в консультантів	13.12.2024	Виконано
8	Проходження нормоконтролю	14.12.2024	Виконано
9	Підготовка керівником відгуку та отримання зовнішньої рецензії	15.12.2024	Виконано
10	Попередній захист кваліфікаційної роботи	16.12.2024	Виконано
11	Робота ЕК. Захист кваліфікаційної роботи	23.12.2024	Виконано

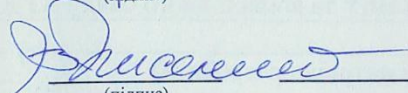
Студент

(підпис)

Романюк М.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Письменний В.В.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Романюк М.В. Кредитний ризик банківської системи України (на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»). – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – ТНТУ. – Тернопіль, 2024.

Об'єктом дослідження є кредитний ризик банківської системи України.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження теоретико-концептуальних основ кредитного ризику, аналіз його проявів у діяльності комерційних банків, а також розробка рекомендацій щодо шляхів мінімізації.

Для виконання завдань використовувалися наступні наукові методи дослідження: діалектичний, аналізу, синтезу, статистичний, методи порівняння, узагальнення тощо.

У кваліфікаційній роботі вивчено сутність кредитного ризику та визначено його місце в складі банківських ризиків; проаналізовано види та чинники кредитного ризику комерційних банків; охарактеризовано методи й інструменти оцінки кредитного ризику комерційних банків; здійснено діагностику кредитного ризику та визначено його вплив на кредитну активність АТ КБ «ПриватБанк»; вивчено особливості управління кредитним ризиком АТ КБ «ПриватБанк» у контексті забезпечення та збереження його фінансової стійкості; проведено стрес-тестування кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк»; проаналізовано державні та галузеві механізми системи захисту комерційних банків від впливу кредитного ризику; обґрунтовано напрямки удосконалення управління кредитним ризиком; здійснено моделювання оптимальної структури кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»; вивчено особливості забезпечення охорони праці та безпеки життєдіяльності в АТ КБ «ПриватБанк».

Ключові слова: банківська система, комерційні банки, кредитний ризик.

ABSTRACT

Romanyuk M.V. Credit Risk in Ukraine's Banking System (JSC CB «PrivatBank» as a case study). – Manuscript.

Research for obtaining a Master's degree in the specialty 072 «Finance, Banking, Insurance and Stock Market». – TNTU.– Ternopil, 2024.

The object of the study is the credit risk of the banking system of Ukraine.

The purpose of the qualification work is to study the theoretical and conceptual foundations of credit risk, analyze its manifestations in the activities of commercial banks, as well as develop recommendations on ways to minimize it.

Research methods. Performing the tasks, the following were used: dialectical, analysis, synthesis, statistical, methods of comparison, generalization, etc.

In the qualification work

In the qualification work the essence of credit risk were determined and its place in the composition of banking risks were studied; the types and factors of credit risk of commercial banks were analysed; the methods and tools for assessing the credit risk of commercial banks were characterized; the impact credit risk on the credit activity of JSC CB «PrivatBank» were diagnosed; the features of credit risk management of JSC CB «PrivatBank» in the context of ensuring and maintaining its financial stability were studied; stress testing of credit risk of JSC CB «PrivatBank» was conducted; the mechanism of the system of protection of commercial banks from the impact of credit risk were analysed; the directions for improving credit risk management were substantiated; the modelling of the optimal structure of the credit portfolio of JSC CB «PrivatBank» was carried out; the features of ensuring labour protection and life safety in JSC CB «PrivatBank» were studied.

Keywords: banking system, commercial banks, credit risk.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ	11
1.1. Ідентифікація кредитного ризику та його місце в складі банківських ризиків	11
1.2. Види та чинники кредитного ризику комерційних банків	18
1.3. Методи та інструменти оцінки кредитного ризику комерційних банків	23
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»)	33
2.1. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність АТ КБ «ПриватБанк»	33
2.2. Управління кредитним ризиком АТ КБ «ПриватБанк» у контексті забезпечення та збереження його фінансової стійкості	42
2.3. Стрес-тестування кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк»	48
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	57
3.1. Державні та галузеві механізми системи захисту комерційних банків від впливу кредитного ризику	57
3.2. Напрямки удосконалення управління кредитним ризиком комерційних банків	65
3.3. Моделювання оптимальної структури кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»	72
Висновки до розділу 3	76
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	79
4.1. Охорона праці у АТ КБ «ПриватБанк»	79
4.2. Уразливість банківської установи до впливу ситуацій воєнного стану	81
4.3. Організація планування та фінансування робіт із запобігання і ліквідації надзвичайні ситуації і їх наслідків	83
Висновки до розділу 4	86
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах російсько-української війни і загострення економічних викликів кредитний ризик банківської системи набуває особливого значення. Його високий рівень може призвести до значних фінансових втрат, погіршення ліквідності та зниження стабільності комерційних банків. Мінімізація кредитного ризику дозволяє не тільки запобігти можливим збиткам від кредитної діяльності, а й є важливим фактором для забезпечення стійкості та ефективного функціонування банківської системи.

У цьому контексті банківські установи повинні активно впроваджувати ефективні методи оцінки та управління кредитним ризиком, розробляти стратегії диверсифікації кредитних портфелів. Одним з ключових аспектів мінімізації кредитного ризику є забезпечення якісного аналізу платоспроможності позичальників, а також вивчення макроекономічних факторів, які можуть вплинути на здатність клієнтів своєчасно погашати борги. Не менш важливою є система контролю за якістю активів банку, що дозволяє вчасно виявляти і реагувати на можливі ризики.

Проблемі кредитних ризиків присвячені праці вітчизняних науковців І.О. Бланка, О.В. Васюренко, А.М. Герасимовича, В.М. Голуба, О.В. Дзюблюка, Г.Т. Карчевої, А.М. Мороза, І.М. Парасій-Вергуненко, В.В. Письменного, А.А. Пересади, О.В. Пернарівського, О.С. Полетаєва, Р.І. Тиркало та ін. Серед відомих зарубіжних вчених-економістів особливо значимі дослідження Л. Гітмана, Б. Едварда, Г. Марковіца, П. Роуз, П. Самуельсона, Дж. Сінкі, У. Шарпа та ін. Ними проведено аналіз чинників виникнення кредитного ризику, розроблено методи та інструменти оцінки кредитного ризику банківської системи.

Незважаючи на значну кількість праць і багатогранність дослідження питань кредитного ризику, сьогодні є потреба в комплексному підході до вивчення цього явища. Зокрема, необхідно здійснити аналіз практичних

підходів до оцінки та управління кредитним ризиком в умовах пертурбацій вітчизняної банківської системи. Важливо також визначити ефективні шляхи мінімізації кредитного ризику, що можуть бути застосовані вітчизняними комерційними банками для підвищення конкурентоспроможності та фінансової стійкості.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-концептуальних основ кредитного ризику, аналіз його проявів у діяльності комерційних банків, а також розробка рекомендацій щодо шляхів мінімізації. Для досягнення цієї мети було виконано такі завдання:

- вивчено сутність кредитного ризику та визначено його місце в складі банківських ризиків;
- проаналізовано види та чинники кредитного ризику комерційних банків;
- охарактеризовано методи й інструменти оцінки кредитного ризику комерційних банків;
- здійснено діагностику кредитного ризику та визначено його вплив на кредитну активність АТ КБ «ПриватБанк»;
- вивчено особливості управління кредитним ризиком АТ КБ «ПриватБанк» у контексті забезпечення і збереження його фінансової стійкості;
- проведено стрес-тестування кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк»;
- проаналізовано державні та галузеві механізми системи захисту комерційних банків від впливу кредитного ризику;
- обґрунтовано напрямки удосконалення управління кредитним ризиком;
- здійснено моделювання оптимальної структури кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»;
- вивчено особливості забезпечення охорони праці та безпеки життєдіяльності в АТ КБ «ПриватБанк».

Об'єктом дослідження виступає кредитний ризик банківської системи України.

Предметом дослідження є процес управління кредитним ризиком АТ КБ «ПриватБанк».

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, діалектичний метод, методи аналізу та синтезу – для теоретичного осмислення поняття кредитного ризику та його складових; статистичний метод – для аналізу кредитного ризику на основі емпіричних даних і виявлення чинників, які впливають на його рівень; методи порівняння, експертних оцінок й узагальнення – для обґрунтування напрямків удосконалення управління кредитним ризиком комерційних банків.

Інформаційна база дослідження. Основними джерелами інформації є законодавчі та нормативні акти, які регулюють діяльність банківської системи в Україні й визначають підходи до управління кредитним ризиком, зокрема закони України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи Національного банку України. Крім того, дослідження спирається на широкий спектр наукових публікацій, включаючи монографічні видання, статті у фахових журналах вітчизняних і зарубіжних авторів, статичні дані АТ КБ «ПриватБанк».

Наукова новизна роботи полягає в розробці та застосуванні інноваційного підходу до оптимізації структури кредитного портфеля банку, використовуючи гібридні нейромережі (ANFIS) та MATLAB для моделювання взаємозв'язків між ризиками та дохідністю різних категорій кредитів. У роботі застосовано методи нечіткої логіки (Fuzzy Logic Toolbox) для аналізу та врахування нечітких факторів, що впливають на кредитний ризик та дохідність портфеля. Запропонований у роботі підхід дозволяє адаптувати структуру кредитного портфеля до змінюваних економічних умов і потреб ринку.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблені рекомендації можуть бути використані АТ КБ «ПриватБанк» для підвищення ефективності управління кредитним ризиком, зменшення фінансових втрат та зміцнення фінансової стабільності. Результати проведеного дослідження також можуть бути корисними для регулюючих органів банківської системи при формування та управлінні комерційними банками в

аспекті формуванні оптимального кредитного портфелю і зниження кредитних ризиків в їх комерційній діяльності.

Апробація основних результатів дослідження. Результати дослідження, представлені у випускній кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію під час проведення міжнародних наукових конференцій кафедри економіки та фінансів ТНТУ імені Івана Пулюя, а саме на XII та XIII Міжнародних науково-практичних конференціях «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах».

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків загальним обсягом 117 сторінок. У контексті наочного відображення основних результатів дослідження подано 22 таблиці і 10 рисунків, 7 додатків. Список використаних джерел містить 76 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

1.1. Ідентифікація кредитного ризику та його місце в складі банківських ризиків

Трансформаційний період розвитку вітчизняної банківської системи супроводжується значними змінами в економічному, політичному та регуляторному середовищі, що обумовлює виникнення та загострення ризиків у банківській діяльності. Даний період характеризується нестабільністю, невизначеністю та адаптацією до нових ринкових умов, а також спричиняє підвищену вразливість банків до ризиків.

Поняття «банківський ризик» відіграє центральну роль у теорії та практиці банківської справи, адже воно пов'язане з управлінням та мінімізацією негативних наслідків банківських операцій (табл. 1.1). Різні науковці пропонують свої трактування, відображаючи ті чи інші аспекти та підходи до його розуміння.

Так, І.І. Благуна характеризує банківський ризик як загрозу втрати ресурсів, збитків, недоотримання доходів або додаткових витрат у результаті фінансових операцій [4, с. 12]. Дане визначення акцентує на матеріальних наслідках ризику та порівнянні фактичних результатів з очікуваними. О.Р. Дробницька розглядає банківський ризик як ситуативну характеристику діяльності банку [19, с. 268], підкреслюючи аспект невизначеності та потенціал для негативних відхилень, що є одними з характеристик ризику.

П.І. Віблій та А.Ю. Жаржинська вбачають у банківському ризику гіпотетичну можливість понесення збитків або упущення вигоди в процесі прийняття управлінських рішень [10, с. 10]. Г.Г. Жигайло трактує його як ймовірність втрати коштів, недоотримання доходів або додаткових витрат в результаті запланованих фінансових операцій [21, с. 12], що зближує визначення з підходом І.І. Благуна [4, с. 13], але робить акцент на плановий характер операцій.

Таблиця 1.1

Наукові підходи до визначення поняття «банківський ризик»

Автори	Визначення
Благун І.І.	Загроза втрати банком частини своїх ресурсів, виникнення збитків, недоотримання доходів або здійснення додаткових витрат у результаті здійснення фінансових операцій у порівнянні з очікуваним варіантом
Віблій П.І., Жаржинська А.Ю.	Гіпотетична можливість настання збитку, понесення збитків або упущення вигоди в процесі прийняття управлінських рішень
Дробницька О.Р.	Ситуативна характеристика діяльності банку, що відображає невизначеність її результату і характеризує імовірність негативного відхилення дійсного від очікуваного
Жигайло Г.Г.	Ймовірність втрати банком частини своїх коштів, недоотримання запланованих доходів або здійснення додаткових витрат в результаті проведення запланованих фінансових операцій
Кудіна В.Г.	Банківський ризик – це небезпека втрат, що походить від специфіки банківських операцій, здійснюваних кредитними установами
Ларіонова К.Л.	Небезпека або можливість втрат банку при настанні певних небажаних подій
Матвійчук Н.М., Купіч Б.В.	Ймовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів
Наумчук Н.В.	Невизначеність результату банківської діяльності та можливі несприятливі наслідки у випадку невдач
Фалюта А.В.	Можливість того, що певні події, очікувані чи не очікувані, можуть спричинити негативний вплив на рівень капіталу або доходів банку
Шило Ж.С.	Ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників

Примітка: складено автором на основі [4, с. 12; 10, с. 10; 19, с. 268; 21, с. 12; 32, с. 35; 33, с. 234; 35, с. 36; 39, с. 273; 70, с. 292; 72, с. 21]

К.Л. Ларіонова та Н.В. Наумчук у визначенні банківського ризику зосереджують увагу на небезпеці втрат і невизначеності результату банківської діяльності відповідно [33, с. 234; 39, с. 273]. Якщо в першому підході йдеться про небезпеку втрат при настанні небажаних подій, то в другому – акцентується на невизначеності та можливих несприятливих наслідках. Обидва підходи підкреслюють важливість передбачення несприятливих подій та оцінки їхнього впливу на діяльність банку.

А.В. Фалюта та Ж.С. Шило розглядають банківський ризик як можливість негативного впливу подій на капітал або доходи банку, характеризуючи як очікувані, так і неочікувані події [70, с. 292; 72, с. 21]. Н.М. Матвійчук і Б.В. Купіч це поняття визначають як ймовірність отримання доходів, менших від

очікуваних, або зниження вартості активів, що свідчить про невідповідність між очікуваними та фактичними результатами [35, с. 36].

Насамкінець розглянемо підхід визначення поняття «банківський ризик» В.Г. Кудіної, в якому зосереджується на специфіці банківських операцій, що є джерелом небезпеки втрат [32, с. 35]. Цей підхід підкреслює важливість для банків не лише контролювати ризики, а й вчасно реагувати на їх виникнення, щоб мінімізувати потенційні втрати.

Аналіз наведених визначень показує, що банківський ризик є багатогранним поняттям та включає різні аспекти: ймовірність втрат, невизначеність результатів, вплив на капітал і доходи, а також специфіку банківської діяльності.

Науковці виділяють різні ознаки, які використовуються для класифікації банківських ризиків, а саме за фінансовою складовою, місцем формування, ступенем впливу, розподілом в часі тощо. Узагальнимо їх в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Наукові підходи до класифікації банківських ризиків

Автори	Види
Брутян К.С.	За місцем формування: зовнішні (політичний, економічний, законодавчий) і внутрішні (кредитний, процентний, фондовий, валютний, ринковий, ризик дострокового зняття внесків, пов'язаний з новими видами діяльності, ліквідності); за розміром: припустимі, критичні, катастрофічні; за розподілом у часі: минулі, поточні, майбутні
Волкова Н.І., Мухіна А.С.	Фінансові: чисті (кредитний, ліквідності і платоспроможності) та спекулятивні (процентний, валютний); операційні; ділові; надзвичайні
Івасів І.Б., Гарбар Є.С.	Кредитний; процентний; валютний; ринку цінних паперів; дострокової вимоги депозитів, ліквідності; кредитний; неплатоспроможності; варіабельності
Лінгур І.В., Ковач С.С.	Кредитний; регіональний; інфляційний; ліквідності; процентний; валютний; ринковий; базисний; неплатоспроможності
Наумчук Н.В.	Зовнішні: стихійних лих, країни, політичні, нормативно-правові, економічні та конкуренції; внутрішні: управління (шахрайства, неефективної організації, нездатність керівництва приймати раціональні рішення); організації банківських операцій (технологічний, стратегічний, впровадження нових продуктів та технологій); фінансові (кредитний, процентний, ліквідності, інвестиційний, валютний, неплатоспроможності)
Петренко В.О.	Кредитний; ринковий; ліквідності, операційні ризики; правовий; управлінські

Примітка: складено автором на основі [7; 15, с. 110; 24, с. 79; 34, с. 145; 40, с. 226; 49, с. 236]

Різні науковці пропонують власні підходи до класифікації банківських ризиків, що відображає широту та багатогранність цього поняття. К.С. Брутян поділяє ризики за місцем формування на зовнішні та внутрішні, що дозволяє розрізняти ризики, які походять від макроекономічного середовища, та ті, що пов'язані з банківською діяльністю [7]. Крім того, класифікація за розміром і розподілом у часі додає важливий аспект оцінки потенційного впливу ризиків та їхньої еволюції.

Н.І. Волкова та А.С. Мухіна здійснюють поділ фінансових ризиків на чисті та спекулятивні [15, с. 110], що підкреслює різницю між ризиками, пов'язаними з основною діяльністю банку, та тими, що виникають внаслідок спекулятивних операцій. Включення операційних, ділових та надзвичайних ризиків показує важливість врахування широкого спектру факторів, що можуть вплинути на діяльність банку. Такий підхід дозволяє всебічно оцінювати ризики, що виникають як всередині, так і ззовні банку.

На противагу цього підходу, В.О. Петренко, І.Б. Івасів, Є.С. Гарбар, І.В. Лінгур і С.С. Ковач [24, с. 79; 34, с. 145; 49, с. 236] пропонують більш конкретні категорії ризиків, такі як кредитний, ринковий, ліквідності, операційний, правовий, управлінський і неплатоспроможності. При цьому Н.В. Наумчук додає до цієї класифікації зовнішні та внутрішні ризики, включаючи ризики управління, а також організації банківських операцій [40, с. 236].

Результати дослідження засвідчують те, що домінуюче місце в системі банківських ризиків займає кредитний ризик (табл. 1.3). Він є визначальним ще й тому, що кредитні операції є основним напрямком діяльності банків і більшість банків нарощують масштаби кредитування.

У науковій літературі є численні підходи до визначення поняття «кредитний ризик», що свідчить про його багатогранність і важливість у банківській діяльності. Наприклад, В.Я. Вовк та О.В. Хмеленко його трактують як ризик невиконання зобов'язань однією стороною, що призводить до збитків іншої сторони [11, с. 172].

Таблиця 1.3

Підходи до визначення поняття «кредитний ризик»

Автори	Визначення
Вовк В.Я., Хмеленко О.В.	Ризик невиконання зобов'язань однією стороною за договором і виникнення, у зв'язку з цим, в іншій стороні фінансових збитків
Матвійчук Н.М., Купіч Б.В.	Ризики пов'язані із невиконанням позичальником початкових умов кредитної угоди, тобто неповернення (повністю або частково) основної суми боргу і процентів по ньому у встановленні договором строки
Мороз Н.В., Селецька Т.О.	Об'єктивно наявна можливість зазнати фінансові втрати внаслідок невиконання клієнтом своїх зобов'язань перед банком (ризик кредитних збитків)
Просович О.П., Процак К.В.	Ймовірність неповернення взятої позичальником позички

Примітка: складено автором на основі [11, с. 172; 35, с. 36; 29, с. 273; 56, с. 89]

Н.В. Мороз та Т.О. Селецька розглядають кредитний ризик як об'єктивно наявну можливість зазнати фінансових втрат через невиконання клієнтом своїх зобов'язань перед банком [39, с. 273]. Цей підхід додає аспект об'єктивності та неминучості ризику, що відображає реалістичність потенційних збитків і підкреслює необхідність банків враховувати цей ризик при прийнятті управлінських рішень.

О.П. Просович і К.В. Процак визначають кредитний ризик як ймовірність неповернення взятої позичальником позички [56, с. 89]. Це визначення є більш лаконічним та конкретним, акцентуючи на головному аспекті кредитного ризику – можливості неповернення позички. Також воно дозволяє легко ідентифікувати цей вид ризику і спрощує його оцінку, однак може не враховувати умови кредитної угоди та інші зобов'язання.

Н.М. Матвійчук і Б.В. Купіч характеризують кредитний ризик як ризики, пов'язані з невиконанням позичальником початкових умов кредитної угоди, включаючи неповернення основної суми боргу і процентів у встановлені строки [35, с. 36]. Це визначення є найбільш деталізованим та враховує не лише ймовірність неповернення позички, а й умови кредитної угоди та строки виконання зобов'язань.

Виходячи з різних підходів, слід відмітити те, що під кредитним ризиком розуміють ймовірність фінансових втрат банку, пов'язаних із невиконанням

позичальником зобов'язань за кредитною угодою, включаючи неповернення основної суми боргу, несплату відсотків і невиконання інших умов договору. Дане визначення об'єднує основні аспекти, на які звертають увагу різні автори, та підкреслює комплексний характер кредитного ризику, що дозволяє більш точно оцінювати та управляти ним у банківській діяльності.

Кредитний ризик є сукупністю ризиків, пов'язаних з учасниками і елементами кредитних відносин (рис 1.1 і табл. 1.4).

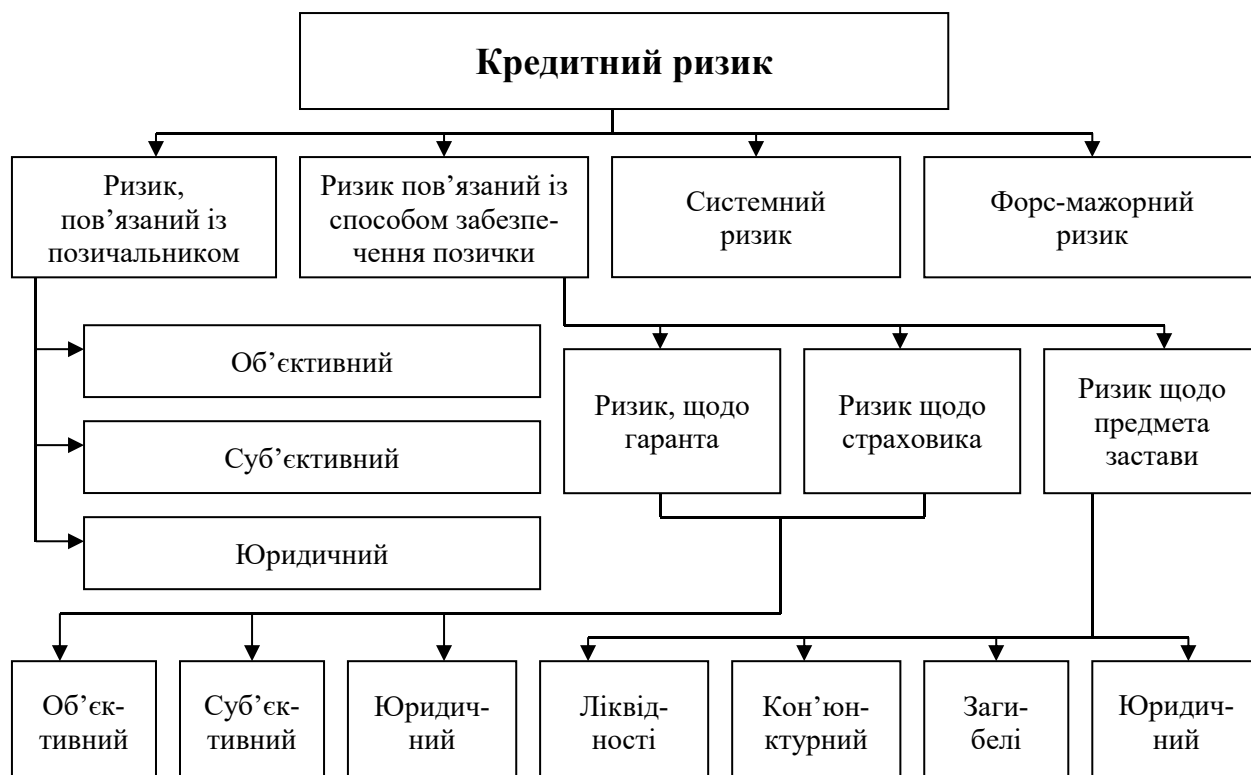

Рис. 1.1. Структура кредитного ризику комерційного банку

Примітка: складено автором на основі [9, с. 10]

Безпосередньо кредитні операції супроводжуються не лише кредитним, а й іншими видами ризиків, серед яких:

- відсотковий – у випадку видачі кредиту під плаваючу відсоткову ставку;
- інфляційний – у випадку видачі довгострокового кредиту під фіксовану відсоткову ставку;
- валютний – у випадку видачі кредиту в іноземній валюті;
- ринковий – у разі зміни ринкової вартості забезпечення за кредитними операціями та ін. [32, с. 36].

Таблиця 1.4

**Характеристики джерел виникнення кредитного ризику
комерційного банку**

Найменування ризику	Характеристика джерела
1. Ризик, пов'язаний із позичальником, гарантом, страховиком 1.1. Об'єктивний (фінансових можливостей) 1.2. Суб'єктивний (репутації) 1.3. Юридичний	1.1. Нездатність позичальника (гаранта, страховика) виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів 1.2. Репутація позичальника (гаранта, страховика) в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати взяті зобов'язання 1.3. Недоліки в складанні і оформленні кредитного договору, гарантійного листа, договору страхування
2. Ризик, пов'язаний із предметом застави 2.1. Ліквідності 2.2. Кон'юнктурний 2.3. Загибелі 2.4. Юридичний	2.1. Неможливість реалізації предмета застави 2.2. Можливе знецінення предмета застави за період дії кредитної угоди 2.3. Загибель предмета застави 2.4. Недоліки в складанні і оформленні договору застави
3. Системний ризик	Зміни в економічній системі, які можуть здійснити вплив на фінансовий стан позичальника (наприклад, зміна податкового законодавства)
4. Форс-мажорний ризик	Землетруси, повені, катастрофи, смерчі, страйки, військові дії

Примітка: складено автором на основі [23, с. 89]

Ризик, пов'язаний із позичальником, гарантом або страховиком, має кілька аспектів. Об'єктивний ризик включає фінансові можливості контрагента, тобто його здатність виконати зобов'язання за рахунок грошових надходжень або від продажу активів. Суб'єктивний ризик пов'язаний з репутацією контрагента, його відповідальністю і готовністю виконати зобов'язання. Юридичний ризик виникає через недоліки в складанні і оформленні кредитних договорів, гарантійних листів тощо.

Ризик, пов'язаний із предметом застави, включає кілька ключових аспектів. Ризик ліквідності пов'язаний із можливістю реалізації предмета застави: якщо актив не може бути швидко проданий без значної втрати вартості, це підвищує ризик для банку. Кон'юнктурний ризик включає знецінення предмета застави протягом дії кредитної угоди через зміни ринкових умов. Юридичний ризик стосується правильності складання та оформлення договору, недоліки якого можуть ускладнити правове врегулювання.

Системний ризик виникає через зміни в економічній системі, які можуть вплинути на фінансовий стан позичальника. Наприклад, макроекономічні коливання можуть суттєво вплинути на здатність позичальника виконувати свої зобов'язання. Цей ризик важко передбачити та контролювати, оскільки він залежить від зовнішніх факторів, таких як політична стабільність, економічні реформи, зміни регуляторного середовища.

Форс-мажорний ризик пов'язаний з непередбачуваними подіями, такими як землетруси, повені, катастрофи, смерчі, страйки або військові дії. Ці події можуть мати значний негативний вплив на здатність позичальника виконувати свої зобов'язання та призводити до втрати заставного майна. Управління цим ризиком вимагає використання страхових механізмів, включення форс-мажорних застережень у договори та розробки планів безперервності бізнесу.

Підсумовуючи, зазначимо, що кредитний ризик є невід'ємною складовою діяльності комерційних банків і відображає складність взаємин між кредиторами і позичальниками. Цей ризик виникає внаслідок можливості невиконання позичальником своїх зобов'язань перед банком, будь то через фінансові труднощі, непродуктивне використання кредитних коштів чи навмисне ухилення від виплат.

1.2. Види та чинники кредитного ризику комерційних банків

Розглянувши питання сутності кредитного ризику та його місця в складі банківських ризиків, перейдемо до питання класифікації. Його можна класифікувати за різними критеріями, до основних з яких належать: рівень виникнення, фінансові наслідки, сфера виникнення, ймовірність реалізації, статус позичальника, можливість прогнозування, вид кредитної операції та можливість взяття ризику (табл. 1.5).

Під час розробки заходів управління кредитним ризиком виокремлюють індивідуальний і портфельний кредитний ризик. Індивідуальний кредитний ризик – це ризик, пов'язаний з тим, що позичальник не зможе або не захоче

виконати свої зобов'язання за кредитною угодою щодо повернення позикових коштів та відсотків за користування цими коштами [39, с. 274].

Таблиця 1.5

Класифікація кредитних ризиків комерційних банків

Критерії класифікації	Види кредитних ризиків
За рівнем виникнення	Індивідуальний і портфельний кредитний ризики
За фінансовими наслідками	Кредитний ризики, наслідком якого є фінансові втрати, втрачена та фінансовий дохід
За сферою виникнення	Зовнішній (систематичний) і внутрішній (несистематичний) кредитний ризики
За ймовірністю реалізації	Реалізований і потенційний кредитний ризики
За статусом позичальника	Ризики при кредитуванні корпоративних клієнтів, юридичних осіб, фізичних осіб банків та інсайдерів
За можливістю прогнозування	Прогнозований і непрогнозований кредитний ризики
За видом кредитної операції	Ризики при безпосередній видачі кредиту, операціях з векселями, лізингових, факторингових і гарантійних операціях
За можливістю прийняття	Ризики, що береться банком самостійно, передається страховій компанії (гаранту, поручителю), розподіляється між іншими банками

Примітка: складено автором на основі [30, с. 93]

Портфельний кредитний ризик – це можливість зменшення вартості частини активів банку або зниження їхньої прибутковості відносно розрахункового запланованого рівня у зв'язку з динамікою структурних елементів кредитного портфеля, що впливає на фінансовий стан банківської установи та її платоспроможність.

Кредитний ринковий ризик пов'язаний зі змінами, кризовими явищами в ринковому середовищі, певному регіоні чи державі функціонування суб'єкта кредитування та реалізації кредитної угоди, що можуть призвести до проблем платоспроможності як окремих позичальників, так і банку. Кредитний балансовий ризик полягає у ймовірності настання негативних змін у фінансовому становищі банку в зв'язку зі змінами структури, термінів і динаміки складових елементів активної та пасивної частин його балансу [53, с. 55].

Кредитний ризик стосується і кореспондентських, і депозитних рахунків

певного банку в інших банках, операцій з цінними паперами (акціями, облігаціями, свопами, форвардами, ф'ючерсами, опціонами), гарантійних операцій, а також операцій кредитного характеру (лізингу, факторингу, форфейтингу) [61, с. 205].

Рівень кредитного ризику залежить від впливу та характеру прояву чинників, що зумовлюють його виникнення та розвиток. Чинники кредитних ризиків – це причини (джерела, фактори), що впливають на ймовірність повної (часткової) втрати банком-кредитором суми виданого кредиту та (чи) процентів за користування ним або можливість отримання доходу на вкладений капітал.

Залежно від дії чинників у випадку реалізації кредитних ризиків банки можуть не лише отримати доходи від здійснення активних операцій, але й зазнати фінансових втрат (рис. 1.2).

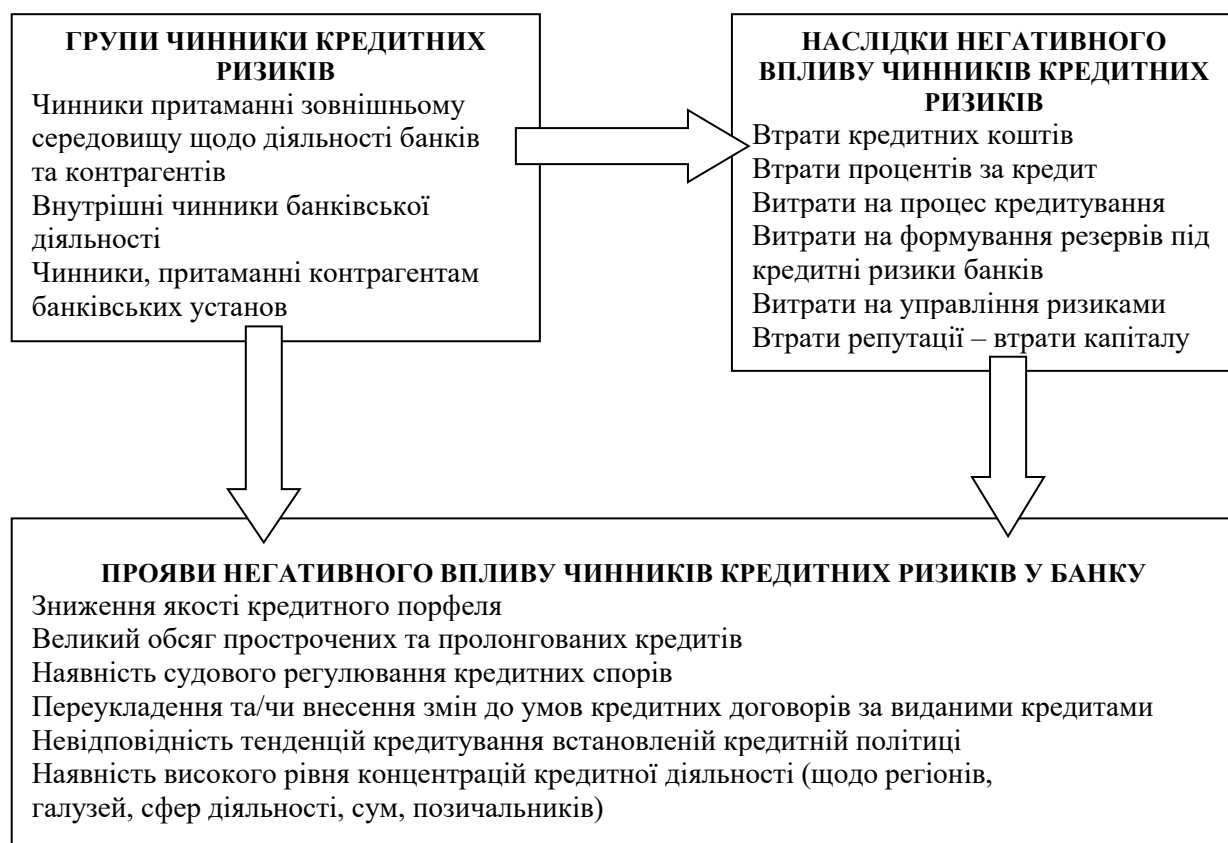

Рис. 1.2. Причини та негативні наслідки впливу кредитних ризиків на результати діяльності банків

Примітка: складено автором на основі [20, с. 184]

Діагностика чинників кредитних ризиків здійснюється з метою

всебічного дослідження природи, оцінювання прояву та вибору адекватних методів впливу на кредитні ризики в процесі здійснення кредитних операцій у банках. Американські фахівці компанії Algoritmics розробили систему управління ризиками «Mark To Future, представили матрицю груп ризиків та чинників їхнього виникнення. Згідно з цією матрицею на кредитні ризики чинять вплив від 50 до 200 чинників [12, с. 80]. Основними факторами кредитних ризиків, визначеними американськими банкірами, є лібералізм у видачі кредитів (46%), слабкість кредитної політики та стратегії ризиків (40%), висока концентрація кредитів (24%).

Фахівці Базельського комітету з нагляду за діяльністю банків (Basel Committee on Banking Supervision) у рекомендаціях щодо управління ризиками також акцентують увагу на внутрішньобанківських чинниках кредитних ризиків, які, за даними десятирічного дослідження аналітиків, є найвпливовішими факторами ризиків, і можуть регулюватися самими банками.

До цих чинників належать: концентрації кредитної діяльності банків, відсутність методик регулювання кредитних ризиків за етапами процесу кредитування, кредитування нових інноваційних проектів, фінансові махінації, неадекватне оцінювання впливу чинників кредитних ризиків, стрімке збільшення обсягів кредитного портфеля, неврахування якісних чинників ризику тощо [36, с. 80].

Згідно із аналітичними даними Світового банку (рис. 1.3) 67% від загальної суми збитків за кредитами банківських установ світу зумовлюють внутрішні чинники, а саме: недостатнє забезпечення – 23%, недостовірна оцінка інформації про контрагента – 21%, слабкість системи контролю та регулювання в банку – 18%, незадовільна якість забезпечення – 5% та неможливість отримання обумовленого в договорі забезпечення становить 1% від загального обсягу збитків за кредитними операціями банків [54, с. 239].

Водночас, зовнішні щодо банків фактори спричиняють лише 33% від загальної суми збитків від кредитної діяльності: банкрутство контрагента – 12%, вимоги кредиторів при поверненні кредитів – 11%, високий рівень безробіття –

6%, та на крадіжки припадає лише 4% загального обсягу цих збитків. Отже, світова банківська практика засвідчила домінуючу роль в умовах сьогодення внутрішньобанківських чинників кредитних ризиків.

Рис. 1.3. Вагомість чинників кредитного ризику за даними Світового банку

Примітка: складено автором на основі [2, с. 65]

Узагальнення підходів щодо класифікації чинників кредитних ризиків банківських організацій дає змогу констатувати, що визначені групи чинників взаємозалежні та впливають на рівень кредитних ризиків комплексно. В реальних умовах банківської діяльності всі види перелічених чинників взаємопов'язані між собою – принцип причинно-наслідкових зв'язків в економіці транспортує один чинник в інший.

Тому, досліджуючи кожну причину кредитних ризиків, необхідно враховувати її взаємозв'язок з іншими чинниками. Адже кредитні ризики обумовлюють як унікальні особливі фактори, так й інтегральні, загальноекономічні, політичні чинники, які притаманні усім банківським ризикам.

Неефективний підхід щодо регулювання однієї групи чинників породжує проблеми щодо іншої. У зв'язку з цим для адекватного оцінювання та ефективного впливу на чинники кредитних ризиків банківських установ

вважаємо за доцільне запропонувати їх комплексну класифікацію, яка враховує як природу та специфіку цих чинників, так і можливість нейтралізувати їхню негативну дію на результати кредитної діяльності банків (дод. А).

Таким чином, чинники, які впливають на виникнення кредитних ризиків доцільно поділити на чинники зовнішнього щодо банків та контрагентів середовища; чинники, притаманні діяльності позичальників; внутрішньобанківські чинники кредитного ризику.

Такий поділ зумовлений тим, що наслідком недостатньої уваги кредитних працівників при оцінюванні кредитоспроможності клієнта є не лише фінансовий стан та прибутковість об'єкта, що кредитується, а також галузь, вид діяльності та тип контрагента, його конкурентоспроможність, кредитна історія, репутація, рівень управління господарською діяльністю та користування іншими послугами банку-кредитора. В результаті неврахування цих чинників наслідками ризиків є втрати кредитних коштів банківських установ [52, с. 53].

Підсумовуючи, зазначимо, що запропонована класифікація комплексно характеризує дію чинників кредитних ризиків, охоплює увесь спектр їхнього прояву, дозволяє згрупувати причини кредитних ризиків за істотними ознаками, дає змогу різнобічно оцінювати чинники кредитних ризиків як об'єкти регулювання та визначати вагомість їх впливу на результати кредитних операцій банків.

Узагальнення результатів дослідження дає можливість стверджувати, що всебічне врахування впливу розглянутих чинників на рівень кредитних ризиків значною мірою сприятиме підвищенню ефективності кредитних операцій, допоможе достойно виходити із кризових ситуацій у банківській діяльності та обумовлюватиме стабільність функціонування банків.

1.3. Методи та інструменти оцінки кредитного ризику комерційних банків

Важливим напрямом управління кредитним ризиком комерційних банків є оцінка його рівня. У зв'язку з тим, що цей ризик має певні особливості, його

оцінка проводиться на підставі не тільки кількісного, а й якісного аналізу. Так, кількісний аналіз кредитного ризику полягає в оцінці кредитоспроможності позичальника і спирається на низку методів, серед яких коефіцієнтний метод, евристичні методи, метод експертних оцінок, статистичні методи тощо [56, с. 90].

Коефіцієнтний метод полягає в розрахунку показників фінансового стану позичальника (показники ліквідності, ділової активності, рентабельності та фінансової стійкості) і порівняння їх з нормативними і критеріальними значеннями. Проте слід зазначити, що аналіз за коефіцієнтним методом ускладнюється внаслідок відсутності форм урахування зв'язків між окремими коефіцієнтами, їх відносної автономності, відмінностей у рівнях критеріальних значень, непорівнюваності та різноспрямованості.

Особливістю евристичних методів є відсутність строгих математичних доказів оптимальності отриманих рішень. Загальною спрямованістю евристичних процедур є використання людини як «вимірювального приладу» для одержання кількісних оцінок досліджуваних процесів. Попри вразливість з погляду об'єктивності, ці методи мають досить значне поширення, що пояснюється значним поширенням явища відсутності достовірної інформації. Однією зі сфер їх застосування є кількісна оцінка економічного ризику.

Існує кілька різновидів евристичних методів. Широко відомий, наприклад, метод Делфі. Він характеризується анонімністю і керуванням зворотним зв'язком. Мета анонімності – уникнути групового обговорення і тиску думки авторитетних осіб [74, с. 857].

До експертних методів належать також і широко відомі методики, які застосовуються у міжнародній практиці: методика Швейцарської банківської корпорації; методика ВЕКІ. Ще один важливий метод оцінки ризику – моделювання задачі вибору рішень в умовах ризику за допомогою «дерева рішень». Даний метод передбачає графічну побудову варіантів вкладених рішень. Гілкам дерева ставлять у відповідність суб'єктивні й об'єктивні оцінки можливих подій. Йдучи вздовж побудованих гілок, оцінюють кожен шлях, як

правило, на основі ймовірностей, і з усіх можливих оцінок вибирають варіант дій з найменшого ймовірністю. При цьому кількісну оцінку одержує кожен варіант.

Найзручнішим способом подання такої серії альтернатив з наступним вибором найбільш прийнятних є дерево рішень. Воно дає змогу розчленувати велику, складну проблему на серію дрібніших проблем.

Дерево рішень – це графічний підхід до аналізу рішень в умовах невизначеності. У процесі побудови дерева використовується два види гілок: гілка рішень і гілка результатів. Гілка рішень передбачає прийняття того чи іншого рішення. Вона позначається у вигляді вершини з гілками, що відходять від неї. Гілку подій малюють тоді, коли зовнішні фактори визначають, яка з можливих випадкових подій відбудеться. Кожна гілка представляє можливий результат, а число P являє собою ймовірність, з якою дана подія відбувається [26, с. 86].

Метод аналогій використовується в тому випадку, коли інші методи оцінки ризику неприйнятні. Часто такий метод оцінки використовується в страхуванні при розробці правил страхування нових ризиків. Як аналоги використовуються дані про ризик аналогічних проектів чи угод, відповідно його часто використовують, наприклад, страхові компанії при оцінці ціни страхування ризиків, які раніше не страхувалися [41, с. 66].

Аналізуючи ступінь ризику певного напрямку підприємницької діяльності, використовують дані про розвиток подібних напрямків у минулому. Джерела інформації можуть бути різні: опубліковані звіти компаній, інформація державних органів, дані страхових компаній. Джерела обробляються з метою виявлення залежностей між планованими результатами майбутньої діяльності і потенційних ризиків.

Можливі помилки при використанні методу аналогій зумовлені використанням даних минулих періодів, відповідно дана небезпека особливо помітна при розгляді виробничого напрямку підприємницької діяльності. Кожний продукт проходить кілька життєвих стадій від розробки до зняття з

виробництва, тому найоптимальнішим при використанні цього методу є порівняння минулих і дійсних показників у межах тієї самої стадії.

У міжнародній банківській практиці найбільш відомі Z-модель Альтмана, модель Фулмера, які використовуються для прогнозування банкрутства підприємства, і модель нагляду за кредитами Чессера. Останнім часом набули поширення структурні моделі, що ґрунтуються на дослідженнях Р. Мертона, та моделі скорочених форм [58, с. 11].

Використання зазначених моделей у банківській практиці ускладнено у зв'язку з відсутністю чи невідповідністю нормативних значень показників фінансового стану позичальників реаліям вітчизняної економіки. Крім того, статистичні методи оцінки кредитного ризику потребують значних масивів даних і витрат часу. Тому найбільш поширеним методом оцінки рівня кредитного ризику є метод експертних оцінок, який передбачає обробку й аналіз результатів опитування експертів щодо ймовірності настання небажаної події, яка може призвести до збитків банку за кредитною операцією.

За оцінкою експертів, близько половини виданих сум не повертаються клієнтами. Причина цього – в низькому професійному рівні менеджменту комерційних банків, зокрема в тому, що немає науково обґрунтованої методики оцінки кредитоспроможності та ризику неповернення позик і в результаті, вибору клієнтів кредитування, а також у тому, що бракує спеціалістів, компетентних у підготовці і прийнятті рішень про прийнятність та умови кредитування.

Специфіка кредитного ризику полягає в тому, що його дуже важко обчислити за допомогою математичного апарату і виразити в цифрах. Це пояснюється тим, що існує велика кількість чинників, що формують кредитний ризик, і вплив цих чинників можна оцінити лише на логічному рівні, а вираженню математично вони не підлягають. При оцінці ризику часто необхідно оперувати специфічними якісними оцінками, котрі не піддаються формальному описанню та документальному оформленню.

Є багато методів для визначення впливу окремих чинників на

формування кредитного ризику, тобто в принципі можливо оцінити кредитний ризик з окремих сторін, а вивести одну агрегатну оцінку на математичному рівні практично неможливо через те, що фактори впливу мають різну природу [27, с. 90]. В даному випадку необхідно використовувати експертний метод оцінки який базується на опитуванні думок певної кількості фахівців (експертів) з подальшою обробкою отриманих результатів. Представлений метод дає можливість об'єднати результати аналізу відокремлених чинників та досвіду експертів із зазначеного питання.

В практиці провідних банків світу, а в останній час і в практиці вітчизняних, багатьма експертами у вигляді схеми кредитного аналізу застосовується правило шести «Сі»: Character (характер позичальника); Capacity (фінансові можливості); Capital (капітал, грошові кошти); Collateral (забезпечення); Condition (загальноекономічні умови); Control (контроль) [1, с. 97]. Кожний з розділів зазначених вище характеризує певну сторону діяльності позичальника і може надати необхідну інформацію для складання прогнозів на майбутнє. Більш детальна характеристика правила шести «Сі» наведена у табл. 1.6.

Одним із наочних прикладів оцінки кредитного ризику експертним методом є рейтингові методики оцінки кредитоспроможності позичальника, що використовуються вітчизняними банками.

Для розрахунку сукупного кредитного ризику банку можна використати таку формулу:

$$VAR_n = l + k^\infty \sqrt{\sum_{i=1}^n \sigma_i^2 + \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \sigma_i \times \sigma_j \times p}, \quad (1.1)$$

де l – сподівана величина збитків за кредитним портфелем; k^∞ – уточнюючий коефіцієнт (квантиль), що визначає положення значення випадкової величини (симетрично в обох «хвостах» розподілу) відносно середнього, вираженого в кількості середньоквадратичних відхилень; $\sigma_{i(j)}$ – стандартне відхилення можливих збитків за i -го (j -го) кредитною угодою; p –

коефіцієнт кореляції ймовірностей дефолту і-го та j-го позичальників [40, с. 227].

Таблиця 1.6

Схема проведення кредитного аналізу (правило шести «СІ»)

Характер	Здатність	Гроші та капітал	Забезпечення	Умови	Контроль
Кредитна історія клієнта	Дієздатність клієнта і гарантів	Продаж, прибуток, дивіденди в звітному періоді у порівнянні з минулими	Право власності на активи	Рейтинг у галузі, частка ринку	Банківське законодавство
Досвід роботи інших кредиторів з клієнтом	Наявність статутних документів	Забезпеченість власними коштами	Термін служби активів	Конкурентоздатність	Правила кредитування
Мета позички	Характеристика клієнта: юридичний статус, засновники, основна діяльність тощо	Наявність ліквідних резервів	Залишкова вартість	Чутливість до змін	Наявність у клієнта необхідної документації
Досвід клієнта в складанні планів та прогнозів		Кредиторська та дебіторська заборгованість	Борги, обмеження	Умови на ринку праці	Кредитна заявка та договір
Кредитний рейтинг клієнта		Структура капіталу та рівень левериджу	Зобов’язання за лізингом та закладні	Вплив інфляції на клієнта	Інформація сторонніх експертів про прогнозовані зміни у економічному у становищі
Наявність серед керівників осіб з правом другого підпису		Контроль за витратами	Наявність страхування	Довгострокові прогнози для галузі і клієнта	
		Динаміка цін на акції	Гарантії		
	Наявність аудиторського висновку	Банк клієнта			
	Якість управління	Судові санкції			
	Останні зміни в обліку	Податкові санкції Потреба у фінансових ресурсах			

Примітка: складено автором на основі [12, с. 106]

За результатами кількісного аналізу кредитного ризику визначаються

розмір реальної вартості активів, пов'язаних з кредитним ризиком, та обсяг можливих збитків.

Якісний аналіз кредитного ризику полягає в ідентифікації чинників ризику (виявленні його джерел) і вимагає від керівництва банку ґрунтовних знань, досвіду та інтуїції у цій сфері діяльності [61, с. 205]. Його доцільно здійснювати у двох аспектах:

- визначення можливих джерел кредитного ризику, оцінка якісних показників кредитоспроможності позичальника та аналіз відповідності параметрів кредиту положенням кредитної угоди;

- визначення суб'єктивної складової кредитного ризику, виявлення інтересів суб'єктів ризику тощо.

Для кількісного і якісного аналізу кредитного ризику важливим є застосування методики оцінки кредитоспроможності позичальника, яка є основним аспектом методики оцінки кредитного ризику банку. Слід відзначити, що під кредитоспроможністю позичальника розуміють здатність юридичної чи фізичної особи повністю і в зазначені терміни виконати всі умови кредитної угоди.

У світовій банківській практиці кредитоспроможність клієнта завжди була і лишається одним з основних критеріїв доцільності встановлення кредитних відносин.

Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, банківська установа фактично визначає рівень кредитного ризику, який вона візьме на себе, встановлюючи кредитні відносини з цим клієнтом [58, с. 10].

У процесі оцінювання фінансового стану позичальника – юридичної особи НБУ рекомендує враховувати та аналізувати в динаміці такі основні економічні показники діяльності [75]: платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної і загальної ліквідності); фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів); обсяг реалізації; обороти за рахунками (співвідношення чистих надходжень за рахунками та суми кредиту, наявність рахунків в інших банках, наявність

картотеки неплатежів); склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості; собівартість продукції; прибутки та збитки; рентабельність; кредитна історія позичальника. Такі параметри оцінювання фінансового стану позичальника, як платоспроможність, фінансова стійкість, рентабельність характеризуються кількома показниками (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Показники фінансового стану позичальника

Показник	Методика розрахунку	Рекомендоване значення
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$\frac{\text{високоліквідні активи (грошові кошти, їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції)}}{\text{поточні зобов'язання (короткострокові кредити, розрахунки з кредиторами)}}$	Не менше 0,2
Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{ліквідні активи (високоліквідні активи, дебіторська заборгованість, векселі одержані)}}{\text{поточні зобов'язання (короткострокові кредити, розрахунки з кредиторами)}}$	Не менше 0,5
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{\text{оборотні активи}}{\text{поточні зобов'язання (короткострокові кредити, розрахунки з кредиторами)}}$	Не менше 2,0
Коефіцієнт маневреності	$\frac{\text{власний капітал підприємства}}{\text{необоротні активи}}$	Не менше 0,5
Коефіцієнт незалежності	$\frac{\text{залучені кошти (довгострокові та поточні зобов'язання)}}{\text{власний капітал}}$	Не більше 1,0
Рентабельність активів	$\frac{\text{чистий прибуток}}{\text{загальні активи}}$	—
Рентабельність продажу	$\frac{\text{чистий прибуток}}{\text{обсяг реалізації продукції (без ПДВ)}}$	—
Коефіцієнт покриття кредиту грошовими потоками позичальника	$\frac{\text{чисті надходження за всіма рахунками позичальника}}{\text{сума основного боргу та відсотків за кредитом}}$	Не менше 1,5

Примітка: складено автором на основі [53, с. 56]

Групування показників за їх економічним змістом дозволяє сформулювати такі напрями аналізу фінансового стану позичальника: – аналіз грошових потоків – співвідношення чистих надходжень за рахунками і суми основного боргу за кредитом, склад і динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості, оборотність грошових коштів; – платоспроможність – коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності; – фінансова стійкість – коефіцієнти

маневреності та незалежності; – рентабельність – коефіцієнти рентабельності активів, рентабельності реалізації [36, с. 82].

Оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи визначається за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність) та якісних характеристик (особиста кредитоспроможність), підтверджених відповідними документами і розрахунками. Під час розгляду питання про надання кредиту і надалі в процесі обслуговування боргу банк має обрати для аналізу ті показники, які так чи інакше можуть вплинути на виконання зобов'язань за кредитом [26, с. 85]

До якісних характеристик позичальника належать: загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна: нерухомості, цінних паперів, банківських вкладів, транспортних засобів тощо); соціальна стабільність (постійна робота, сімейний стан, ділова репутація); вік і стан здоров'я клієнта; кредитна історія (інтенсивність користування банківськими кредитами у минулому та своєчасність їх погашення, користування іншими банківськими послугами).

До основних кількісних показників оцінки фінансового стану позичальника – фізичної особи належать: сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання) та прогноз на майбутнє; накопичення на рахунках в банку (інформація надається за бажанням позичальника); коефіцієнти, котрі характеризують поточну платоспроможність позичальника та його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитною угодою [16, с. 1061].

В цілому слід відмітити, що управлінські заходи мають розроблятися на засадах кількісного аналізу рівня кредитного ризику та адекватного врахування множини керованих і некерованих чинників, що зумовлюють його виникнення та розвиток. На підставі значень відповідних кількісних показників, які відображають реальну ситуацію, і результатів якісного аналізу, приймаються рішення стосовно прийняття кредитного ризику та, за необхідності, мінімізації його рівня.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи основні результати дослідження представлені у першому розділі необхідно відмітити наступне:

1. Кредитний ризик є одним із ключових аспектів банківської діяльності, який визначає ймовірність фінансових втрат для банку у випадку невиконання позичальником своїх зобов'язань, тобто даний різновид ризику тісно пов'язаний з іншими фінансовими ризиками і виникає внаслідок зовнішніх та внутрішніх факторів, на які банк має змогу впливати лише частково. Для забезпечення ефективного управління кредитним ризиком необхідно враховувати не тільки фінансові можливості позичальника, а й юридичні аспекти укладених угод та системні економічні зміни.

2. Кредитні ризики комерційних банків можна класифікувати за різними ознаками, зокрема за рівнем виникнення, фінансовими наслідками, сферою виникнення, ймовірністю реалізації, статусом позичальника, можливістю прогнозування, типом кредитної операції та здатністю банку приймати ризик. Основні фактори, які впливають на кредитні ризики, включають як зовнішні, так і внутрішні аспекти, причому останні часто мають більший вплив. Ефективне управління цими ризиками є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та фінансової надійності банківських установ.

3. Методи оцінки кредитного ризику комерційних банків охоплюють широкий спектр підходів, включаючи як кількісні, так і якісні методи аналізу. Кількісні методи включають коефіцієнтний аналіз, евристичні та статистичні методи, кожен з яких має свої переваги та обмеження, зокрема щодо точності і застосовності в різних умовах. Якісний аналіз, зокрема через експертні оцінки, дозволяє враховувати суб'єктивні фактори та специфічні обставини, котрі сприяють більш глибокій та всеохоплюючій оцінці кредитного ризику, особливо в умовах високої невизначеності.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»)

2.1. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність АТ КБ «ПриватБанк»

Практичні аспекти діагностики кредитного ризику та його впливу на кредитну активність банківської системи здійснимо на прикладі одного із лідерів банківського сектору України – акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк». АТ КБ «ПриватБанк» було засновано на підставі установчого договору, підписаного 7 лютого 1992 р. 19 березня 1992 р. банк отримав реєстраційний №92 від Національного банку України.

Завдяки зусиллям запобігти потенційним проблемам у банківській системі України і враховуючи важливе значення АТ КБ «ПриватБанк», 18 грудня 2016 р. уряд України вжив заходів щодо націоналізації цього банку [36]. На сьогоднішній день держава є єдиним акціонером досліджуваного банку, володіючи 100% його акцій. Управління корпоративними правами держави в АТ КБ «ПриватБанк» здійснюється Кабінетом Міністрів України, який виконує роль вищого органу управління.

Необхідно відзначити досить активну кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк» та наявність кредитних ризиків. Протягом 2019–2023 рр. на діяльність банківської системи України в цілому та досліджуваного банку впливали низка чинників, які знижували потенційну кредитну спроможність банку та обумовили наявність значних кредитних ризиків.

Так, у 2019–2021 рр. спостерігалася пандемія COVID-19 та мали вплив негативні її наслідки, що вплинуло на перехід споживачів кредитних продуктів на електронні сервіси (безготівкові платежі) та частіше використовували споживче кредитування реалізуючи послуги е-комерції. Даний аспект вплинув на те, що банки (в тому числі і АТ КБ «ПриватБанк») почали використовувати новітні інструменти цифрового кредитування та впроваджувати технологічні

рішення для спрощення процесів оформлення кредитів і моніторингу заборгованості. Активний розвиток онлайн-платформ, автоматизація процесів оцінки кредитоспроможності клієнтів і підвищення доступності фінансових послуг сприяли адаптації банків до нових умов ринку.

Однак із 2022 р., у зв'язку з військовими діями на території України, сильно зросли макроекономічні ризики, що призвело до скорочення доходів значної частини населення і підприємств, зниження кредитної активності та збільшення частки проблемних кредитів, що змусило банки, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», переглянути свої підходи до управління кредитними ризиками, зосередивши увагу на посиленні аналітики ризиків, реструктуризації заборгованості та диверсифікації кредитного портфеля для забезпечення фінансової стабільності.

Згрупуємо чинники впливу на кредитний ризик АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2024 рр., відобразивши їх у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Основні чинники впливу на кредитний ризик банківської установи
АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2024 рр.**

Чинник впливу	Характеристика
Пандемія COVID-19 (2019–2021 рр.)	Переорієнтація споживачів на електронні сервіси, зростання обсягу споживчого кредитування через е-комерцію
Перехід на цифрове кредитування	Впровадження автоматизованих систем оцінки кредитоспроможності, спрощення процесів оформлення та моніторингу
Військові дії (з 2022 р.)	Зростання макроекономічних ризиків, зниження доходів клієнтів і збільшення частки проблемних кредитів
Скорочення платоспроможності клієнтів	Зменшення доходів населення та підприємств, що призводить до ризиків неповернення заборгованостей
Збільшення частки проблемних кредитів	Виникнення фінансових труднощів у позичальників, реструктуризація боргових зобов'язань
Зміна економічної ситуації	Коливання валютного курсу, інфляція та нестабільність фінансового ринку, що впливають на спроможність повернення боргів
Посилення регуляторних вимог НБУ	Вимоги до резервування коштів, удосконалення процедур управління кредитними ризиками для мінімізації втрат

Примітка: узагальнено автором на основі [42; 45]

Аналізуючи 2022 р., необхідно відзначити те, що він став роком найбільших випробувань для банківської системи України в контексті управління кредитними ресурсами та нівелювання ризиків кредитної діяльності. Значне руйнування заставного майна та основних активів, зниження їх загальної вартості, погіршення платоспроможності позичальників кредитних ресурсів, значно зменшують якість кредитних портфелів банків, що також зумовлює зростання відрахувань у резерви комерційних банків. Поряд із цим, збільшується частка непрацюючих (незадіяних) кредитів у кредитному портфелі банків України, протягом 2022 р. вона зростає на 10,8% із 27,3% до рівня 38,1%.

Динаміку кредитного портфелю комерційних банків України за період 2022–2024 рр. представимо у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Динаміка кредитного портфелю комерційних банків України за період
2022–2024 рр.**

Показник	Станом на				
	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.02.2024	01.03.2024
Обсяг кредитного портфеля, млн грн	1149567	1133563	1130774	1144148	1146983
Обсяг непрацюючих кредитів (NPL), млн грн	345131	432105	422360	420461	419673
Частка непрацюючих кредитів (NPL), %	27,3	38,1	37,4	36,7	36,6

Примітка: узагальнено автором на основі [45]

Протягом 2023 р. розмір непрацюючих кредитів (NPL) банківського сектору України скоротився на 9745 млн грн або ж на 0,7%, при цьому станом на 01.01.2024 р. дорівнював 422360 млн грн, а частка даного виду кредитів поступово знижується із 38,1% до 37,4% за даний період. Протягом першого кварталу 2024 р. спостерігаються тенденції зниження частки непрацюючих кредитів комерційних банків в порівнянні з початком року на 2687 млн грн або ж на 0,8% та відповідно на 01.03.2024 р. становила 419683 млн грн або ж 36,6%.

З початку повномасштабного вторгнення в Україну із сторони рф банківський сектор втратив майже 11% кредитного портфелю, який був працюючим на момент російського вторгнення. Втрати є значно меншими ніж корпоративного портфелю та вищі ніж для роздрібного. У досліджуваному банку станом на 01.03.2024 р. рівень покриття непрацюючих кредитів у кредитному портфелі склав 95,2 % для юридичних осіб та 99,8 % для фізичних осіб (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Розмір покриття банками державного сектору непрацюючого кредитного портфелю фізичних та юридичних осіб кредитним ризиком, станом на 01.03.2024 р.

Показники	АТ КБ «Ощад- банк»	АТ КБ «Приват- Банк»	АТ КБ «Укрексім- банк»	АТ КБ «Укргаз- банк»	АТ КБ «Сенс банк»
Кредитний портфель юридичних осіб					
Сума кредитної заборгованості (5 клас), млн грн	5209	8374	1517	2022	16542
Кредитний ризик, млн грн	3957	7973	1505	1795	15907
Покриття, %	75,9	95,2	99,2	88,7	96,2
Кредитний портфель фізичних осіб					
Сума кредитної заборгованості (10 клас), млн грн	62425	171733	48073	22258	12428
Кредитний ризик, млн грн	49564	171512	36786	11618	7895
Покриття, %	79,4	99,8	76,5	52,2	63,5

Примітка: узагальнено автором на основі [42–44]

Рівень простроченої заборгованості АТ КБ «ПриватБанк» від початку 2024 р. у зменшилася на 1400 млн грн, при цьому 600 млн грн було списано за рахунок сформованих резервів, 400 млн грн було реструктуризовано як

проблемна заборгованість, відповідно залишок суми було погашено шляхом реалізації заставного майна, яке ж належало юридичним та фізичним особам.

Найгірша ситуація в контексті покриття непрацюючого кредитного ризику фізичних осіб, склалася у АТ КБ «Укргазбанк», відповідний показник на 01.03.2024 р. становив 52,2%, що також вказує на значні недоліки у реалізації роботи сектору управління кредитними процесами комерційного банку, а також аналізу кредитоспроможності позичальниками.

Результати аналізу засвідчують те, що в АТ КБ «ПриватБанк» склалася порівняно із іншими банківськими установами стійка ситуація в контексті управління кредитними ризиками, що засвідчую високі значення показників покриття непрацюючого кредитного портфелю.

Вплив даних чинників обумовив зміни в кредитному портфелі досліджуваного банку. Зокрема, аналізуючи кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк», слід відмітити зниження загального розміру кредитів із 296043 млн грн у 2019 р. до рівня 274917 млн грн у 2023 р. (рис. 2.1).

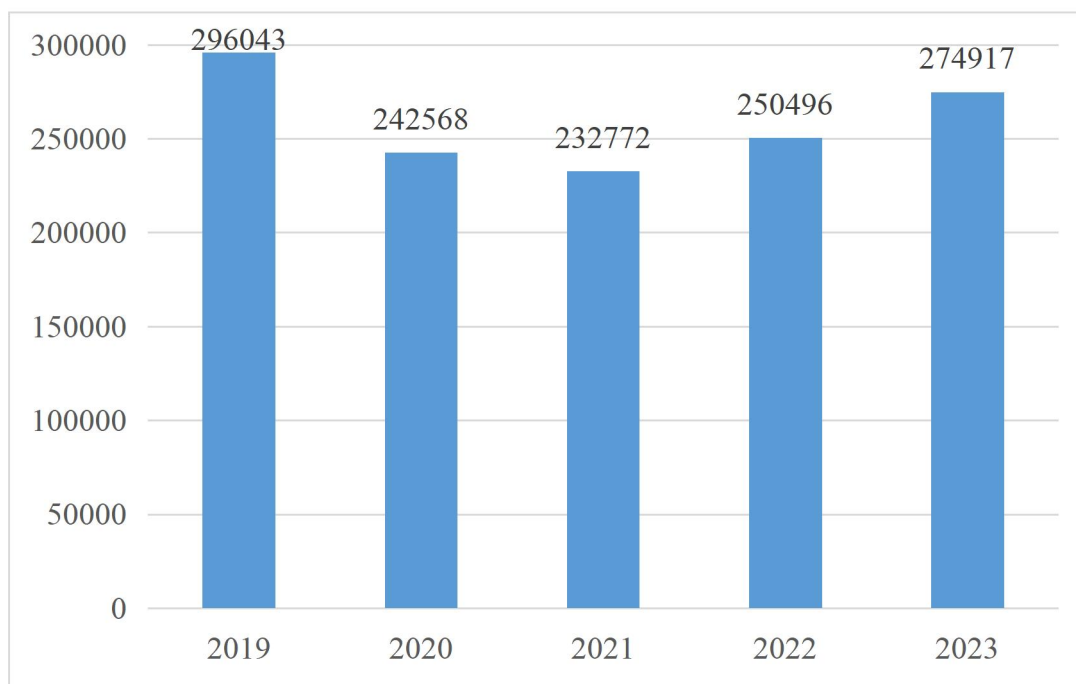

Рис. 2.1. Динаміка кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр., млн грн

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту АТ КБ «ПриватБанк» [42]

Таблиця 2.4

**Стан, структура та динаміка банківських кредитів АТ КБ «ПриватБанк»
за період 2019–2023 рр., млн грн**

Показники	Роки					Абсолютне відхилення		
	2019	2020	2021	2022	2023	2021– 2019	2023– 2019	2023– 2022
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	210579	164332	163513	167931	170042	-47066	-40537	2111
Кредити юридичним особам	6250	5509	4091	5340	6386	-2159	136	1046
Кредити юридичним особам, що надані за операціями РЕПО	0	0	0	0	1459	0	1459	1459
Кредити фізичним особам – кредитні картки	51890	40609	45314	46593	54500	-6576	2610	7907
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	4148	3500	5343	3880	9751	1195	5603	5871
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	11467	9566	9858	3912	5618	-1609	-5849	1706
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	250	35	394	328	885	144	635	557
Кредити фізичним особам – інші кредити	498	129	83	26	13	-415	-485	-13
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	8555	6859	11903	21311	25454	3348	16899	4143
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	1152	1052	735	364	147	-417	-1005	-217
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	742	588	267	162	102	-475	-640	-60
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – підприємства малого та середнього бізнесу (МСП)	418	517	1067	649	560	649	142	-89
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	296043	242568	232772	250496	274917	-63271	-21126	24421

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту АТ КБ «ПриватБанк» [42]

Динаміка зниження показника кредитного портфелю банку обумовлена скороченням обсягів кредитування як фізичних, так і юридичних осіб, зокрема, зменшенням іпотечних кредитів, кредитів на фінансовий лізинг, а також інших видів кредитів для фізичних осіб, що стало результатом економічної нестабільності та змін на ринку банківських послуг протягом періоду 2019–2023 рр. Далі здійснимо дослідження структури кредитів АТ КБ «ПриватБанк», представимо дані у табл. 2.4.

Досліджуючи дані банківських кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр., можна зробити низку важливих висновків. Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, які управляються як окремий портфель, знизилися з 210579 млн грн. у 2019 р. до 170,042 млн грн у 2023 р., при цьому даний аспект засвідчує загальне зменшення цього виду кредитування на 40537 млн грн за чотири роки, хоча в період з 2022 р. по 2023 р. спостерігалось незначне зростання на 2111 млн грн.

Кредити юридичним особам також зменшилися за досліджуваний період: у 2019 р. обсяг становив 6250 млн грн, тоді як у 2023 р. – 6386 млн грн, що демонструє незначне зростання на 136 млн грн, але зменшення на 2159 млн грн у період 2019–2021 рр.

Варто зазначити, що поява кредитів юридичним особам, наданих за операціями РЕПО, які у 2023 р. склали 1459 млн грн, виступає новим видом кредитування у цьому періоді. Кредити фізичним особам за кредитними картками зазнали коливань: зменшившись у 2020 р. до 40609 млн грн, у 2023 р. вони зросли до 54500 млн грн і характеризує їх збільшення на 2610 млн грн за період 2019–2021 рр. та на 7907 млн грн за період 2022–2023 рр.

Споживчі кредити фізичним особам продемонстрували значне зростання: з 4148 млн грн у 2019 р. до 9751 млн грн у 2023 р. і свідчить збільшення на 5603 млн грн за чотири роки. Іпотечні кредити для фізичних осіб знизилися з 11467 млн грн у 2019 р. до 5618 млн грн у 2023 р., це засвідчує спад на 5849 млн грн, хоча в останній рік спостерігається незначне зростання на 1706 млн грн.

Кредити на придбання автомобіля для фізичних осіб збільшилися з 250

млн грн у 2019 р. до 885 млн грн у 2023 р., що також засвідчує зростання на 635 млн грн за весь період. Інші кредити для фізичних осіб постійно зменшувалися, впавши з 498 млн грн у 2019 р. до 13 млн грн у 2023 р., даний аспект демонструє загальне їх зниження на 485 млн грн.

Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП), котрі надавалися банком продемонстрували значне зростання: з 8555 млн грн у 2019 р. до 25454 млн грн у 2023 р. та означає загальне збільшення на 16899 млн грн за весь період.

Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом для фізичних осіб поступово знижувалася, впавши з 1152 млн грн у 2019 р. до 147 тис. грн у 2023 р., відповідно дана заборгованість для юридичних осіб також зменшувалася, скоротившись з 742 млн грн у 2019 р. до 102 тис. грн у 2023 р. Аналогічна ситуація спостерігається з дебіторською заборгованістю за фінансовим лізингом для МСП, де сума зросла з 418 тис. грн у 2019 р. до 560 млн грн у 2023 р., проте знизилася порівняно з 2022 р. на 89 млн грн.

Загальна сума кредитів та авансів клієнтам знизилася з 296043 млн грн у 2019 р. до 274917 млн грн у 2023 р., відповідний спад на 21126 млн грн за чотири роки. Проте варто відзначити зростання на 24421 млн грн між 2022 та 2023 роками, що свідчить про позитивну динаміку відновлення у кредитному портфелі банку в останній рік.

Загалом, аналіз кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр. показує значні коливання у різних сегментах кредитування. Незважаючи на загальне скорочення обсягів кредитів і дебіторської заборгованості, спостерігається певне відновлення в останні роки, особливо у кредитах фізичним особам, підприємствам малого та середнього бізнесу, а також у зростанні нових кредитних продуктів, таких як РЕПО для юридичних осіб.

Далі здійснимо дослідження показників кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр. за якісним складом, дані представимо у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Якісний аналіз показників кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»
за період 2019–2023 рр.**

Показник	2019		2020		2021		2022		2023	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Не прострочені	116640,94	39,40%	81502,85	33,60%	51442,61	22,10%	38576,38	15,40%	52784,06	19,20%
Прострочені менше ніж 30 днів	65425,50	22,10%	30321,00	12,50%	57029,14	24,50%	53856,64	21,50%	62406,16	22,70%
Прострочені від 31 до 90 днів	37597,46	12,70%	47300,76	19,50%	29329,27	12,60%	58866,56	23,50%	47285,72	17,20%
Прострочені від 91 до 180 днів	34340,99	11,60%	27410,18	11,30%	44925,00	19,30%	56361,60	22,50%	33264,96	12,10%
Прострочені від 181 до 360 днів	27235,96	9,20%	37355,47	15,40%	36312,43	15,60%	28306,05	11,30%	46735,89	17%
Прострочені більше ніж 361 день	14802,15	5%	18677,74	7,70%	13733,55	5,90%	14528,77	5,80%	31615,46	11,50%
Всього кредитів та авансів клієнтам	296043	100,00%	242568	100,00%	232772	100,00%	250496	100,00%	274917	100%

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту АТ КБ «ПриватБанк» [42]

Аналізуючи кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр., можна зробити кілька висновків. По-перше, частка не прострочених кредитів знизилася з 39,40% у 2019 р. до 19,20% у 2023 р., що свідчить про зниження якості портфеля. По-друге, обсяг кредитів, прострочених менше ніж на 30 днів, також зазнав значних коливань – після зниження у 2020 р. до 12,50%, цей показник зріс до 22,70% у 2023 р. По-третє, кредити, прострочені від 31 до 90 днів, збільшилися з 12,70% у 2019 р. до 23,50% у 2022 р., проте знизилися до 17,20% у 2023 р., що вказує на нестабільну тенденцію.

Прострочені кредити на термін від 91 до 180 днів зросли у 2022 р. до 22,50%, але в 2023 р. їх частка впала до 12,10%, що свідчить про покращення в цій категорії. Кредити, прострочені на термін від 181 до 360 днів, показали подібну нестабільність: після зростання у 2020 р. до 15,40%, у 2023 р. частка підвищилася до 17%. При цьому прострочені кредити більше ніж на 361 день майже подвоїлися: з 5% у 2019 р. до 11,50% у 2023 р., що вказує на зростання проблемної заборгованості.

2.2. Управління кредитним ризиком АТ КБ «ПриватБанк» у контексті забезпечення та збереження його фінансової стійкості

Кредитний ризик виникає внаслідок можливих втрат, спричинених невиконанням зобов'язань позичальниками. Ефективне управління ним включає оцінку кредитоспроможності клієнтів, контроль заборгованості та впровадження заходів зі зниження ризиків. АТ КБ «ПриватБанк» застосовує сучасні методики та інструменти для оцінки ризиків, що дозволяє зберігати високий рівень фінансової стабільності. Відповідний підхід до управління ризиками є запорукою стійкості банку навіть у складних економічних умовах, викликаних російсько-українською війною.

Управління кредитним ризиком АТ КБ «ПриватБанк» здійснюється шляхом прийняття управлінських рішень, спрямованих на досягнення мети отримання максимально можливих доходів при мінімальному ризику збитків на основі проведення кількісного і якісного аналізу кредитного портфеля. Система

й організаційна структура управління кредитними ризиками представлена на рис. 2.2.

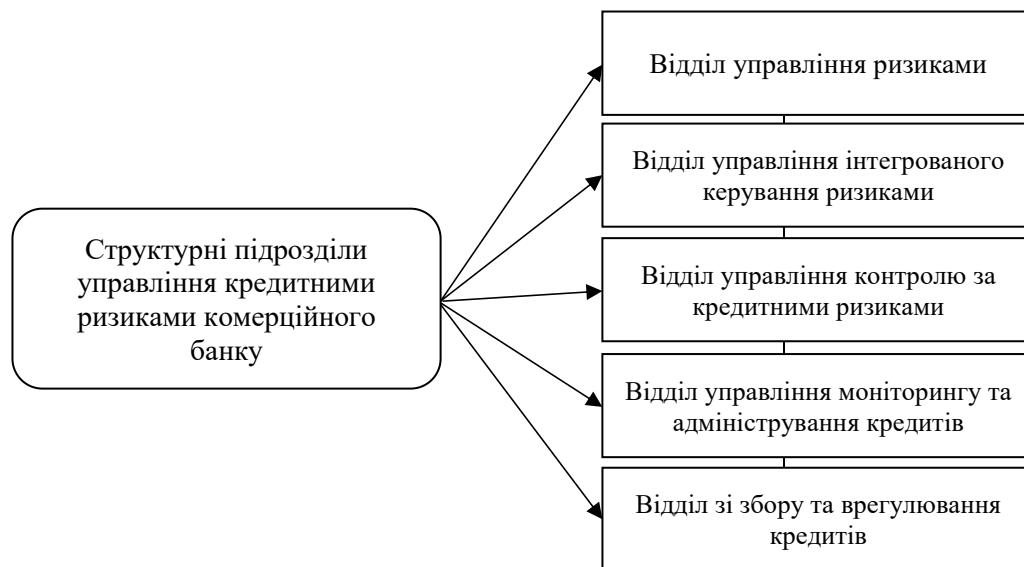

Рис. 2.2. Система та організаційна структура управління кредитними ризиками АТ КБ «ПриватБанк»

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту АТ КБ «ПриватБанк» [42]

Управління кредитними ризиками в АТ КБ «ПриватБанк» реалізує спеціалізований підрозділ (відділ управління ризиками), що містить наступні відділи: відділ управління ризиками, відділ управління інтегрованого керування ризиками, відділ управління контролю за кредитними ризиками, відділ управління моніторингу та адміністрування кредитів. Цей підрозділ займається аналізом та контролем кредитного портфеля, оцінює кредитоспроможність позичальників, аналізує їхню фінансову діяльність та вживає заходів для мінімізації кредитних ризиків.

Співробітники відділу використовують сучасні методики оцінки кредитних ризиків, включаючи аналітичні інструменти та автоматизовані системи. Взаємодія з іншими підрозділами банку, такими як відділи кредитування та ризик-менеджменту, дозволяє ефективно впроваджувати стратегії управління ризиками. Здійснимо опис основних напрямів діяльності даних відділів, зокрема:

1. Відділ управління ризиками – загальний відділ, який відповідає за комплексну оцінку, моніторинг та мінімізацію всіх видів ризиків, з якими

стикається організація, включаючи фінансові, операційні, ринкові та інші ризики.

2. Відділ управління інтегрованого керування ризиками – займається розробкою та впровадженням комплексного підходу до управління всіма видами ризиків, відповідно відділ забезпечує узгодженість ризикової політики на різних рівнях організації.

3. Відділ управління контролю за кредитними ризиками – спеціалізується на оцінці, моніторингу та управлінні ризиками, пов'язаними з кредитуванням, тобто ризиком несплати кредитів.

4. Відділ управління моніторингу та адміністрування кредитів – відповідає за контроль за виконанням кредитних зобов'язань клієнтами, ведення обліку і звітності по кредитних договорах, а також за моніторинг дотримання умов кредитних угод.

Управління кредитним ризиком у діяльності АТ КБ «ПриватБанк» охоплює не лише формування та структурування кредитного портфеля, але й забезпечення загальної стабільності та ефективності банківських операцій.

Розробка оптимальних процесів прийняття рішень щодо активних операцій у АТ КБ «ПриватБанк» сприяє мінімізації ризиків шляхом чіткої регламентації процедур, оцінки кредитоспроможності клієнтів та автоматизації процесів аналізу даних.

Забезпечення зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк» реалізується через прийняття гарантій, застав і поручительств, що підвищує ймовірність повернення коштів у разі дефолту позичальника.

Резервування коштів на покриття можливих збитків дає змогу банку АТ КБ «ПриватБанк» підтримувати фінансову стійкість і дотримуватися нормативів НБУ, лімітування встановлює межі щодо концентрації ризиків, що дозволяє уникнути надмірного ризику в окремих сегментах ринку або серед окремих клієнтів, а страхування кредитних ризиків забезпечує додатковий рівень захисту банку АТ КБ «ПриватБанк» у випадках значних економічних коливань.

Формування ефективної цінової політики впливає на конкурентоспроможність банку АТ КБ «ПриватБанк», забезпечуючи привабливість умов для клієнтів і адекватне відшкодування ризиків, а також сприяє збільшенню прибутковості кредитних операцій завдяки оптимізації співвідношення між доходами і витратами.

Диверсифікація кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» сприяє зниженню залежності від окремих секторів економіки або груп клієнтів, що підвищує загальну стійкість банку. Передача ризику, включаючи страхування та сек'юритизацію боргових зобов'язань, дозволяє знизити ризикове навантаження на банк і оптимізувати структуру активів. Таким чином, системний підхід до управління кредитним ризиком АТ КБ «ПриватБанк» охоплює як внутрішні механізми, так і зовнішні інструменти, що дає змогу банку забезпечувати високу надійність та стабільність у своїй діяльності.

Важливим аспектом дослідження кредитного портфелю банку АТ КБ «ПриватБанк» та інших державних банків є оцінювання ризику даного портфелю. У відповідності до Постанови НБУ №368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» до ключових нормативів, які визначають кредитний ризик комерційного банку є: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9).

Отже проведемо аналіз даних нормативів та коефіцієнтів оцінки кредитного ризику банків в табл. 2.6.

Здійснивши дослідження показників оцінювання кредитного ризику, слід зробити висновок про те, що норматив максимального розміру ризику мав тенденцію до зростання із 14,5% у 2019 р. до 17,5% у 2021 р. та до показника 27,7% у 2023 р. Значення показника відповідає нормам НБУ та складає трошки більше ніж 25%. Показник нормативу великих кредитних ризиків дещо зростав і збільшився за період 2022–2023 рр., що засвідчує максимальний кредитний ризик.

Таблиця 2.6

**Показники оцінки кредитного ризику комерційних банків України за
період 2019–2023 рр.**

Показник	Роки					Відхилення (+;-)		
	2019	2020	2021	2022	2023	2021- 2019	2023- 2019	2023- 2022
АТ КБ «ПриватБанк»								
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) %	14,5	19,1	17,5	29,8	27,7	3	13,2	-2,1
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)%	17,7	16,2	27,3	119,5	202,6	9,6	184,9	83,1
Норматив кредитного ризику на пов'язані особи, %	0,43	0,16	0,08	0	0	-0,35	-0,43	0
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	0,18	0,23	0,21	0,23	0,31	0,03	0,13	0,08
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	3,97	3,23	2,56	2,68	1,99	-1,41	-1,98	-0,69
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом	0,11	0,22	0,23	0,27	0,21	0,12	0,1	-0,06
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,56	0,44	0,57	0,61	0,62	0,01	0,06	0,01
АТ КБ «Ощадбанк»								
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) %	12,2	21,1	17,6	24,2	22,1	5,4	9,9	-2,1
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)%	18,5	22,4	22,8	19,3	15,5	4,3	-3	-3,8
Норматив кредитного ризику на пов'язані особи, %	0,37	0,42	0,29	0,29	0,27	-0,08	-0,1	-0,02
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	0,21	0,17	0,17	0,2	0,19	-0,04	-0,02	-0,01
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	3,33	4,17	2,25	2,19	1,73	-1,08	-1,6	-0,46
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом	0,23	0,19	0,25	0,27	0,26	0,02	0,03	-0,01
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,61	0,56	0,59	0,55	0,57	0,02-	-0,04	0,02
АТ КБ «Укрексімбанк»								
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) %	11,9	17,6	17,1	13,3	19,5	5,2	7,6	6,2
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)%	21,4	21,2	21,1	23,4	22,5	-0,3	1,1	-0,9
Норматив кредитного ризику на пов'язані особи, %	0,29	0,31	0,35	0,26	0,17	0,06	-0,12	-0,09
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	0,18	0,27	0,29	0,27	0,19	0,11	0,01	-0,08
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	3,57	4,24	3,18	3,22	3,01	-0,39	-0,56	-0,21
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом	0,24	0,23	0,27	0,29	0,21	0,03	-0,03	-0,08
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,59	0,63	0,65	0,71	0,62	0,06	0,03	-0,09

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту банків [42–44]

Протягом досліджуваного періоду показник дотримувався нормативних меж, визначених НБУ, зокрема залишався в межах 8-кратного розміру регулятивного капіталу. Норматив кредитного ризику щодо пов'язаних осіб демонстрував тенденцію до зниження і в останні роки досяг нульового значення. Впродовж аналізованого періоду цей показник не перевищував установленого нормативного рівня, який становить не більше 25 %. Також необхідно відзначити зниження нормативів Н7 та Н9, яке виникає через погашення кредитів позичальником та через зростання розміру капіталу банку.

Коефіцієнт покриття кредитного портфелю має стійку тенденцію до зниження показника, якщо у 2019 р. показник складав 3,97 пунктів, то у звітному 2023 р. значення показника становило 1,99 пунктів, зниження показника засвідчує зниження свідчить про поступове скорочення обсягу резервів, що формуються для покриття кредитних ризиків, відносно розміру кредитного портфеля, що може вказувати на зменшення рівня забезпечення ризикових активів або на ефективніше управління якістю портфеля.

Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом демонструє тенденцію до зниження, досягнувши у 2023 р. рівня 2,15. Зменшення цього показника можна оцінити як позитивну тенденцію, оскільки воно свідчить про потенційне зниження ризику отримання банком збитків у майбутньому.

Водночас коефіцієнт проблемних кредитів, хоча і має тенденцію до зниження, протягом аналізованого періоду залишається на відносно високому рівні, що є негативним сигналом, оскільки вказує на значну частку кредитів, які погашаються із запізненням або взагалі не погашаються. Високий рівень цього показника може також свідчити про певні труднощі в управлінні кредитною діяльністю банку.

Зіставляючи дані досліджуваного банку з іншими банками, можна відзначити, що АТ КБ «Ощадбанк» та АТ КБ «Укрексімбанк» демонструють більш стабільні показники у зменшенні нормативів максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, порівняно з АТ КБ «ПриватБанк»,

що свідчить про більш консервативний підхід у їхній кредитній політиці. Зокрема, у АТ КБ «Ощадбанк» норматив великих кредитних ризиків (Н8) значно зменшився на 16,22% за весь період, а у АТ КБ «Укресімбанк» даний показник залишався стабільно низьким та вказує на більш ефективну диверсифікацію портфеля кредитів і менш ризиковану стратегію кредитування.

Коефіцієнт покриття кредитного портфеля в АТ КБ «Ощадбанк» та АТ КБ «Укресімбанк» демонструє дещо стабільніші результати, порівняно з АТ КБ «ПриватБанком», де спостерігається певне зниження цього показника в останні роки і засвідчує більш кращу контрольованість кредитних ризиків в інших банках і ефективніше управління резервами для покриття потенційних збитків.

Однак, що стосується коефіцієнта проблемних кредитів, то АТ КБ «Ощадбанк» і АТ КБ «Укресімбанк» також мають порівняно високі значення цього показника, хоча й з деякими коливаннями в часі. Проблемні кредити залишаються на відносно високому рівні навіть у цих банках і свідчить про наявність труднощів у погашенні заборгованостей позичальниками, навіть при стабільних результатах у зниженні нормативів та коефіцієнтів покриття.

Таким чином, хоча показники АТ КБ «ПриватБанку» мають деякі відмінності від інших комерційних банків, для подальшого зниження кредитних ризиків в АТ КБ «Ощадбанку» та АТ КБ «Укресімбанк» важливо продовжувати посилення моніторингу та управління кредитним портфелем, зокрема, через покращення реструктуризації проблемних кредитів та диверсифікації ризиків.

2.3. Стрес-тестування кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк»

Стрес-тестування кредитного ризику банку – це метод оцінки стійкості банку до несприятливих економічних чи фінансових умов, воно передбачає моделювання екстремальних ситуацій, які можуть вплинути на здатність позичальників виконувати свої зобов'язання перед банком. Воно допомагає банку оцінити потенційні ризики та вжити заходів для підтримання фінансової

стабільності.

Для здійснення стрес-тестування кредитного ризику українських комерційних банків відобразимо ключові показники стрес-тесту у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Показники стрес-тесту комерційних банків в Україні за період
2019–2023 рр.**

Показник	Роки					Відхилення (+;-)		
	2019	2020	2021	2022	2023	2021- 2019	2023- 2019	2023- 2022
АТ КБ «ПриватБанк»								
Коефіцієнт кредитної активності	0,26	0,19	0,31	0,18	0,17	0,05	-0,09	-0,01
Коефіцієнт достатності резервів	4,11	3,95	4,22	2,97	2,17	0,11	-1,94	-0,8
Коефіцієнт прострочених кредитів	0,56	0,44	0,57	0,61	0,62	0,01	0,06	0,01
Коефіцієнт доходності кредитного портфеля	0,67	0,71	0,74	0,53	0,48	0,07	-0,19	-0,05
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,04	0,13	0,11	0,14	0,11	0,07	0,07	-0,03
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	0,11	0,22	0,23	0,27	0,21	0,12	0,1	-0,06
Коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву	7,06	4,94	7,91	2,71	3,71	0,85	-3,35	1
АТ КБ «Ощадбанк»								
Коефіцієнт кредитної активності	0,32	0,21	0,17	0,22	0,19	-0,15	-0,13	-0,03
Коефіцієнт достатності резервів	3,59	4,15	3,81	2,19	2,07	0,22	-1,52	-0,12
Коефіцієнт прострочених кредитів	0,61	0,56	0,59	0,55	0,57	-0,02	-0,04	0,02
Коефіцієнт доходності кредитного портфеля	0,55	0,32	0,43	0,27	0,22	-0,12	-0,33	-0,05
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,22	-0,11	0,13	-0,09	0,09	-0,09	-0,13	0,18
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	0,24	0,29	0,27	0,24	0,23	0,03	-0,01	-0,01
Коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву	5,19	6,62	7,01	3,11	2,72	1,82	-2,47	-0,39
АТ КБ «Укрексімбанк»								
Коефіцієнт кредитної активності	0,34	0,29	0,2	0,22	0,18	-0,14	-0,16	-0,04
Коефіцієнт достатності резервів	3,59	4,05	3,91	2,88	2,71	0,32	-0,88	-0,17
Коефіцієнт прострочених кредитів	0,59	0,63	0,65	0,71	0,62	0,06	0,03	-0,09
Коефіцієнт доходності кредитного портфеля	0,32	0,11	0,24	0,17	0,18	-0,08	-0,14	0,01
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	-0,04	0,19	0,09	0,12	0,08	0,13	0,12	-0,04
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	0,31	0,22	0,28	0,25	0,24	-0,03	-0,07	-0,01
Коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву	4,91	5,83	3,98	2,91	2,82	-0,93	-2,09	-0,09

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту банків [42–44]

Оцінка основних показників кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр. свідчить про динамічні зміни в управлінні ризиками та стійкістю банку до кредитних ризиків, зокрема:

1. Коефіцієнт кредитної активності знизився з 0,26 у 2019 р. до 0,17 у 2023 р. і вказує на загальне зменшення активності банку в кредитуванні на 0,09, незначне падіння (-0,01) також спостерігалось між 2022 та 2023 рр.

2. Коефіцієнт достатності резервів зменшився з 4,11 у 2019 р. до 2,17 у 2023 р. та засвідчує суттєве зниження на 1,94 пунктів, що засвідчує послаблення здатності банку покривати можливі збитки за рахунок резервів.

3. Коефіцієнт прострочених кредитів дещо зріс з 0,56 у 2019 р. до 0,62 у 2023 р., показуючи загальне збільшення проблемних кредитів на 0,06 пунктів за чотири роки.

4. Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля демонструє спад з 0,67 у 2019 р. до 0,48 у 2023 р., і свідчить про зниження прибутковості на 0,19 пунктів.

5. Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій зріс з 0,04 у 2019 р. до 0,11 у 2023 р. та вказує на позитивну динаміку (+0,07) за досліджуваний період, проте є незначне зниження у 2023 р. (-0,03 порівняно з 2022 р.).

6. Коефіцієнт покриття позик власним капіталом також покращився з 0,11 у 2019 р. до 0,21 у 2023 р., демонструючи зростання на 0,10 пунктів.

7. Коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву значно знизився з 7,06 у 2019 р. до 3,71 у 2023 р., засвідчує падіння на 3,35 пунктів, проте між 2022 і 2023 роками спостерігається позитивна тенденція (+1 пункт).

Загалом, спостерігається певне зниження активності та стабільності АТ КБ «ПриватБанку», проте деякі показники демонструють позитивні зміни в напрямку прибутковості та покриття ризиків.

Досліджуючи показники стрес-тесту інших банків (АТ КБ «Ощадбанк» та АТ КБ «Укрексімбанк») необхідно відзначити деяке зростання розміру проблемних (прострочених кредитів), зокрема показник АТ КБ «Ощадбанк» становив 0,57 пункти і зростає за останні два роки на 0,02, дещо знижується показник дохідності кредитного портфелю на 0,05 пункти, поряд із цим зростає

прибутковість кредитного портфелю до значення 0,18 пунктів, приріст прибутковості засвідчує зростання ефективності використання кредитних ресурсів та зниження розміру кредитного ризику АТ «Ощадбанк».

У АТ КБ «Укрсімбанк» спостерігається зниження розміру прострочених кредитів за останні два роки на 0,09 пункти, відповідний показник знижується із 0,71 пункт до рівня 0,62 пункти, зниження показника засвідчує ефективну політику боротьби із кредитними ризиками банку. Поряд із цим, необхідно відзначити зниження дохідності та зростання прибутковості кредитного портфелю даного комерційного банку, відповідно значення дохідності знижується до рівня 0,18 пунктів, що на 0,14 пункти менше ніж на початку досліджуваного періоду, при цьому показник прибутковості кредитних операцій зростає на 0,12 пунктів до значення 0,08 пункти у 2023 р.

В цілому, аналізуючи показники стрес-тесту комерційних банків необхідно відзначити досить велику частку проблемних кредитів даних комерційних банків, значні показники доходності кредитних операцій, поряд із цим доволі низькими залишають показники прибутковості. Відповідно, у перспективному період важливо більш ефективно та раціональне реалізовувати управління кредитним портфелем та забезпечувати якісне управління кредитними ризиками банків.

Для визначення якості кредитних операцій комерційних банків України доцільно розрахувати обсяг непрацюючих кредитів (NPL), це дасть змогу оцінити ефективність кредитних операцій. Результати аналізу представимо у табл. 2.8.

Загальний висновок до дослідження якості кредитних операцій АТ «КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр. свідчить про суттєві зміни в управлінні кредитним портфелем банку. Зокрема, непрацюючі кредити (NPL) за досліджуваний період зросли з 82596 млн грн у 2019 р. до 113265 млн грн у 2023 р., що відображає значні ризики у сфері реалізації банківського кредитування.

Питома вага NPL у загальній сумі кредитів клієнтів також значно збільшилась, досягнувши 44,3% у 2022 р. та залишаючись на рівні 41,2% у 2023 р.

Зазначений аспект вказує на важливу необхідність посилення контролю за якістю кредитних операцій досліджуваного комерційного банку, підвищення вимог до оцінки кредитоспроможності клієнтів та подальшого вдосконалення систем управління кредитними ризиками для зменшення частки непрацюючих кредитів і підвищення ефективності кредитного портфеля.

Таблиця 2.8

**Аналіз якості кредитних операцій комерційних банків України
за період 2019–2023 рр.**

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
АТ КБ «ПриватБанк»					
Непрацюючі кредити (NPL), млн грн	82596	57003,48	63081,21	110969,7	113265,8
Загальна сума кредитів клієнтам, млн грн	296043,1	242568,23	232772,17	250496,26	274917,14
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) у загальній сумі кредитів клієнта	27,9%	23,5%	27,1%	44,3%	41,2%
АТ КБ «Ощадбанк»					
Непрацюючі кредити (NPL), млн грн	28781,5	21197,41	32107,2	44709,2	46117,4
Загальна сума кредитів клієнтам, млн грн	104911,2	93452,32	84762,51	97209,5	101572,3
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) у загальній сумі кредитів клієнта	27,43%	22,68%	37,88%	45,99%	45,40%
АТ КБ «Укрексімбанк»					
Непрацюючі кредити (NPL), млн грн	27263,2	32109,56	25493,2	36175,42	31207,52
Загальна сума кредитів клієнтам, млн грн	75601,4	117805,6	95108,6	116017,3	97604,5
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) у загальній сумі кредитів клієнта	36,06%	27,26%	26,80%	31,18%	31,97%

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту банків [42-44]

Зростання непрацюючих кредитів засвідчує значне зростання кредитних ризиків, що обумовлено рядом причин, серед яких макроекономічна нестабільність, зниження темпів економічного зростання, високий рівень інфляції, коливання валютного курсу, а також негативний вплив воєнних дій на економіку країни. Крім того, посилюють ситуацію зниження платоспроможності позичальників, ускладнення доступу до нових фінансових ресурсів, погіршення умов кредитування та зростання ризиків у вітчизняному банківському секторі через недостатнє вдосконалення механізмів управління ризиками.

Здійснюючи стрес тестування та досліджуючи кредитні ризики, слід відзначити те, що Національний банк України встановив обов'язкові нормативи кредитного ризику: норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7); норматив великих кредитних ризиків (Н8); норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9).

На основі табл. 2.9, яка відображає рівень виконання нормативів кредитного ризику АТ «КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр., можна зробити такі висновки:

1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7). Значення цього нормативу коливалося від 14,5% у 2019 р. до 27,7% у 2023 р. Усі роки, окрім 2023 р., залишались в межах встановлених НБУ (не більше 25%). Зростання цього показника у 2023 р. вказує на підвищений кредитний ризик, пов'язаний із окремими контрагентами, що потребує посилення контролю за концентрацією кредитних ризиків.

2. Норматив великих кредитних ризиків (Н8). Значення цього нормативу продемонструвало значні коливання – від 17,7% у 2019 р. до 202,6% у 2023 р. Це свідчить про різке зростання концентрації кредитного ризику за контрагентами, що перевищує встановлений ліміт у 8-кратному розмірі регулятивного капіталу. Таке зростання вказує на необхідність удосконалення політики управління кредитними ризиками.

Таблиця 2.9

**Рівень виконання нормативів кредитного ризику комерційних
банків в Україні за період 2019–2023 рр.**

Показники	Роки					Нормативні показники
	2019	2020	2021	2022	2023	
АТ КБ «ПриватБанк»						
Н7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	14,5	19,1	17,5	29,8	27,7	Не більше 25%
Н8 Норматив великих кредитних ризиків	17,7	16,2	27,3	119,5	202,6	Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
Н9 Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру	9,9	11,7	8,5	17,1	15,2	Не більше 25%
АТ КБ «Ощадбанк»						
Н7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	12,2	21,1	17,6	24,2	22,1	Не більше 25%
Н8 Норматив великих кредитних ризиків	118,5	82,4	72,8	89,3	95,5	Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
Н9 Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру	19,8	21,6	17,9	27,7	29,4	Не більше 25%
АТ КБ «Укрексімбанк»						
Н7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	11,9	17,6	17,1	13,3	19,5	Не більше 25%
Н8 Норматив великих кредитних ризиків	121,4	101,2	91,1	93,4	82,5	Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
Н9 Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру	16,5	19,9	26,3	23,3	19,7	Не більше 25%

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту банків [42–44]

3. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9). Значення цього нормативу варіювалося від 9,9% у 2019 р. до 15,2% у 2023 р. Незважаючи на те, що ці показники залишаються в межах встановлених НБУ (не більше 25%), тенденція до збільшення вказує на зростаючий ризик операцій з інсайдерами.

Дещо подібна ситуації із нормативними показниками склалася і у інших комерційних банків України. Зокрема, показники Н7 та Н8 знаходяться в межах нормативних показників у АТ КБ «Ощадбанк» і становлять 22,1% та 95,5% відповідно, у АТ КБ «Укрексімбанк» ситуація відповідна значення показників в межах норми і складає 19,5% та 82,5% відповідно. Значно більшим від нормативного показника є Н9.

Таким чином, результати аналізу свідчать про необхідність посилення контролю за кредитним ризиком в комерційних банках України для підтримання стабільності та відповідності встановленим нормативам.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи основні результати дослідження представлені у другому розділі необхідно відмітити наступне:

1. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність АТ КБ «ПриватБанк» показала, що негативні чинники, такі як пандемія COVID-19, перехід на цифрове кредитування, військові дії, зниження платоспроможності клієнтів та посилення регуляторних вимог, суттєво вплинули на банківську діяльність. Попри це, банк демонструє стабільну ситуацію у порівнянні з іншими фінансовими установами, зокрема завдяки високим показникам покриття непрацюючого кредитного портфеля, які складають 95,2% для фізичних осіб та 99,8% для юридичних осіб. Однак, вплив економічної нестабільності знизив кредитну активність.

За період 2019–2023 рр. частка не прострочених кредитів зменшилась з 39,4% до 19,2%, що свідчить про погіршення якості портфеля. Обсяг кредитів, прострочених до 30 днів, зріс з 12,5% у 2020 р. до 22,7% у 2023 р., а кредити,

прострочені на 31-90 днів, зросли з 12,7% у 2019 р. до 23,5% у 2022 р., з подальшим зниженням до 17,2% у 2023 р.

2. Управління кредитним ризиком є важливим аспектом стабільності АТ КБ «ПриватБанк». Відділи управління ризиками використовують сучасні аналітичні методи, що допомагають знижувати ризики. Аналіз показників кредитного ризику вказує на наявність значної частки проблемних кредитів. Зокрема, спостерігається зниження нормативів Н7 та Н9, що обумовлено погашенням кредитів та збільшенням капіталу банку.

Порівняння показників АТ КБ «ПриватБанк» з іншими банками, такими як АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрсімбанк», показує, що останні демонструють більш стабільні результати у зменшенні нормативів максимального кредитного ризику на одного контрагента, що вказує на більш консервативний підхід до кредитної політики. Зокрема, норматив великих кредитних ризиків (Н8) у АТ «Ощадбанк» зменшився на 16,22% за весь період, а в АТ «Укрсімбанк» цей показник залишався стабільно низьким, що вказує на ефективнішу диверсифікацію портфеля та менш ризиковану стратегію кредитування.

3. Здійснивши дослідження показників стрес-тестування АТ КБ «ПриватБанк», було відзначено зниження кількох ключових показників: кредитної активності на 0,09 пункти, коефіцієнта достатності резервів на 1,94 пункти, коефіцієнта дохідності портфелю на 0,19 пункти та коефіцієнта покриття збитків за рахунок резерву на 3,35 пункти. Одним із негативних чинників є значне збільшення частки непрацюючих кредитів (NPL) до рівня 41,2%, що підвищує потенційні ризики втрат для банку.

Схожа ситуація із нормативними показниками спостерігається і у інших комерційних банків України. Так, у АТ КБ «Ощадбанк» нормативи Н7 та Н8 перебувають у межах нормативних значень і становлять 22,1% та 15,5% відповідно. У АТ КБ «Укресімбанк», відповідно дані показники також в межах норми і складають 19,5% та 22,5%. Натомість, норматив Н9 у АТ «Ощадбанк» значно перевищує норму і складає 29,4%, тоді як у АТ КБ «Укресімбанк» цей показник знаходиться в межах норми і становить 19,7%.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

3.1. Державні та галузеві механізми системи захисту комерційних банків від впливу кредитного ризику

Сучасна ситуація з управлінням кредитним ризиком комерційними банками України характеризується застосуванням окремих методів його мінімізації. Однак велика питома вага проблемних кредитів у загальному обсязі доводить недооцінку деяких факторів на практиці, що і призвело до формування численних фінансових проблем, які і досі мають значний вплив на банківську систему України. Тому важливим є виявлення резервів подальшого вдосконалення захисту банків від кредитного ризику.

На сьогодні статистичні дані доводять те, що велика частина кредитів надається комерційними банками України в економічну сферу господарського життя (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Заборгованість за банківськими кредитами в галузевому розрізі на період 01.10.2023 р., млн грн

Галузі	Усього	У т.ч. за видами			
		валюти		кредитів	
		національ- на	іноземна	коротко- строкові	довгостро- кові
Усього	8891	4847	4043	7335	1556
Промисловість	3535	1566	969	3042	493
Питома вага	39,75%	32,30%	48,70%	41,40%	31,60%
Торгівля та харчування	2627	1575	1052	2292	335
Питома вага	29,50%	32,50%	26%	31,20%	21,50%

Примітка: складено автором на основі [45]

Як видно з табл. 3.1, майже третина загальних обсягів кредитування здійснюється в сфері торгівлі. Позички суб'єктам господарювання цієї галузі на 87,2 % надаються на короткі терміни і на 40 % – в іноземній валюті.

Кредитний ризик банку при кредитуванні зовнішньоекономічної торгівлі корелюється і посилюється валютним ризиком підприємств, що виступають позичальниками. Тому у періоди зниження курсу національної валюти такі кредити є джерелом небезпеки для банків і мають оцінюватись ще під час підготовки кредитного договору більш детально, з врахуванням кон'юнктури валютного ринку.

Для цього слід розробити окремі методики оцінки кредитоспроможності позичальників, які звертаються до банку з метою отримання позичок під здійснення експортно-імпортних операцій. Повинні застосовуватись більш жорстокі обмежувальні умови кредитної угоди. Прикладом підвищення ступеню кредитного ризику для банків в інфляційні періоди починаючи із 2022 р., коли майже на третину зросли обсяги прострочених кредитів.

Аналізуючи нормативи Н7, Н8, Н9 комерційних банків України, необхідно відзначити зниження нормативу Н7 «Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)» (рис.3.1).

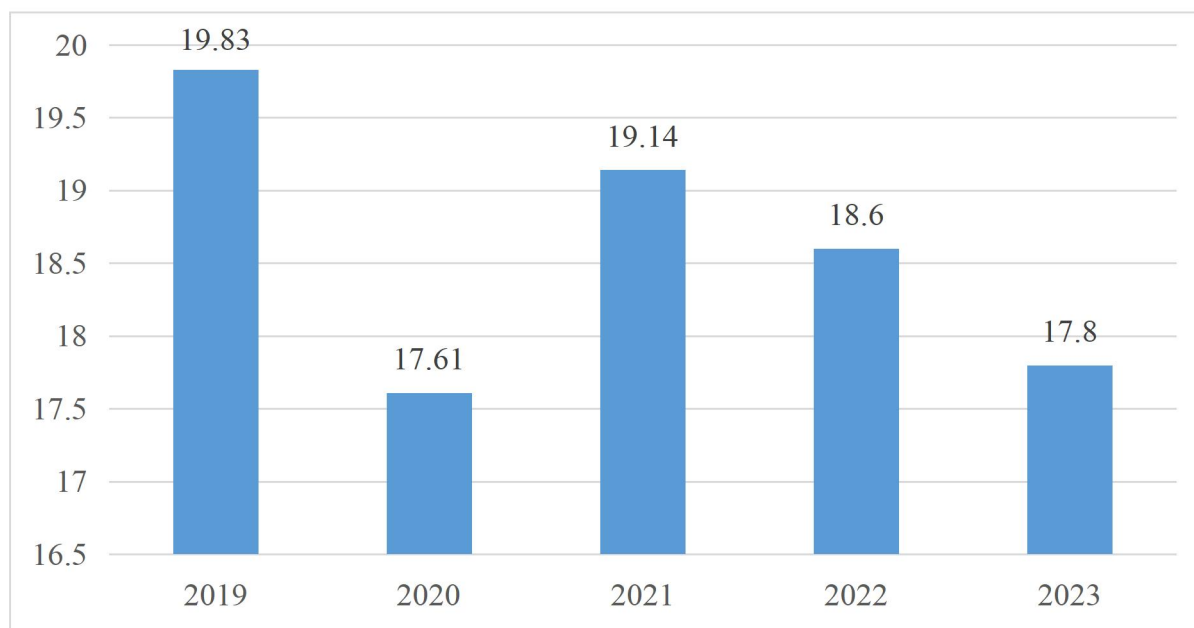

Рис. 3.1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) комерційних банків України за період 2019–2023 рр.

Примітка: складено автором на основі [45]

Аналізуючи дані рис. 3.1, необхідно відзначити те, що у 2019 р. показник становив 19,83%, у 2020 р. склав 17,61%, що відображує позитивну

тенденцію зниження показника, проте криза COVID-19 та її наслідки обумовили зростання показника до рівня 19,14% у 2021 р. та 18,6% у 2022 р. Банки значно знизили свою залежність від окремих контрагентів, що також сприяло збереженню рівня фінансової стійкості та зниження ризиків дефолту банків. Поряд із цим, банківські установи стають значно надійнішими для власних клієнтів, а їх вклади та інші активи стали більш захищеними від різноманітного роду ризиків, котрі пов'язані із невиконання зобов'язань визначеними контрагентами.

Аналізуючи норматив великих кредитних ризиків комерційних банків України (Н8), слід відзначити його позитивну динаміку до зниження показника, із 176,23 пункти у 2019 р. до 86,33 пункти у 2023 р. (рис. 3.2).

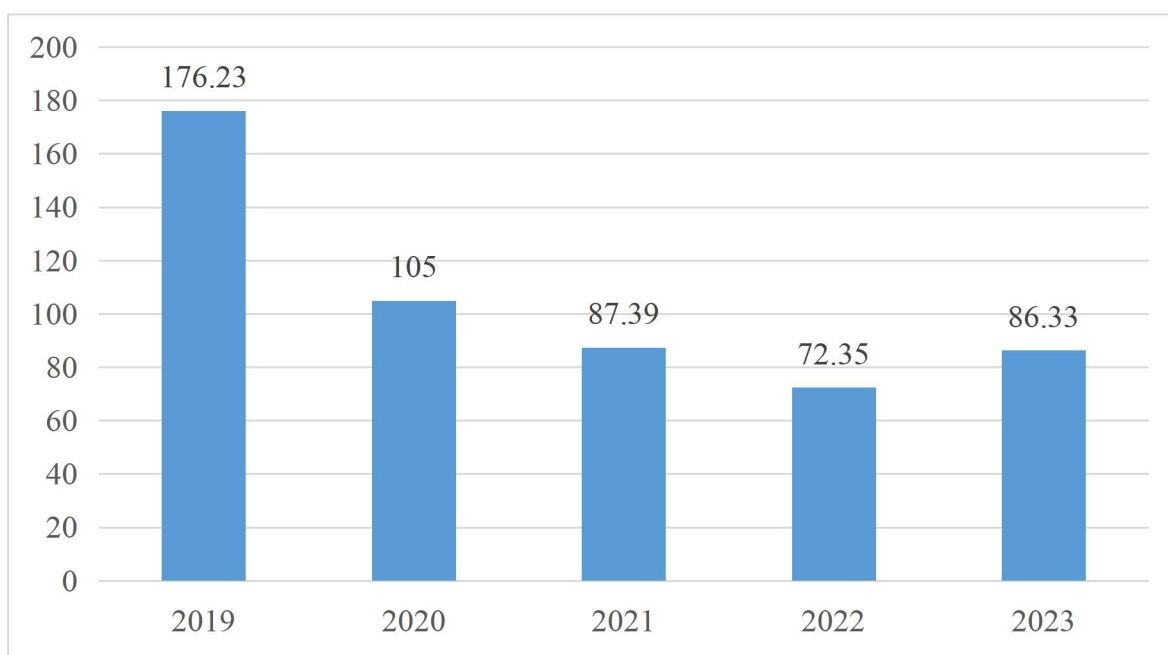

Рис. 3.2. Норматив великих кредитних ризиків комерційних банків України (Н8) за період 2019–2023 рр.

Примітка: складено автором на основі [45]

Дані рис. 3.2 засвідчують коливання нормативу Н7, що обумовлено змінами в економічній ситуації країни через вплив наслідків пандемії та війни. Зниження показника протягом досліджуваного періоду обумовлює підвищенням ефективності регулювання кредитних ризиків та зниження рівня нестабільності на ринку.

На жаль, починаючи із 2022 р. показник зростає до значення 86,33%, що вказує на певне зростання розміру наданих кредитів з значним рівнем ризику.

Наступним для аналізу виступає норматив Н9 «Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами», рівень якого також знижується (рис. 3.3).

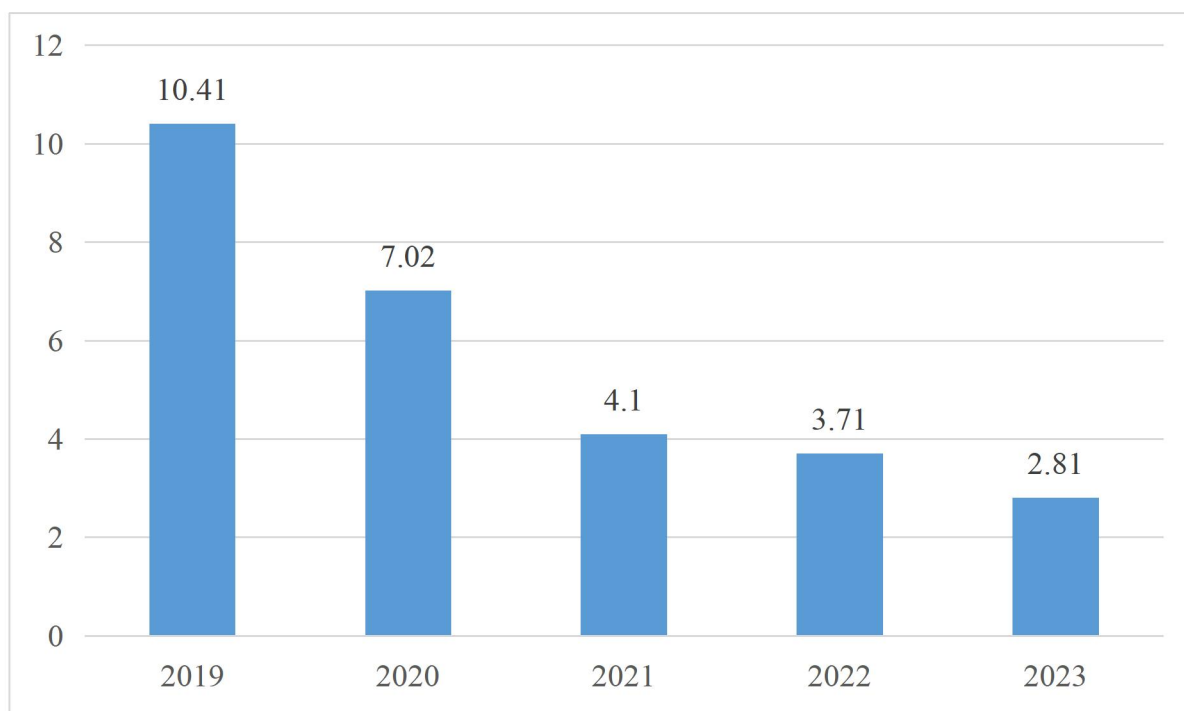

Рис. 3.3. Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) за період 2019–2023 рр.

Примітка: складено автором на основі [45]

У відповідності до даних рисунку 3.3 видно те, що норматив Н9 знизився, що також засвідчує зростання контролю з боку банківських установ та регулятора щодо кредитного ризику пов'язаних з банком осіб, а також про зниження загального рівня кредитних ризиків в банківській системі України.

Підсумовуючи результати дослідження, слід відзначити те, що фактичного кредитні ризики виступають ключовими ризиками із якими стикаються українські банки, наявність ефективної системи банківського регулювання та контролю за ризиками кредитних операцій виступає, в сучасних умовах, ефективним компонентом забезпечення фінансової стійкості банківської системи; протягом останніх років зростає рівень кредитної

дисципліни в Україні, що обумовило зниження кількості проблемних кредитів у портфелях банків, в тому числі і досліджуваного АТ КБ «ПриватБанк».

З метою стабілізації банківської системи та зниження впливу кредитного ризику на комерційні банки в Україні, в тому числі і банку АТ КБ «ПриватБанк» було введено ряд нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення стабільності банківської системи. Зокрема, було скасовано проведення щорічної оцінки стійкості банків у 2022 р., передбаченої Положенням про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України. Також під час воєнного стану в Україні НБУ здійснював безвиїзний нагляд за діяльністю банків, а виїзні перевірки проводилися лише у сфері фінансового моніторингу та валютного нагляду.

У квітні 2024 р. НБУ уточнив особливості регулювання та нагляду на ринку небанківських фінансових послуг під час воєнного стану, зокрема щодо застосування алгоритму врахування великих збитків за договорами майнового страхування під час розрахунку розміру капіталу платоспроможності. У листопаді 2024 р. НБУ схвалив концепцію оцінки стійкості банків і банківської системи в 2025 р., що передбачає повернення до стандартної процедури оцінки з залученням зовнішніх аудиторів та застосуванням несприятливого сценарію в межах стрес-тестування.

Таким чином, НБУ адаптував регуляторні вимоги до умов воєнного стану, забезпечуючи стабільність банківської системи та враховуючи поточні виклики.

З метою підвищення ефективності регулювання діяльності банківської системи в цілому та АТ КБ «ПриватБанк» зокрема були внесені зміни до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Основні аспекти цих змін включають:

- модифікацію вимог до оцінки кредитного ризику для боржників із видом економічної діяльності «Фінансовий лізинг», зокрема з 31 травня 2022 року вдосконалено методику визначення ознак високого кредитного ризику для таких боржників, що спрямовано на більш точну оцінку їхньої платоспроможності;

- встановлення критеріїв визнання знецінених активів дефолтними. Активи, які знаходяться на третій стадії зменшення корисності згідно з МСФЗ та нормативно-правовими актами НБУ з бухгалтерського обліку, тепер визнаються дефолтними, що дозволяє більш обґрунтовано враховувати ризики;
- удосконалення методології розрахунку кредитного ризику за іпотечними кредитами боржників, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, особливий акцент зроблено на територіях, окупованих після 24 лютого 2022 р., що забезпечує коректний облік ризиків у складних умовах.

Зазначені заходи орієнтовані НБУ на адаптацію підходів до оцінки ризиків у сучасних економічних умовах та мінімізацію негативних наслідків для банківської системи в цілому та діяльності АТ КБ «ПриватБанк» зокрема.

Поряд із законодавчими ініціативами, які мали позитивний вплив на зниженням кредитних ризиків у банківській системі та АТ КБ «ПриватБанк» також необхідно відзначити ще два важливі аспекти державних механізмів системи захисту комерційних банків від впливу кредитного ризику, зокрема регулятивний нагляд НБУ, який акцентував увагу на аспектах, представлених у табл. 3.2.

Регулятивний нагляд НБУ є важливим механізмом забезпечення стійкості банківської системи та зниження впливу кредитних ризиків АТ КБ «ПриватБанк».

Встановлення нормативів управління ризиками, таких як нормативи капіталу, ліквідності та кредитного ризику, сприяє формуванню стабільної фінансової бази АТ КБ «ПриватБанк», при цьому вимоги до створення резервів під знецінення активів дозволяють банкам покривати потенційні збитки та знижувати ризики для їхньої діяльності.

Також зазначимо, що регулярний моніторинг фінансової стійкості та проведення стрес-тестування АТ КБ «ПриватБанк» дозволяють виявляти слабкі місця та підвищувати ефективність управління ризиками, а постійне вдосконалення нормативно-правової бази, включаючи вимоги щодо визнання

дефолтних активів, сприяє адаптації банківської системи до сучасних викликів.

Таблиця 3.2

Регулятивний нагляд НБУ за системою захисту АТ КБ «ПриватБанк» від впливу кредитного ризику

Механізми регулятивного нагляду НБУ	Характеристика	Нормативно-правова база
Встановлення нормативів управління ризиками (наприклад, нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику)	Визначення обов'язкових показників для дотримання банком мінімального рівня капіталу, обсягів ліквідності та граничного рівня кредитного ризику.	Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368 (зі змінами).
Вимоги до формування резервів під знецінення активів для покриття потенційних збитків	Банки зобов'язані створювати резерви для покриття збитків за активними операціями, включаючи кредити, у разі їх знецінення.	Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене постановою НБУ від 30 червня 2016 р. № 351 (зі змінами).
Регулярний моніторинг фінансової стійкості банків та стрес-тестування	Аналіз фінансової стійкості банків з використанням сценаріїв моделювання для оцінки їх здатності витримувати вплив негативних факторів.	Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затверджене постановою НБУ від 11 червня 2018 р. № 64 (зі змінами).
Внесення змін до нормативно-правової бази, зокрема вимоги щодо визнання дефолтних активів або корекції правил розрахунку ризику для певних категорій кредитів	Коригування методології оцінки ризиків для врахування змін у макроекономічному середовищі, зокрема ідентифікація дефолтних активів згідно з МСФЗ та актами НБУ.	Постанова НБУ «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України» від 18 липня 2019 р. № 97 (зі змінами).

Примітка: складено автором на основі [45]

Поряд із реалізацією регулятивного нагляду НБУ, також реалізовується і постійна фінансова підтримка банківської системи та досліджуваного комерційного банку через механізми рафінування державних банків, в тому числі і досліджуваного АТ КБ «Приватбанк».

Надання державних гарантій для кредитів на стратегічно важливі проєкти є дієвим механізмом мінімізації кредитних ризиків АТ КБ «ПриватБанк».

Державні гарантії виступають формою фінансової підтримки, що дозволяє знизити ризики банків при фінансуванні масштабних інфраструктурних, інноваційних або інших стратегічних проєктів, важливих для розвитку економіки країни.

Представлений механізм закріплено в Бюджетному кодексі України, а також у Постанові КМУ від 23 вересня 2020 р. № 815 «Про затвердження Порядку відбору інвестиційних проєктів, що можуть бути реалізовані із залученням кредитів під державні гарантії»).

Антикризова підтримка банків, в тому числі і АТ КБ «ПриватБанк», включаючи рефінансування та санацію, спрямована на збереження стабільності банківської системи в умовах кризи. Зокрема, рефінансування банків Національним банком України виступає одним із ключових механізмів підтримки їхньої ліквідності, який регулюється Законом України «Про Національний банк України» та Положенням про регулювання ліквідності банків України.

Таким чином, державна підтримка через гарантії та антикризові заходи є важливим елементом забезпечення фінансової стійкості банківської системи, знижуючи ризики для кредиторів і зберігаючи довіру до банківського сектору.

Поряд із державними також і використовуються і галузеві механізми захисту АТ КБ «ПриватБанк» від впливу кредитного ризику, які передбачають:

1. Створення міжбанківських об'єднань та асоціацій, відповідно дані організації забезпечують взаємодію банків для спільного вирішення проблемних питань, обміну інформацією про боржників і розробки галузевих стандартів управління кредитними ризиками. Наприклад, такі функції виконує Асоціація українських банків (АУБ).

2. Впровадження стандартів кредитної політики та процедур управління ризиками, які розробляються за участю експертів банківської сфери та регулюються на рівні внутрішніх документів АТ КБ «ПриватБанк», які включають детальні правила оцінки платоспроможності клієнтів, механізми контролю за виконанням кредитних зобов'язань і процеси управління

проблемними активами.

3. Обмін інформацією через кредитні бюро. Кредитні бюро, наприклад, Перше Всеукраїнське бюро кредитних історій (ПВБКІ), дозволяють АТ КБ «ПриватБанк» отримувати актуальну інформацію про кредитну історію клієнтів, що значно знижує ризики видачі кредитів неблагонадійним боржникам.

4. Участь у страхових програмах кредитних ризиків. Галузеві страхові компанії пропонують спеціалізовані продукти для страхування ризиків невиконання боржниками кредитних зобов'язань, також дозволяють АТ КБ «ПриватБанк» компенсувати збитки у разі дефолту клієнта.

5. Використання спеціалізованих платформ для реалізації проблемних активів, в даному аспекті важливо виділити продаж заставного майна через електронні аукціони (системи на кшталт Prozorro.Продажі) і дозволяє АТ КБ «ПриватБанк» ефективно управляти проблемними активами та мінімізувати збитки.

Зазначені галузеві механізми відіграють ключову роль у створенні додаткових інструментів захисту комерційних банків, таких як АТ КБ «ПриватБанк», від впливу кредитного ризику, при цьому вони спрямовані не лише на мінімізацію можливих втрат від невиконання боржниками кредитних зобов'язань, але й на підвищення прозорості та ефективності діяльності банківської системи в цілому.

3.2. Напрямки удосконалення управління кредитним ризиком комерційних банків

Результати проведеного у другому розділі наукового дослідження засвідчують те, що однією із найбільш болючих причин виникнення та протікання кредитного ризику комерційних банків України, в тому числі і досліджуваного банку АТ КБ «ПриватБанк» є недотримання принципу превентивності, який передбачає заходи профілактичного характеру в контексті здійснення контролю для запобігання виникнення значних відхилень від нормативно встановлених показників кредитного ризику.

Результати стрес-аналізу та нормативів Н7, Н8, Н9 вказують на відхилення та не контрольованість, зокрема у АТ КБ «Приватбанк», даних показників на визначених проміжках часу. Наявність значних ризиків кредитних операцій обумовлює зниження темпів нарощення кредитного портфелю комерційних банків в Україні на це мають значний вплив неповернення або ж відтермінування оплати кредитних зобов'язань, зниження дохідності та прибутковості кредитних операцій через необхідність зниження процентних ставок, значні обмеження та посилення регулятивного впливу Національного банку України.

Необхідно зазначити, що спрощений підхід до механізму управління кредитним ризиком банку базується безпосередньо на заходах оцінювання кредитного ризику (його обсягу, динаміки та впливу на діяльність банківських установ), банківському регулюванню та контролі, які є недостатньо ефективними.

Актуальним викликом для комерційних банків у сфері контролю кредитного ризику є здатність своєчасно ідентифікувати можливі зміни у ризикових позиціях на ранніх етапах їх формування, а також прогнозувати ймовірні напрями їх подальшого розвитку, враховуючи динаміку зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування банківської установи. Особливо важливим є розроблення оптимального комплексу превентивних заходів, який забезпечить ефективне попередження потенційних негативних наслідків.

Контекст необхідності більше ефективного виконання завдань раціонального формування кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» обумовлює необхідність пропонування комплексного підходу до управління кредитними ризиками банку, як частини загальної системи оцінювання і подальшого управління ризиками (рис. 3.4).

Досліджуючи запропонований процес управління ризиками, необхідно звернути увагу на наступні особливості даної системи управління:

- здійснюється оцінювання відповідної частки повернення кредитів, доходів та прибутковості кредитних операцій досліджуваного банку;

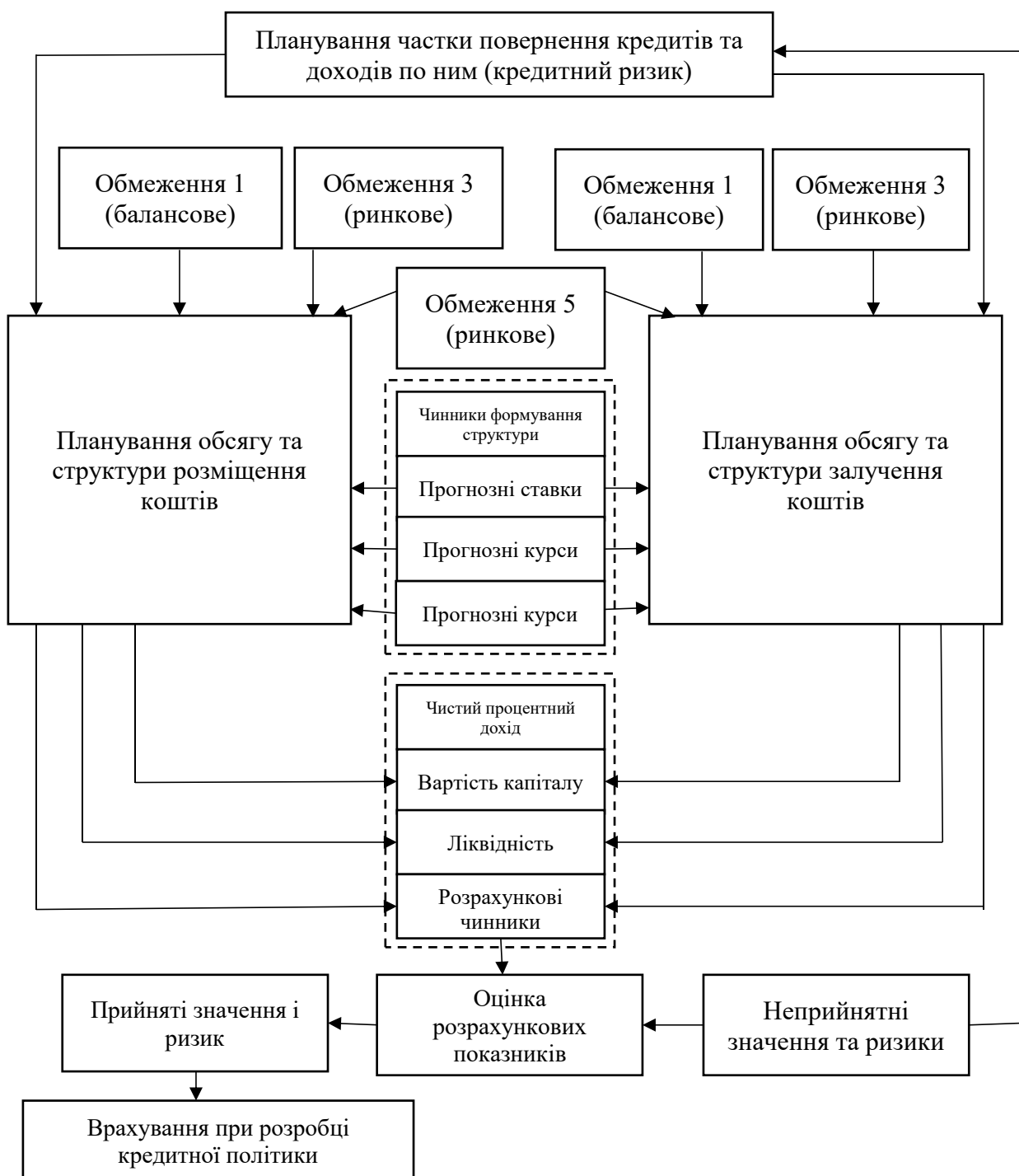

Рис. 3.4. Схематична модель управління ризиками АТ КБ «ПриватБанк»

Примітка: складено автором на основі [40, с. 227]

- здійснюється дослідження структури та розміру залучених та розміщених коштів, враховуючи поточні ризики та різноманітні обмеження;
- здійснюється розрахунок доходів, вартості власного капіталу, ліквідності в залежності від запланованих та прогнозних показників, зокрема: якості активів, процентних ставок та курсів валют;

– визначається ризик падіння рівня ліквідності, якщо одержані значення наведених розрахункових показників та пов'язані із ними ризики в повній мірі не відповідають цілям банку, відповідно важливо повторити увесь цикл наведеного алгоритму із врахуванням отриманих результатів дослідження.

Враховуючи зазначені етапи та особливості реалізації управлінського процесу важливо реалізувати антисипативне (випереджаюче) управління, тобто цілеспрямована діяльність орієнтована на завчасне визначення загроз і внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування на основі достатньо слабких сигналів та формування на даній основі багатоваріантного сценарію розвитку подій, а також визначення альтернативних заходів з метою прийняття оптимального управлінського рішення, орієнтованого на подолання загроз кредитної діяльності комерційного банку.

Застосування антисипативного (випереджаючого) управління кредитними ризиками комерційного банку зумовлює значні переваги, оскільки: забезпечує можливість завчасного виявлення ризиків та їх потенційного впливу на фінансову стійкість банку, дозволяє мінімізувати втрати через впровадження превентивних заходів, а також сприяє підвищенню ефективності процесу прийняття управлінських рішень.

Відповідно, випереджаюче управління дозволяє банкам адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, покращувати прогнозування ризикових ситуацій та формувати стратегії, спрямовані на зменшення ймовірності виникнення кризових явищ, що сприятиме зміцненню довіри з боку клієнтів і партнерів, що є важливим чинником у конкурентному середовищі банківського сектору.

Основні принципи, котрі слід використовувати в антисипативному підході в контексті здійснення контролю та мінімізації кредитного ризику є: превентивність, систематичність, цілеспрямованість, функціональність, комплексність, відкритість, адаптивність, адекватність. Дані принципи визначають ефективність використання випереджаючого управління кредитними ризиками АТ КБ «ПриватБанк».

Реалізація антисипативного управління реалізується безперервно та визначається послідовністю логічно завершених етапів (рис. 3.5).

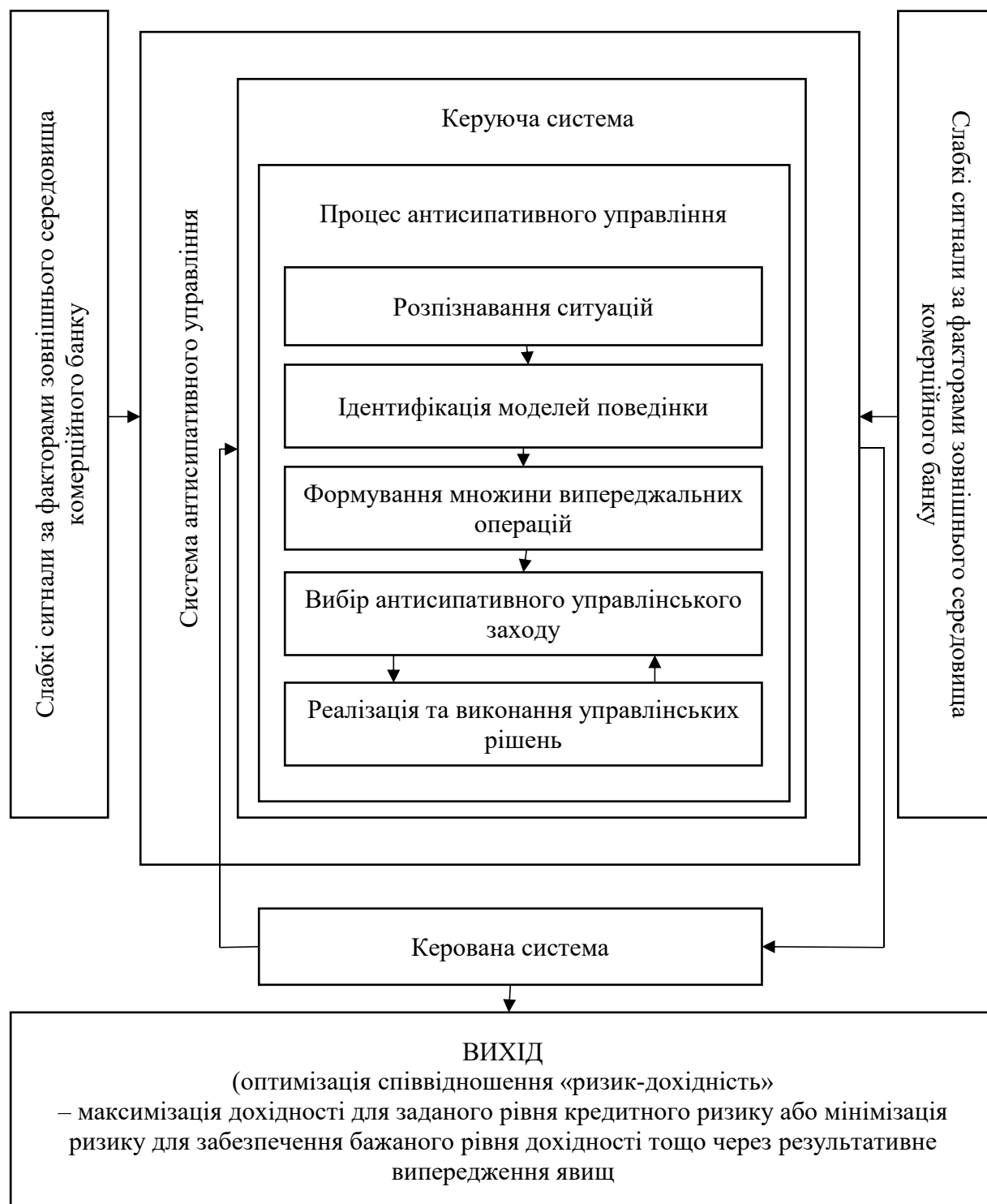

Рис. 3.5. Використання антисипативного підходу до здійснення контролю та мінімізації кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк» на засадах слабких сигналів

Примітка: складено автором на основі [40, с. 228]

Результати представлені на рис. 3.5. визначають послідовність реалізації етапів антисипативного управління, які формуються наступним чином: формалізоване представлення об'єкта управління та його середовища; ідентифікації ситуації (внутрішні та зовнішні) чинники; ідентифікація моделей поведінки; формування множини випереджувальних реакцій; вибір антисипативного управлінського заходу; реалізація та виконання ухвалених управлінських рішень.

Функціональною складовою реалізації антисипативного управління виступає технологія його реалізації, яка забезпечує логічну послідовність функцій управління (організація, регулювання, контроль, мотивація, планування) та формує базу для розроблення управлінських рішень.

Слабкі сигнали у середовищі функціонування являють собою початкові індикатори можливих змін у умовах діяльності, які на ймовірнісній основі вказують на потенційні джерела та характер виникнення майбутніх явищ у середовищі функціонування АТ КБ «ПриватБанк».

З метою ідентифікації слабких сигналів доцільно застосовувати такі методи, як дедукція, аналіз, спостереження, аналогія, індукція, синтез, аксіоматичний, формалізація метод, експертний метод, гіпотетико-дедуктивний метод та метод причинно-наслідкових діаграм, теорії ймовірності, математичної статистики, моделювання тощо.

Методичний підхід до оцінювання та аналізу слабких сигналів (загроз) підвищення рівня кредитних ризиків АТ КБ «ПриватБанк» передбачає три основні етапи, що включають: формування бази даних слабких сигналів потенційних змін у ризикових позиціях банку; оцінювання рівня загроз, пов'язаних із підвищенням кредитних ризиків; прогнозування ймовірності зростання рівня кредитних ризиків.

Кожен етап представлено як структурований блок, котрий містить перелік взаємопов'язаних заходів, виконання яких залежить від прогнозів і векторів розвитку можливих загроз. Завершальний блок передбачає виконання

послідовності дій, які формують логічний ланцюг, що завершується оцінкою рівня реалізації кредитного ризику для АТ КБ «ПриватБанк».

В узагальненні дослідимо основні сигнали, які виникають в діяльності комерційного банку, при цьому розмежуємо їх на три групи, представивши дані у табл. 3.3. Слабкі сигнали містять лише загальну інформацію про ймовірність виникнення потенційних змін у умовах функціонування та можливі джерела їхнього походження, що обумовлює необхідність подальшого аналізу та інтерпретації.

Фахівці з антисипативного (випереджаючого) управління повинні здійснювати самостійну інтерпретацію та прогнозування розвитку слабких сигналів до середніх і сильних рівнів, не очікуючи їх природної еволюції, з метою попередження подій, які можуть бути ідентифіковані на основі цих сигналів.

Таблиця 3.3

Характеристика сигналів потенційних явищ середовища функціонування АТ КБ «ПриватБанк» за рівнем сили

Ідентифіковані характеристики сигналу	Сила сигналу		
	Слабкий	Середній	Сильний
Зміни в макроекономічних показниках	так	так	Так
Коливання валютного курсу	так	так	Ні
Різне зниження платоспроможності позичальника	так	так	Так
Зростання рівня простроченої заборгованості	ні	ні	Так
Зниження показників ліквідності банку	ні	ні	ні

Примітка: самостійна розробка автора

В цілому, досліджуваний підхід до управління ризиками у АТ КБ «ПриватБанк» дає ряд значних переваг, зокрема: підвищення ефективності ідентифікації кредитних ризиків на ранніх етапах їх виникнення; покращення якості прогнозування ймовірних загроз та їхнього впливу на фінансову стабільність банку; оптимізація процесу прийняття управлінських рішень шляхом впровадження превентивних заходів; мінімізація потенційних втрат через вчасне реагування на ризикові сигнали; формування більш гнучкої системи управління, що дозволяє адаптуватися до змін у зовнішньому

середовищі; зміцнення довіри клієнтів і партнерів до банківської установи завдяки проактивному управлінню ризиками.

3.3. Моделювання оптимальної структури кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»

Моделювання оптимальної структури кредитного портфелю є критично важливим в контексті забезпечення стабільності та фінансового здоров'я АТ КБ «ПриватБанк». В умовах динамічних економічних умов і змінювальних регуляторних вимог, ефективне управління кредитним портфелем дозволяє банкам зменшити кредитні ризики, покращити доходність та забезпечити стійкість фінансових результатів.

Оптимізація структури кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» включає в себе визначення найбільш ефективних пропорцій між різними видами кредитів, врахування їх ризикових характеристик, а також адаптацію до зміни попиту та економічних умов. Основною метою цього процесу є досягнення збалансованої структури, яка забезпечить фінансовий результат при мінімальному ризику.

Моделювання структури кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» ми здійснювали в середовищі MATLAB за допомогою моделей на основі гібридної нейромережі. Моделювання проводилось на основі спеціального пакета Fuzzy Logic Tolbox, а нейромережі реалізували в формі адаптивної системи нейро-нечіткого виведення ANFIS.

В якості вхідних даних для гібридних мереж було визначено чотири головні структурні компоненти кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк», що впливають на ризик та доходність, а саме:

- x_1 : частка кредитів юридичним особам у кредитному портфелі, що розраховується як відношення обсягу кредитів юридичним особам до сукупного розміру портфеля.

- x_2 : частка кредитів, наданих фізичним особам – відношення обсягу кредитів фізичним особам до обсягу кредитного портфелю.

– x_3 : частка кредитів наданих малим та середнім підприємствам – відношення обсягу кредитів малим та середнім підприємствам до сукупного розміру кредитного портфеля;

– x_4 : частка дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом в сукупному обсязі кредитного портфелю.

Вихідною змінною першої моделі було визначено доходність кредитного портфеля (y_1), який розраховується як відношення відсоткових доходів до обсягу портфелю.

Визначили шкалу, яка буде характеризувати рівень доходності/ризиковості кредитного портфеля: 0–30% – низький рівень доходності/ризиковості; 31–70 – середній та 71–100% – високий рівень доходності/ризиковості. Вхідні дані для побудови економетричної моделі оптимальної структури кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» представимо у табл. 3.4.

Таким чином, з урахуванням всіх вище наданих обмежень, математична модель оптимальної структури кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» буде виглядати наступним чином:

$$Z = 0,18x_1 + 0,239x_2 + 0,179x_3 + 0,20x_4 + 0,348x_5 + 0,36x_6 + 0,19x_7 + 0,19x_8 + 0,20x_9 + 0,21x_{10} + 0,34x_{11} + 0,02x_{12} + 0,01x_{13} + 0,10x_{14} + 0,19x_{15} + 0,01x_{16} + 0,10x_{17} + 0,19x_{18} + 0,19x_{19} + 0,20x_{20} + 0,18x_{21} + 0,18x_{22} + 0,65x_{23} - 31,583 \rightarrow \max$$

Мета побудованої економетричної моделі максимізація функції Z для досягнення оптимальної структури кредитного портфелю.

– вхідні змінні x_1 до x_6 представляють різні компоненти кредитного портфелю, які впливають на ризик і дохідність.

– вагові коефіцієнти 0,18, 0,239, 0,179, 0,20, 0,348, 0,36 та інші відображають важливість кожного компонента в моделі.

– константа (-31,583) є коригуючим параметром, який дозволяє адаптувати модель до реальних умов і забезпечити коректність результатів.

Для побудови економетричної моделі будуть використані дані з табл. 3.2, які включають частки різних категорій кредитів і показники дохідності.

Таблиця 3.4

**Вхідні дані для побудови економетричної моделі оптимальної структури
кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»**

Показник	Частка у структурі кредитного портфеля 2019	Частка у структурі кредитного портфеля 2020	Частка у структурі кредитного портфеля 2021	Частка у структурі кредитного портфеля 2022	Частка у структурі кредитного портфеля 2023
Кредити юридичним особам	2,11%	2,27%	1,76%	2,13%	2,85%
Кредити фізичним особам	23,06%	22,20%	26,20%	21,85%	25,74%
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	0,78%	0,89%	0,89%	0,47%	0,29%
Кредити малим та середнім підприємствам	2,89%	2,83%	5,11%	8,51%	9,26%
Доходність кредитних операцій	67,00%	71,00%	74,00%	53,00%	48,00%
Питома вага резервів під заборгованість в сукупному кредитному портфелі (рівень ризику)	81,46%	85,40%	82,91%	79,61%	83,30%

Примітка: самостійна розробка автора

Аналіз і моделювання проводитимуться з урахуванням змін у цих показниках за період 2019–2023 рр., щоб знайти оптимальні пропорції для зменшення ризиків та підвищення доходності кредитного портфелю.

У вирішенні даної задачі використовувалася функція «Пошук розв’язку» програми Excel. Початковий сценарій передбачав, що кредитний портфель становить 19% від загальної суми активів. Подальше дослідження включало зміну цього співвідношення з кроком 10%, що дозволило оцінити вплив різних часток кредитного портфеля на прогнозний прибуток банку.

Результати розрахунків показали, що при поточних кредитних ставках і будь-якій частці кредитного портфеля в загальних активах банку оптимальна

структура залишалася сталою, з урахуванням існуючих обмежень. Зокрема, розрахунки оптимальної структури кредитного портфеля та прогнозного прибутку для АТ КБ «ПриватБанк» показали, що збільшення частки кредитного портфеля з 19% до 35% не вплине на оптимальність структури.

Однак кредитна політика банку може змінюватися залежно від ринкових умов або стратегічних цілей, що може потребувати коригування системи обмежень моделі і, як наслідок, призвести до нового оптимального розподілу кредитного портфеля. Використовуючи функцію «Пошук розв'язку» програми Excel представимо результати прогнозування кредитного портфелю банку за побудованою економетричною моделлю (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Результати прогнозування кредитного портфелю банку
АТ КБ «ПриватБанк» за побудованою економетричною моделлю**

Вид кредиту	Річна ефективна ставка (%)	Прогнозна оптимальна частка (%)	Прогнозне значення змінної (млн. грн.)	Прогнозний процентний дохід (млн. грн.)
1	2	3	4	5
Авто в розстрочку (нове авто)	10,0	5,0	17,5	1,75
Авто в розстрочку (старе авто)	12,0	4,0	14,0	1,68
Кредит на купівлю житла	8,0	8,0	28,0	2,24
Теплі кредити	7,0	3,0	10,5	0,74
Швидкий кредит	15,0	6,0	21,0	3,15
КУБ, АгроКУБ	14,0	5,0	17,5	2,45
Кредитна лінія «Агросезон»	13,0	4,0	14,0	1,82
Кредитна лінія (90 днів)	11,0	5,0	17,5	1,93
Кредитна лінія (180 днів)	12,0	4,0	14,0	1,68
Кредитний ліміт на розрахунковий рахунок для державних та комунальних підприємств	9,0	7,0	24,5	2,21
Кредитний ліміт на розрахунковий рахунок для інших підприємств	16,0	6,0	21,0	3,36
Кредит під заставу депозиту	5,0	2,0	7,0	0,35
Лізинг комерційного транспорту (на 12 міс.)	6,0	2,5	8,75	0,53
Лізинг комерційного транспорту (на 24 міс.)	7,5	2,0	7,0	0,53

Продовж. табл. 3.5

1	2	3	4	5
Лізинг комерційного транспорту (на 36 міс.)	8,0	1,5	5,25	0,42
Лізинг обладнання (на 12 міс.)	7,0	2,0	7,0	0,49
Лізинг обладнання (на 24 міс.)	7,5	1,5	5,25	0,39
Лізинг обладнання (на 36 міс.)	8,0	1,0	3,5	0,28
Лізинг сільгосптехніки	10,0	3,0	10,5	1,05
Овердрафт	12,0	2,0	7,0	0,84
Теплі кредити для ОСББ та ЖБК	8,0	2,0	7,0	0,56
Участь у програмі «Теплі» кредити для виробників і продавців енергозберігаючих матеріалів	9,0	1,5	5,25	0,47
Надання кредитів іншим банкам	14,0	1,0	3,5	0,49
Всього			525,0	34,0

Примітка: самостійна розробка автора

За результатами прогнозування кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» на основі економетричної моделі, загальна сума кредитного портфеля у перспективному періоді становитиме 525 млн грн із прогнозованим процентним доходом 34 млн.грн. Найбільшу частку в портфелі займають кредити на купівлю житла (8%) та швидкі кредити (6%), що демонструють високий рівень доходності. Найменшу частку займають лізингові продукти та надання кредитів іншим банкам. Більшість продуктів мають ефективні ставки в межах 7–15%, що впливає на загальну дохідність кредитного портфеля. Отримані результати свідчать про збалансованість кредитного портфеля, з акцентом на ефективних кредитах для фізичних осіб та малих підприємств.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи основні результати дослідження представлені у третьому розділі необхідно відмітити наступне:

1. Для підвищення ефективності управління кредитним ризиком в Україні

необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу та адаптувати механізми управління ризиками до змінних економічних умов, зокрема в умовах воєнного стану. НБУ забезпечує стабільність фінансової системи через встановлення нормативів і моніторинг банків через стрес-тестування. У разі необхідності вносяться корективи щодо визнання дефолтних активів і розрахунку ризику для окремих кредитів. Для зменшення кредитного ризику та забезпечення стабільності банківської системи необхідно вдосконалювати нормативну базу, впроваджувати інноваційні технології управління ризиками і підвищувати рівень кредитної дисципліни.

2. У роботі обґрунтовано важливість антисипативного підходу для ефективного контролю та мінімізації кредитного ризику в АТ КБ «ПриватБанк». Даний підхід орієнтований на попередження значних відхилень від встановлених нормативів, шляхом раннього виявлення потенційних загроз і запровадження превентивних заходів для зниження ризиків. Антисипативний підхід включає ідентифікацію слабких сигналів як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі банку, які можуть вказувати на можливі зміни в його ризикових позиціях. Процес включає кілька етапів: формування бази слабких сигналів, оцінка рівня загроз зростання кредитних ризиків та прогнозування ймовірності таких змін.

3. Оптимізація структури кредитного портфеля в АТ КБ «ПриватБанк» спрямована на досягнення максимального рівня дохідності при мінімізації ризиків, що є важливим фактором для забезпечення стабільності фінансової діяльності установи. Використання моделі, розробленої за допомогою програмного забезпечення MATLAB та гібридних нейронних мереж (ANFIS), дозволяє банку адаптуватися до змін у економічному середовищі та вимогах ринку. Модель кредитного портфеля охоплює різні категорії кредитів, а також дебіторську заборгованість за фінансовим лізингом, що дає змогу всебічно оцінити ризики та дохідність кожного сегмента.

Застосування інструментів Fuzzy Logic Toolbox і ANFIS дає можливість враховувати нечіткі фактори, що впливають на ризик та дохідність, а також

моделювати оптимальну структуру портфеля. Результати, отримані за допомогою функції «Пошук розв'язку» в Excel, показали, що збільшення частки кредитного портфеля до 35% від загальної суми активів не має значного впливу на оптимальну структуру, що засвідчує стабільність кредитної політики даного банку. Отримані висновки дозволяють розробляти гнучку кредитну політику, що відповідає мінливим умовам, з максимальною стабільністю та зниженням кредитних ризиків.

РОЗДІЛ 4.

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

4.1. Охорона праці у АТ КБ «ПриватБанк»

Охорона праці у АТ КБ «ПриватБанк» починається з організації управління охороною праці. Керівник банку створює в кожному структурному підрозділі і на робочому місці умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці.

Штат служби охорони праці АТ КБ «ПриватБанк» складається з одного працівника (інженера з охорони праці), відповідального за безпеку трудової діяльності та за сумісництвом заступника начальника відділення. Відповідальність за розроблення положень, типових інструкцій та інших нормативних документів з питань охорони праці та своєчасного доведення їх до відома працівників покладається на працівника, відповідального за безпеку праці та профспілковий комітет [3, с. 83].

На фінансування заходів охорони праці у АТ КБ «ПриватБанк» відмітити, спрямовується 0,5% від фонду оплати праці компанії (табл. 4.1)

Таблиця 4.1

Фінансування заходів охорони праці в АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр., млн грн

Показник	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Фонд оплати праці, млн грн	4402	6386	8192	8904	10096
Сума фінансування заходів охорони праці 0,5% від ФОП, млн грн	22,01	31,93	40,96	44,52	50,48
Відхилення фінансування заходів охорони праці, млн грн	-	9,92	9,03	3,56	5,96

Примітка: складено автором на основі даних річного звіту АТ КБ «ПриватБанк» [42]

Щодо обсягів фінансування заходів з охорони праці у АТ КБ «ПриватБанк», то необхідно відмітити динаміку до зростання загального обсягу

фінансування, зокрема якщо у базовому періоді 2019 р. показник становив 22,01 млн грн, то у звітному 2023 р. складає 50,48 млн грн, відповідний показник зростає за останні два роки на 5,96 млн грн.

За працівниками, які втратили працездатність у зв'язку з нещасним випадком у зв'язку із професійним захворюванням, зберігаються місце роботи та середня заробітна плата на весь період до відновлення працездатності або до встановлення стійкої втрати професійної працездатності. У разі неможливості виконання потерпілим попередньої роботи проводяться його навчання і перекваліфікація, а також працевлаштування відповідно до медичних рекомендацій. Розслідування профзахворювань проводиться із наступним наданням висновків профспілковим комітетом АТ КБ «Приватбанк».

У АТ КБ «ПриватБанк» ведуть облік випадків травматизму із тимчасовою втратою працездатності, причому за останній рік таких зафіксовано не було.

Нормативно-правові акти банку відповідають необхідному переліку, враховуючи специфіку умов праці установи та відсутність видів робіт із підвищеною небезпекою.

Варто відмітити, що для більш наочного уявлення укладачам Колективного договору слід конкретизувати список протипожежного інвентаря, засобів механізації, автоматизації та іншого обладнання. Куточок охорони праці у відділенні банку представлений копіями документів, які складають нормативно-правову базу забезпечення безпеки праці та знаходиться на другому поверсі у кабінеті, що займає сектор роздрібного обслуговування малого та середнього бізнесу.

Особлива увага приділяється забезпеченню протипожежної безпеки – на кожному поверсі вивішені план евакуації на випадок надзвичайної ситуації. При влаштуванні на роботу потенційний співробітник прослуховує інструктаж з охорони праці та підписує заяву про ознайомлення з охороною праці АТ КБ «ПриватБанк».

Насамкінець зазначимо, що щорічний планово-попереджувальний ремонт системи протипожежного захисту включає в себе роботи, при яких проводиться

повна ревізія та наладка всіх приладів, вузлів, і блоків системи, незалежно від їх технічного стану.

4.2. Уразливість банківської установи до впливу ситуацій воєнного стану

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинених катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності [38, с. 109].

Існують різні види та рівні надзвичайних ситуацій, які слід дослідити, зокрема:

- надзвичайні ситуації техногенного характеру – це промислові, транспортні аварії (катастрофи) з вибухом, пожежі, аварії з викидом небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптове руйнування споруд і будівель, аварії на інженерних мережах, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах тощо;

- воєнні надзвичайні ситуації – пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних та токсичних речовин, нафтопродуктів, вибухівки тощо.

Надзвичайна ситуація впливає на велику кількість структурних елементів соціальної системи, причому таким чином, що функції цих елементів істотно змінюються. Це говорить про те, що якість відображення тієї чи іншої ситуації як надзвичайної багато в чому залежить від специфіки соціальних груп,

спільнот, організацій, на які ця ситуація впливає, а також соціальних груп, організацій, які задіяні в ліквідації наслідків такої ситуації. Для правильної оцінки виникаючих подій і явищ існують критерії для віднесення ситуації, яка виникає, до надзвичайної: часовий, соціально-психологічний, соціально-політичний, економічний, організаційно управлінський [41, с. 144].

Надзвичайна ситуація має такі ознаки: несподіваність; невизначеність наслідків; складність прийняття рішень; негативний вплив на фізичний і психологічний стан людини; екологічні і економічні збитки; значні часові витрати на проведення евакуаційно-рятувальних робіт і ліквідацію наслідків.

В аспекті безпеки життєдіяльності, банки (в тому числі і АТ КБ «ПриватБанк») в умовах надзвичайних ситуацій приділяють особливу увагу заходам, спрямованим на забезпечення безпеки працівників та клієнтів. Нижче наведено конкретні аспекти цієї діяльності [38, с. 109–111]:

1. Плани евакуації та тренування:

- розробка та регулярне оновлення планів евакуації для працівників та клієнтів в разі надзвичайних ситуацій;
- проведення тренувань та навчання персоналу з дій в умовах екстрених ситуацій.

2. Захист від зараження та санітарні заходи:

- забезпечення необхідних засобів індивідуального захисту для працівників;
- впровадження санітарних норм та правил для зменшення ризику зараження в разі епідемії чи пандемії.

3. Організація робочих місць:

- розташування робочих місць з урахуванням можливості мінімізації ризиків для працівників;
- забезпечення відстані між робочими місцями та встановлення бар'єрів для зменшення ризиків фізичного контакту.

4. Онлайн-режим роботи:

- заохочення використання віддалених робочих можливостей для тих

працівників, чий обов'язки дозволяють працювати з віддаленої локації;

- забезпечення технічної підтримки для безпечного використання віддалених робочих інструментів.

5. Санітарні інструкції для клієнтів:

- розробка та розміщення санітарних інструкцій для клієнтів, які відвідують банківські установи, з метою забезпечення їхньої безпеки.

6. Моніторинг здоров'я працівників:

- здійснення регулярного моніторингу здоров'я працівників та встановлення процедур для виявлення можливих симптомів захворювання.

7. Співпраця з органами охорони здоров'я:

- співпраця з місцевими органами охорони здоров'я для виконання рекомендацій та інструкцій щодо запобігання захворювань.

Дані заходи спрямовані на забезпечення максимальної безпеки працівників та клієнтів у надзвичайних ситуаціях, де загрожує небезпека для життя та здоров'я.

4.3. Організація планування та фінансування робіт із запобігання і ліквідації надзвичайні ситуації і їх наслідків

Перша вимога щодо розроблення планів у сфері цивільного захисту це цілеспрямованість, тобто особливу увагу необхідно приділити вирішенню завдань, пов'язаних із забезпеченням:

- високого ступеню готовності органів управління; надійності захисту виробничого персоналу;
- стійкості системи оповіщення та зв'язку;
- створення сил для локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій [51, с. 121].

Реальність забезпечується всебічним аналізом та оцінкою обстановки, яка може скластися на об'єкті, врахуванням специфіки місцевих умов а також часу необхідного для виконання запланованих заходів. Конкретність забезпечується визначенням характеру та об'ємів конкретних заходів та завдань, узгоджених

між собою за цілями, місцю, часом, вибором способів виконання. Крім того, в планах мають бути визначеними конкретні посадові особи, відповідальні за виконання заходів та здійснення контролю.

Точність означає, що в плані повинні бути розрахунки варіантів досягнення поставлених завдань по варіантах можливої обстановки та вибір з них оптимальних. Гнучкість – можливість вносити необхідні уточнення та зміни в раніше намічені заходи у відповідності із мінливістю обстановки та умовами без перероблення плану в цілому.

Перспективність полягає у передбаченні змін в обстановці і відповідного маневру силами та засобами для створення відповідного резерву. При розробці плану використовуються відповідні вихідні дані та довідкові матеріали. Не можна допускати шаблонів, схематизму, поверхневого та необґрунтованого підходу при плануванні [3, с. 86].

Наступний етап це вивчення вихідних даних. Вихідними даними є: нормативно-правові документи; рішення та вказівки вищого керівного органу; характеристика об'єкту (території, споруд, будівель, в тому числі захисних); результати оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій того чи іншого характеру, включаючи загрозу терористичних актів і можливі наслідки надзвичайних ситуацій для об'єкту; відомості про сили і засоби, які можуть залучатися до проведення робіт з попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації.

Останній етап – це розроблення плану дій органів управління, та сил щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації.

Механізм фінансового забезпечення заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного і природного характеру, ліквідації наслідків зазначених ситуацій, удосконалення системи обліку коштів, що виділяються на ці цілі, та контролю за їх використанням визначається Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій».

Фінансування заходів щодо запобігання виникненню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій залежно від їх рівня здійснюється центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства на основі затверджених планів робіт, програм [17, с. 159].

Фінансування заходів із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у АТ КБ «ПриватБанк» здійснюється відповідно до їх рівнів:

- за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій, на території яких виникла чи може виникнути надзвичайна ситуація;
- за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій, на території яких виникла чи може виникнути надзвичайна ситуація, і додатково – за рахунок районних резервів, створених відповідно до законодавства;
- державного рівня – за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом на ці цілі, в тому числі, частково, з резервного фонду державного бюджету.

Додаткові кошти для фінансування заходів із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідного рівня (за умови вичерпання зазначених джерел фінансування) можуть виділятися на підставі клопотання відповідного органу виконавчої влади, зокрема:

- об'єктового рівня – за рішенням органу виконавчої влади, у сфері управління якого знаходиться об'єкт, обласної та районної державної адміністрації, виконавчого комітету міської ради;
- місцевого рівня – за рішенням центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської міської державної адміністрації, міськвиконкомів; регіонального і державного рівнів – за рішенням Кабінету Міністрів України.

Разом з клопотанням до органу виконавчої влади вищого рівня подаються документи, що містять: обґрунтування необхідності та обсягів виділення додаткових коштів, акти обстеження, висновки комісій, кошторисну документацію з висновками відповідних експертів; дані моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою

недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію або пом'якшення її можливих наслідків – у разі запобігання виникненню надзвичайних ситуацій.

Висновки до розділу 4

Резюмуючи результати дослідження представлені у четвертому розділі кваліфікаційної роботи, слід відмітити наступне.

1. Згідно з Законом України «Про охорону праці» в АТ КБ «ПриватБанк» створено службу з охорони праці, яка підпорядкована безпосередньо керівнику. Згідно статті 23 Закону, функції цієї служби виконує інженер з охорони праці, який пройшов перевірку знань з охорони праці. Досліджуючи фінансування заходів охорони праці в АТ КБ «ПриватБанк» слід відмітити, що на дані заходи спрямовується 0,5% від загального фонду оплати праці комерційного банку нарахованого у попередньому періоді.

2. В аспекті безпеки життєдіяльності АТ КБ «ПриватБанк» в умовах надзвичайних ситуацій приділяє особливу увагу заходам, спрямованим на забезпечення безпеки працівників та клієнтів, зокрема: плани евакуації та тренування; захист від зараження та санітарні заходи; організація робочих місць; онлайн-режим роботи; санітарні інструкції для клієнтів; моніторинг здоров'я працівників; співпраця з органами охорони здоров'я. Дані заходи спрямовані на забезпечення максимальної безпеки працівників та клієнтів у надзвичайних ситуаціях, де загрожує небезпека для життя та здоров'я.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дослідження, необхідно відзначити наступні висновки та пропозиції:

1. Кредитний ризик комерційного банку є одним із найбільш важливим елементів банківської діяльності, який визначає ймовірність втрат для банку через невиконання зобов'язань позичальником. Він тісно пов'язаний з іншими фінансовими ризиками і виникає через зовнішні та внутрішні чинники, на які банк може впливати лише частково. Для ефективного управління кредитним ризиком важливо враховувати не тільки фінансові можливості позичальника, але й юридичні аспекти укладених договорів та системні економічні зміни.

2. Кредитні ризики комерційних банків класифікуються за різними критеріями та ознаками, такими як рівень виникнення, фінансові наслідки, сфера виникнення, ймовірність реалізації, статус позичальника, можливість прогнозування, вид кредитної операції та можливість прийняття ризику. Основні чинники кредитних ризиків включають як зовнішні, так і внутрішні аспекти, причому останні є більш домінуючими. Управління цими ризиками є важливим для забезпечення стабільності та фінансової надійності банківських установ.

3. Методи оцінки кредитного ризику комерційних банків є різноманітними і включають як кількісний, так і якісний аналіз. Кількісний аналіз охоплює різні методи, такі як коефіцієнтний, евристичні та статистичні, кожен з яких має свої переваги та недоліки. Якісний аналіз, включаючи експертні оцінки, дозволяє враховувати суб'єктивні фактори, що є важливим для повноцінної оцінки ризиків у умовах непевності.

Специфіка кредитного ризику полягає в тому, що його дуже важко обчислити за допомогою математичного апарату і відобразити інформацію в цифрах, даний аспект пояснюється тим, що існує велика кількість чинників, що формують кредитний ризик, і вплив цих чинників можна оцінити лише на логічному рівні, а вираженню математично вони не підлягають. В цьому

випадку необхідно використовувати експертний метод оцінки, який базується на опитуванні думок певної кількості фахівців з подальшою обробкою отриманих результатів.

4. Практичні аспекти діагностики кредитного ризику та його впливу на кредитну активність банківської системи України нами здійснено на прикладі одного із лідерів – АТ КБ «ПриватБанк». Негативними чинниками впливу на кредитну активність даного банку мали пандемія COVID-19 (2019–2021 рр.), перехід на цифрове кредитування, військові дії (з 2022 р.), скорочення платоспроможності клієнтів, збільшення частки проблемних кредитів, зміна економічної ситуації, посилення регуляторних вимог НБУ.

Результати аналізу засвідчують те, що в АТ КБ «ПриватБанк» склалася, порівняно із іншими банківськими установами, стійка ситуація в контексті управління кредитними ризиками, що засвідчую високі значення показників покриття непрацюючого кредитного портфелю. Розмір покриття банками державного сектору непрацюючого кредитного портфелю фізичних та юридичних осіб кредитним ризиком становив відповідно 95,2% та 99,8%, що є достатньо високим показником та характеризує незначні можливості виникнення кредитного ризику.

Поряд із цим, вплив нестабільності економічної ситуації на банківському ринку негативно вплинув на кредитну активність даного банку, що свідчить значне зниження розміру кредитного портфелю на 40537 млн грн, у 2023 р. показник кредитного портфелю становив 170 млрд грн.

Проаналізувавши кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019–2023 рр., можна зробити кілька висновків. По-перше, частка не прострочених кредитів знизилася з 39,40% у 2019 р. до 19,20% у 2023 р., що засвідчує зниження якості портфеля. По-друге, обсяг кредитів, прострочених менше ніж на 30 днів, також зазнав значних коливань – після зниження у 2020 р. до 12,50%, цей показник зріс до 22,70% у 2023 р. По-третє, кредити, прострочені від 31 до 90 днів, збільшилися з 12,70% у 2019 р. до 23,50% у 2022 р., проте знизилися до 17,20% у 2023 р., що вказує на нестабільну тенденцію.

5. Управління кредитним ризиком є ключовим аспектом забезпечення стабільності АТ КБ «ПриватБанк». Основним інструментом у цьому процесі виступає оцінка кредитоспроможності позичальників та постійний контроль за станом кредитного портфеля. Відділи управління ризиками впроваджують сучасні методи оцінки, зокрема аналітичні інструменти, що сприяють зниженню ризиків. Особлива увага приділяється диверсифікації кредитного портфеля з метою мінімізації можливих втрат. Завдяки таким підходам банк підтримує високий рівень фінансової стійкості та забезпечує здатність адаптуватися до змін ринкових умов.

Здійснивши аналіз показників, котрі характеризують кредитний ризик, слід відзначити значної частки проблемних кредитів, необхідно відзначити зниження нормативів Н7 та Н9, яке виникає через погашення кредитів позичальником та через зростання розміру капіталу банку.

Зіставивши дані досліджуваного банку з іншими комерційними банками, можна відзначити, що АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрсімбанк» демонструють більш стабільні показники у зменшенні нормативів максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, порівняно з АТ КБ «ПриватБанк», що свідчить про більш консервативний підхід у їхній кредитній політиці. Зокрема, у АТ «Ощадбанк» норматив великих кредитних ризиків (Н8) значно зменшився на 16,22% за весь період, а у «Укрсімбанк» даний показник залишався стабільно низьким та вказує на більш ефективну диверсифікацію портфеля кредитів і менш ризиковану стратегію кредитування.

6. Здійснивши дослідження показників стрес-тестування АТ КБ «ПриватБанк», слід відзначити зниження кредитної активності на 0,09 пункти, коефіцієнту достатності резервів на 1,94 пункти, коефіцієнту дохідності портфелю на 0,19 пунктів та коефіцієнту покриття збитків за рахунок резерву на 3,35 пункти. Одним із негативних факторів є збільшення частки непрацюючих кредитів (NPL) до рівня 41,2%, що підвищує ризики втрат для банку.

Дещо подібна ситуації із нормативними показниками склалася і у інших комерційних банків України. Зокрема, Н7 та Н8 знаходяться в межах нормативних показників у АТ КБ «Ощадбанк» і становлять 22,1% та 15,5% відповідно, у АТ КБ «Укресімбанк» ситуація відповідна значення показників в межах норми і складає 19,5% та 22,5% відповідно. Значно більшим від нормативного показника є Н9, який складає 29,4% у АТ КБ «Ощадбанк» та в межах норми знаходиться показник АТ КБ «Укресімбанк» і становить 19,7%.

У зв'язку з цим виникає необхідність посилення контролю за якістю кредитних операцій та покращення управління кредитними ризиками даних банків. метою підвищення ефективності управління кредитним ризиком важливо продовжити вдосконалення нормативно-правової бази, розробляти нові механізми оцінки та управління ризиками, а також адаптувати їх до змінних економічних умов, зокрема в умовах воєнного стану та глобальних економічних викликів.

7. Управління кредитним ризиком в Україні перебуває під постійним регулятивним наглядом НБУ, який забезпечує стабільність фінансової системи через встановлення нормативів управління ризиками, таких як капітал, ліквідність і кредитний ризик. Однією з ключових вимог є формування резервів під знецінення активів для покриття потенційних збитків, що дозволяє банкам ефективно реагувати на негативні економічні зміни. НБУ також здійснює регулярний моніторинг фінансової стійкості банків через стрес-тестування.

Для підтримки банківської системи в умовах економічної нестабільності, держава надає фінансову підтримку, зокрема через державні гарантії для стратегічно важливих кредитів або антикризову санацію проблемних банків. Законодавчі ініціативи, спрямовані на вдосконалення процедур стягнення заборгованості, банкрутства та реструктуризації боргів, також допомагають поліпшити ситуацію на фінансовому ринку.

Одним з важливих елементів є забезпечення прозорості боргових зобов'язань через створення кредитних реєстрів і баз даних, що сприяє підвищенню довіри до фінансової системи та зниженню ризиків.

Таким чином, для мінімізації кредитного ризику і забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в умовах постійних економічних та політичних змін необхідно постійно вдосконалювати нормативно-правову базу, впроваджувати інноваційні технології та методики управління ризиками, а також підвищувати рівень кредитної дисципліни як на рівні окремих банків, так і на рівні всього фінансового сектору.

8. У роботі обґрунтовано значущість застосування антисипативного підходу для контролю та мінімізації кредитного ризику в АТ КБ «ПриватБанк». Цей підхід ґрунтується на запобіганні значним відхиленням фактичного рівня кредитного ризику від встановлених нормативів шляхом раннього виявлення потенційних загроз та вироблення відповідних превентивних заходів у відповідь на негативні зміни.

Антисипативний підхід до контролю та мінімізації кредитного ризику передбачає ідентифікацію та оцінку слабких сигналів, що виникають як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі банку, і можуть призвести до змін у його ризикових позиціях. Методологія оцінки і аналізу таких слабких сигналів, що потенційно вказують на загрози, включає кілька етапів: формування бази слабких сигналів, що вказують на можливі зміни в ризикових позиціях; оцінка рівня загроз підвищення кредитних ризиків; прогнозування ймовірності зростання кредитних ризиків.

9. Оптимізація структури кредитного портфеля для АТ КБ «ПриватБанк» спрямована на максимізацію дохідності при мінімізації ризиків, що є критично важливим для стабільності фінансової діяльності банку. Використання моделі, побудованої за допомогою MATLAB та гібридних нейромереж (ANFIS), дозволяє гнучко адаптуватися до змін економічних умов і потреб ринку. Основні компоненти моделі кредитного портфеля охоплюють різні види кредитів: кредити юридичним і фізичним особам, кредити малим та середнім підприємствам, а також дебіторську заборгованість за фінансовим лізингом. Це дозволяє всебічно оцінити ризики та дохідність кожного сегмента.

Застосування Fuzzy Logic Toolbox і ANFIS дає можливість враховувати нечіткі фактори, що впливають на ризик і дохідність, і моделювати оптимальну структуру портфеля. Основними входами до моделі є частки кредитів різним категоріям клієнтів, а виходом дохідність портфеля. Оптимальна структура розрахована на основі цих змінних з використанням вагових коефіцієнтів, що відображають важливість кожного компоненту.

Результати, отримані в Excel за допомогою функції «Пошук розв'язку», показали, що збільшення частки кредитного портфеля до 35% від загальної суми активів не призводить до суттєвих змін в оптимальній структурі. Це свідчить про стійкість кредитної політики банку. Прогнозовані результати для різних видів кредитів (авто, житло, теплі кредити) демонструють значний потенціал підвищення дохідності. Висновки з цього моделювання допоможуть банку формувати гнучку кредитну політику, адаптовану до мінливих ринкових умов, з максимальним збереженням стабільності та зменшенням кредитних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А. Тенденції розвитку та особливості управління операційними ризиками комерційних банків. *Науковий вісник Полісся*. 2021. №2. С. 93–104.
2. Артем'єва О.О., Бестюк А.М. Вплив кредитних ризиків на розвиток банківської системи України в умовах трансформаційних процесів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2020. Вип. 37. С. 62–67.
3. Березуцький В.В. та ін. Безпека людини у сучасних умовах: монографія. Харків: ФОП Мезіна В.В., 2018. 208 с.
4. Благун І.І. Банківська система України в умовах турбулентності фінансового ринку: теорія, методологія, практика: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. 364 с.
5. Боднар О.А., Тішечкіна К.В., Іваненко Г.Ю., Тарасенко В.П. Управління та засоби мінімізації кредитного ризику банку. *Modern Economics* 2019. №15. С. 21–26.
6. Боронос В.Г., Влізько О.О. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України. *Вісник СумДУ. Серія Економіка*. 2019. №1. С. 182–187.
7. Брутян К.С. Організація та функціонування системи ризикменеджменту в банку. URL: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2018_3/239.pdf (дата звернення до ресурсу 10.11.2024 р.).
8. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2020. №2 (27). С. 152–159.
9. Бузу В.А. Еволюція управління кредитними ризиками. *Матеріали семінару «Проблеми аналізу та управління ризиками в діяльності кредитної організації»*. Київ, 2018. 24 с.

10. Віблій П.І., Жаржинська А.Ю. Дослідження кредитних ризиків комерційних ризиків та методи їх оцінювання. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2019. Том 1. №1. С. 8–13.

11. Вовк В.Я., Хмеленко О.В. Кредитування і контроль. Київ: Знання, 2018. 463 с.

12. Вовкова В. В., Власенко О. С. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. *Економіка і організація управління*. 2021. №2(42). С. 76–85.

13. Вовчак О.Д., Онуфрієнко М.П. Поняття кредитного ризику в банківській системі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. Вип. 8. Ч. 6. С. 171–174.

14. Волкова В.В., Власенко В.С. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. *Економіка та організація управління*. 2021. №2. С. 76–84.

15. Волкова Н.І., Мухіна А.С. Впровадження моделі оцінки впливу ризиків на фінансову стійкість АТ «ПУМБ». *Економіка і організація управління*. 2020. №39. С. 104–112.

16. Гладинець Н.Ю., Хланта С.П. Кредитний ризик комерційних банків та методи його мінімізації. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип.13. С. 1060–1064.

17. Горденко С.І. Охорона праці в галузі. Цивільний захист: навч.-метод. посіб. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я.М., 2022. 176 с.

18. Довгань Ж.М. Менеджмент у банку: підручн. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2017. 512 с.

19. Дробницька О. Р. Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів. *Інноваційна економіка: всеукр. наук.-виробн. журн*. 2013. №6 (44). С. 267–272.

20. Єпіфанов А.О., Васильєва Г.А., Козьменко С.М. та ін. Управління ризиками банків: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. Т. 1. 283 с.

21. Жигайло Г.Г. Фінансові інструменти: визнання та оцінка. *Вісник Національного банку України*. 2019. №1. С. 12–13.
22. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text).
23. Зінченко С.А., Зінченко І.С., Рибалко А.М. Управління ризиками в банківській діяльності: теорія та практика. Київ: КНТЕУ, 2018. 350 с.
24. Івасів І.Б., Гарбар Є.С. Фінансова стійкість банків в умовах високої волатильності ринків. *Вісник КНТЕУ*. 2018. №2. С. 47–55.
25. Кинаш Ю.Є., Мищишин В.М., Гавдьо Р.О. Моделювання оцінки кредитних ризиків у діяльності кредитних спілок. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Автоматика, вимірювання та керування*. 2018. №907. С. 51–58.
26. Коваленко В.В. Методики оцінювання рівня кредитного ризику банківської установи. *Фінанси України*. 2016. №2 (243). С. 83–96.
27. Коваленко В.В., Зверяков О.М., Гайдукович Д.С. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність банків України. *Фінанси України*. 2019. №2(243). С. 83–96.
28. Коваленко В.В., Сергєєва О.С. Управління грошовими потоками банків на основі стрестестування ризиків, що ними генеруються. *Фінанси України*. 2015. №7. С. 57–74.
29. Коломієць Ю.Ю., Кочорба В.Ю. Оцінювання кредитних ризиків у системі ризик-менеджменту банківських структур. *Бізнес-інформ*. 2024. №1. С. 320–332.
30. Коновалова Н. Credit risk management in commercial banks. *Polish journal of management studies*. 2016. №13 С. 90–100.
31. Косов А.С. Підходи до оцінки і прогнозування ризиків ліквідності банку та їх практичне застосування. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2020. Т. 31. №4. С. 81–88.
32. Кудіна В.Г. Класифікація ризиків у банківській сфері: теорія та практика. *Вісник Східноукраїнського університету ім. В. Даля*. 2021. №2(15).

С.34–39.

33. Ларіонова К.Л. Аналіз та проблеми оцінки кредитного ризику банків України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №1. С.233–240.

34. Лінгур І.В., Ковач С.С. Зниження кредитних ризиків як напрямів мінімізації їх негативних впливів. *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських*. 2021. С. 145–146.

35. Матвійчук Н.М., Купіч Б.В. Кредитний ризик комерційних банків в Україні. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд*. 2021. №.23. С. 36–37.

36. Матосова Д.В. Управління кредитним ризиком у банку. *Економічні студії*. 2017. №5. С. 77 – 82.

37. Мелехтя В.Ю., Зінченко А.В. Роль кредитних операцій у діяльності комерційного банку. *Подільський науковий вісник*. 2020. №3. С. 16–21.

38. Михайлюк В. О., Халмурадов Б. Д. Цивільна безпека: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 158 с.

39. Мороз Н.В., Селецька Т.О. Сутність, причини виникнення та класифікація кредитного ризику банку. *Бізнес-Інформ*. 2019. №7. С. 272–278.

40. Наумчук Н.В. Оптимізація методів оцінки кредитного ризику. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу. *НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*. 2022. С. 225–228.

41. Наумчук Н.В. Суть кредитного ризику та формування методів його оцінки. *«Студентські наукові читання: 2021»*. *Поліський національний університет*. 2021. №2. С. 64–67.

42. Офіційний сайт комерційного банку АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення до ресурсу 12.10.2024 р.).

43. Офіційний сайт комерційного банку АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення до ресурсу 12.10.2024 р.).

44. Офіційний сайт комерційного банку АТ «Укрсімбанк». URL: <https://www.eximb.com/> (дата звернення до ресурсу 12.10.2024 р.).

45. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua>. (дата звернення до ресурсу 12.07.2024 р.).

46. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. *Фінансовий простір*. 2019. №2 (18). С. 14–21.

47. Письменний В., Романюк М. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні. *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»*: зб. тез доповідей, 16 травня 2024 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2024. С. 67–70.

48. Письменний В., Романюк М. Чинники впливу на кредитний ризик банківської установи. *Матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»*: зб. тез доповідей, 25 листопада 2024 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2024. С. 86–88.

49. Петренко В.О. Управління кредитними ризиками банку. *Матеріали студентської наукової конференції*. 2020. №1. С. 235–237.

50. Погореленко Н.П. Стабільність банківської системи: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. 615 с.

51. Пожарова О.В. Охорона праці: навчальний посібник. Одеса, 2022. 86 с.

52. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: затв. Правлінням Національного банку України від 17.06.2018 р. №64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.

53. Похилько С.В., Новіков В.М. Аналіз існуючих підходів щодо управління та мінімізації кредитного ризику банку. *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. 2019. №1. С. 53–63.

54. Прийдун Л. Теоретичні аспекти визначення сутності кредитного

ризиків банку. *Економічні науки: збірник наукових праць*. 2021. Вип. 8. С. 233–244.

55. Принципи управління кредитними ризиками. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_035#Text (дата звернення до ресурсу 10.07.2024 р.).

56. Просович О.П., Процак К.В. Ідентифікація та оцінка кредитного ризику комерційних банків. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління*. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2017. №873. С. 88–96.

57. Простебі Л. І. Сучасні тенденції банківського кредитування фізичних осіб. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 2. С. 130–134.

58. Раєвська Т. Практичні підходи до оцінки ризиків у діяльності банків. *Вісник НБУ*. 2019. №8. С. 9–14.

59. Савчук Л.М., Бандоріна Л.М. Проблеми правового, фінансового та економічного забезпечення розвитку національної економіки: монографія. Дніпро: Пороги, 2021. 384 с.

60. Садчикова І., Онопрієнко А. Оцінка кредитного ризику комерційного банку в умовах коронакризи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. №2. С. 115–124.

61. Садчикова І., Хоменко І., Онопрієнко А., Корицька А. Детермінанти розбудови кредитного ринку в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. №3 (27). С. 200–210.

62. Слобода Л.Я. Дослідження факторів кредитних ризиків банків. *Регіональна економіка*. 2019. №1. С. 125–135.

63. Степаненко С.В., Римар О.Г., Гулюк О.І. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах. *Наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021. №2 (3). С. 80–88.

64. Стешенко О. Д. Управління кредитним ризиком комерційного банку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. №42. С.327–330.

65. Стрельченко А.О., Чуб П.М., Чуб П.М. Підвищення ефективності

методів управління кредитним ризиком в банках України. Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами: зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 18 листоп. 2020 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2020. С. 393–396.

66. Стручок В.С. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Методичний посібник для здобувачів освітнього ступеня «магістр» всіх спеціальностей денної та заочної (дистанційної) форм навчання. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2022. 156 с.

67. Тищенко О.І. Дослідження методів оцінки ризиків споживчого кредитування в банку. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2016. №1. С. 76–82.

68. Тітов О.О., Тарасенко І.О. Якість банківського кредитного портфеля і його роль в забезпеченні фінансової стійкості банку. *In Innovations and prospects of world science*. 2021. С. 808–816.

69. Уткіна О.В. Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2019. 219 с.

70. Фалюта А.В. Функції керівництва в управлінні бізнесом. *Вісник Львівського університету*. 2019. №57. С. 291–297.

71. Федина В.В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. Підприємництво та торгівля. 2023. №39. С. 223–228.

72. Шило Ж. С. Кредитний ризик комерційного банку: причини виникнення та методи управління. *In The VII International Science Conference «Modernscience and practice»*. 2021. №2. С. 21–23.

73. Шишкіна О.В., Дубина М.В. Гроші та кредит: теорія і практика (у схемах і таблицях): навчальний посібник. Чернігів: Видавець Брагинець О.В., 2018. 572 с.

74. Шпильовий В.А., Андрушкевич Н.В. Управління кредитним ризиком, як інструмент забезпечення економічної безпеки комерційного банку.

Економіка та суспільство. 2020. Вип.7. С. 854–859.

75. Штефан Л.Б. Проблеми управління кредитним ризиком в комерційних банках України. *Ефективна економіка*. 2019. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3904>. (дата звернення до ресурсу 10.07.2024 р.).

76. Що таке кредитний скоринг: його суть і призначення. 2019. URL: <https://tvoigroshi.com.ua/uk/novosti/hto-takoe-kreditnyy-skoring--ego-sut-i-paznachenie-> (дата звернення: 13.09.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація чинників кредитних ризиків банківських установ

Група чинників	Види чинників
1	2
1. Чинники зовнішнього щодо банків та контрагентів середовища	Законодавчо-регулюючі: -законодавчо-нормативна база регулювання діяльності банків; -характер регулювання НБУ кредитної діяльності банків; - стан судової та виконавчої систем; -законодавче регулювання діяльності позичальників.
	Загально-економічні: -показники рівня економічного розвитку країни; - кон'юнктура попиту і пропозиції на фінансово-кредитному ринку; -рівень конкуренції між банками та контрагентами;
	Політичні: - політичне становище в країні; - вплив міжнародних інститутів; - рівень криміногенності в країні.
	Форс-мажорні: - природні катаклізми, воєнні дії та акти громадського протесту;
2. Внутрішньобанківські чинники кредитних ризиків	Стратегічні: - вид та спеціалізація банку; - стратегічні напрями кредитної політики; - пріоритети при формуванні цінової політики; - наявність структурних механізмів щодо кредитування.
	Організаційні: - зміна власників та / чи керівництва банку; - наявність організаційних та методичних положень кредитування та регулювання кредитних ризиків; - наявність в організаційній структурі відділу управління ризиками; - розподіл повноважень та відповідальності між працівниками.
	Управлінські: -кваліфікаційний рівень, компетенція та досвід роботи фахівців; -технічне та юридичне забезпечення кредитної діяльності; -дотримання кредитними працівниками законодавства, культури ризиків та принципів кредитування; -наявність належних механізмів контролю за документальним оформленням та використанням кредитів і забезпечення; - безпосередня зацікавленість спеціалістів банку в кредитних рішеннях; - психологічний клімат в колективі.
	Інформаційні: - джерела інформації про позичальників; -достовірність та повнота інформації про позичальників; -своєчасність та якість внутрішньої управлінської інформації; -рівень технічної обробки інформації та автоматизації даних.

1	2
	Методологічні: - наявність внутрішньої нормативної бази регулювання кредитних ризиків; - існування ефективної методики оцінювання чинників ризиків; - адекватність діючих методик сучасній ситуації у сфері кредитування.
3. Чинники, притаманні діяльності позичальників	Характеристики позичальника: - галузь, вид і регіон діяльності та тип позичальника банку; - позиція на ринку, імідж, репутація та зв'язки клієнта; - кредитна історія, фінансовий стан та грошові потоки у діяльності клієнта; - перспективи прибутковості і розвитку об'єкта, що кредитується; - користування позичальника іншими послугами банку чи інших банках.
	Характеристики кредитної угоди: - вид кредитного продукту; - термін дії, процентна ставка та сума кредитної угоди; - вид джерела повернення кредиту та участь власними коштами у проєкті.
	Забезпечення повернення кредиту: - форма забезпечення повернення кредиту; - рівень документального оформлення забезпечення; - покриття заставою суми кредиту /фінансовий стан та репутація гаранта.
	Рівень обслуговування кредиту позичальником: - сплата процентів за кредит відповідно до встановлених умов; - інші пріоритети позичальника у спрямуванні кредитних коштів; - наявність поточного, валютного чи депозитного рахунку у банку-кредитора; - прохання позичальника про зміну графіка повернення кредиту.

Примітка: складено автором на основі [26, с. 202–204]

Додаток Б

Клас платоспроможності позичальника

Клас позичальника	Рівень фінансового стану	Характеристика
А	Високий	Позичальник має високий рівень доходів, стабільні фінансові показники, низький рівень заборгованості, значні активи, позитивна кредитна історія
Б	Хороший	Позичальник має достатній рівень доходів, стабільні фінансові показники, помірний рівень заборгованості, якісні активи, задовільна кредитна історія
В	Середній	Позичальник має середній рівень доходів, фінансові показники з деякими коливаннями, помірний рівень заборгованості, достатні активи, змішана кредитна історія
Г	Низький	Позичальник має низький рівень доходів, нестабільні фінансові показники, високий рівень заборгованості, недостатні активи, проблемна кредитна історія
Д	Критичний	Позичальник має дуже низький рівень доходів, нестабільні фінансові показники, критично високий рівень заборгованості, мінімальні активи, негативна кредитна історія

Примітка: складено автором на основі [28, с. 329]

Додаток В

Дані річного звіту про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» станом на
31 грудня 2023 р.АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2023 року

	Прим.	31 грудня 2023	31 грудня 2022 (як перераховано)
<i>У мільйонах українських гривень</i>			
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	152 282	94 191
Кредити та аванси банкам	7	134 237	103 837
Кредити та аванси клієнтам	8	92 019	68 084
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:		271 847	239 752
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	100 376	95 716
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	171 471	143 920
- за амортизованою собівартістю	9	-	116
Поточні податкові активи	25	4	9 079
Інвестиційна нерухомість	10	2 340	2 155
Основні засоби	11	5 127	5 228
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	11	1 563	1 389
Відстрочені податкові активи	25	1 952	1 100
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства		30	30
Інші фінансові активи	12	9 493	6 498
Інші нефінансові активи	13	9 094	9 189
Непоточні активи або групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу або як утримувані для виплати власникам		20	64
Загальна сума активів		680 008	540 596
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти клієнтів	14	555 525	471 970
Інші залучені кошти	15	2 630	128
Поточні податкові зобов'язання	25	25 790	-
Інші фінансові зобов'язання	16	3 038	2 634
Забезпечення у т.ч.:	17	5 438	5 804
- резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		1 111	1 280
- інше забезпечення		4 327	4 524
Інші нефінансові зобов'язання	18	2 741	2 271
Загальна сума зобов'язань		595 162	482 807
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	19	206 060	206 060
Емісійний дохід		23	23
Інші резерви	9, 11	(1 741)	(15 168)
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Резервні та інші фонди банку	19	12 959	11 449
Накопичений дефіцит		(144 629)	(156 749)
Загальна сума власного капіталу		84 846	57 789
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		680 008	540 596

Затверджено до випуску та підписано 15 березня 2024 року.

Г.Бьош
Голова ПравлінняВ. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"

Окремий звіт про прибуток або збиток за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	2023 рік	2022 рік
Процентні доходи в т.ч.:		66 238	43 686
- процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	20	61 614	38 905
- інші процентні доходи	20	4 624	4 781
Процентні витрати	20	(6 616)	(3 768)
Чистий процентний дохід		59 622	39 918
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	21	(4 588)	(15 396)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		55 034	24 522
Комісійні доходи	22	41 589	32 945
Комісійні витрати	22	(17 150)	(12 505)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		10 174	14 655
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		(1 076)	(7 760)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	1 266	119
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	9	4 648	2 608
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		185	267
Витрати на виплати працівникам		(10 552)	(10 096)
Амортизаційні витрати	11	(2 175)	(1 970)
Інші адміністративні та операційні витрати в т.ч.:	23	(10 946)	(10 473)
- розформування (витрати на створення) резерву під юридичні ризики	17, 23	194	(885)
- адміністративні та операційні витрати	23	(11 140)	(9 588)
Інші доходи	24	2 173	2 815
Інші прибутки (збитки) - збиток від модифікації фінансових активів		(407)	(458)
Доходи (витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		(1)	(1)
Прибуток (збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		4	4
Прибуток до оподаткування		72 766	34 672
(Витрати на сплату податку) доходи від повернення податку	25	(35 001)	(4 474)
Прибуток за рік		37 765	30 198

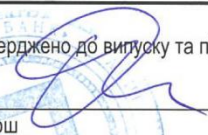
Затверджено до випуску та підписано 15 березня 2024 року.

Г.Бьош
Голова ПравлінняВ. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про сукупний дохід за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	2023 рік	2022 рік
Прибуток за рік		37 765	30 198
Інший сукупний дохід			
<i>Статті, які будуть у подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Фінансові інструменти що визнаються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:			
- Прибутки (збитки) від фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування	9	7 904	(14 139)
- Коригування перекласифікації фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування		(1 266)	(119)
- Зміни у резерві під очікувані кредитні збитки	9	6 562	3 453
- Податок на прибуток, що відноситься до фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід у складі іншого сукупного доходу	25	215	(207)
<i>Статті, які не будуть рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Будівлі та земля:			
- Інший сукупний дохід, до оподаткування, прибутки (збитки) від переоцінки	11	65	34
- Податок на прибуток, що відноситься до змін у дооцінці у складі іншого сукупного доходу	25	(30)	(6)
Загальна сума іншого сукупного доходу		13 450	(10 984)
Загальна сума сукупного доходу		51 215	19 214

Затверджено до випуску та підписано 15 березня 2024 року.

 Г. Бьош
 Голова Правління

 В. В. Ярмоленко
 Головний бухгалтер

Додаток Г

**Дані річного звіту про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» станом на
31 грудня 2022 р.**

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2022 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2022	31 грудня 2021
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	96 380	52 835
Кредити та аванси банкам	7	103 837	26 243
Кредити та аванси клієнтам	8	68 084	68 218
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:		239 752	222 277
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	95 716	93 096
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	143 920	129 074
- за амортизованою собівартістю	9	116	107
Поточні податкові активи	25	9 079	9 978
Відстрочені податкові активи	25	1 100	-
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства		30	30
Інвестиційна нерухомість	10	2 155	1 989
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	11	1 389	1 288
Основні засоби	11	5 228	6 074
Інші фінансові активи	12	4 309	2 644
Інші нефінансові активи	13	9 189	9 713
Непоточні активи або групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу або як утримувані для виплати власникам		64	7
Загальна сума активів		540 596	401 296
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків		-	3
Кошти клієнтів	14	471 970	325 303
Інші залучені кошти	15	128	-
Відстрочені податкові зобов'язання	25	-	159
Інші фінансові зобов'язання	16	2 634	3 770
Забезпечення у т.ч.:	17	5 804	3 651
- резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		1 280	373
- інше забезпечення		4 524	3 278
Інші нефінансові зобов'язання	18	2 271	1 795
Загальна сума зобов'язань		482 807	334 681
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	19	206 060	206 060
Емісійний дохід	19	23	23
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Інші резерви	9, 11	(15 168)	(4 091)
Резервні та інші фонди банку	19	11 449	9 696
Накопичений дефіцит		(156 749)	(157 247)
Загальна сума власного капіталу		57 789	66 615
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		540 596	401 296

Затверджено до випуску та підписано 18 квітня 2023 року.

Г.Бьош
Голова Правління

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про прибуток або збиток за рік, що закінчився 31 грудня 2022 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	2022 рік	2021 рік
Процентні доходи в т.ч.:		43 686	35 854
- процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	20	38 905	30 870
- інші процентні доходи	20	4 781	4 984
Процентні витрати	20	(3 768)	(6 537)
Чистий процентний дохід		39 918	29 317
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	21	(15 396)	(856)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		24 522	28 461
Комісійні доходи	22	32 945	35 057
Комісійні витрати	22	(12 505)	(11 840)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		14 655	3 226
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		(7 760)	1 017
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	119	32
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	9	2 608	(7 666)
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		267	(873)
Витрати на виплати працівникам		(10 096)	(8 904)
Амортизаційні витрати	11	(1 970)	(2 183)
Інші адміністративні та операційні витрати в т.ч.:	23	(10 473)	(2 348)
- розформування (витрати на створення) резерву під юридичні ризики	17, 23	(885)	6 464
- адміністративні та операційні витрати	23	(9 588)	(8 812)
Інші доходи	24	2 815	1 286
Інші прибутки (збитки) - збиток від модифікації фінансових активів		(458)	(111)
Доходи (витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		(1)	(164)
Прибуток (збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		4	77
Прибуток до оподаткування		34 672	35 067
(Витрати на сплату податку) доходи від повернення податку	25	(4 474)	(17)
Прибуток за рік		30 198	35 050

Затверджено до випуску та підписано 18 квітня 2023 року.

Г.Бьош
Голова Правління

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про сукупний дохід за рік, що закінчився 31 грудня 2022 року

У мільйонах українських гривень	2022 рік	2021 рік
Прибуток за рік	30 198	35 050
Інший сукупний дохід		
<i>Статті, які будуть у подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>		
Фінансові інструменти що визнаються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:		
- Прибутки (збитки) від фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування	(14 139)	(1 758)
- Коригування перекласифікації фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування	(119)	(32)
- Зміни у резерві під очікувані кредитні збитки	3 453	-
- Податок на прибуток, що відноситься до фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід у складі іншого сукупного доходу	(207)	(2)
<i>Статті, які не будуть рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>		
Будівлі та земля:		
- Інший сукупний дохід, до оподаткування, прибутки (збитки) від переоцінки	34	(32)
- Податок на прибуток, що відноситься до змін у дооцінці у складі іншого сукупного доходу	(6)	6
Загальна сума іншого сукупного доходу	(10 984)	(1 818)
Загальна сума сукупного доходу	19 214	33 232

Затверджено до випуску та підписано 18 квітня 2023 року.

Г.Бьош
Голова Правління

Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

Додаток Д

Дані річного звіту про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» станом на 31 грудня 2021 р.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК" Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2021 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2021	31 грудня 2020 (як рекласифіковано)	31 грудня 2019 (як рекласифіковано)
АКТИВИ				
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	52 835	49 911	45 894
Кредити та аванси банкам	7	26 243	25 059	27 118
Кредити та аванси клієнтам	8	68 218	55 021	59 544
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:		222 277	221 661	152 157
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	93 096	100 750	84 680
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	129 074	119 196	66 602
- за амортизованою собівартістю	9	107	1 715	875
Поточні податкові активи	21	9 978	6 660	2 257
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства		30	30	155
Інвестиційна нерухомість		1 989	2 933	3 379
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	10	1 288	953	648
Основні засоби	10	6 074	6 689	5 832
Інші фінансові активи	11	2 644	3 448	2 210
Інші нефінансові активи	12	9 713	10 128	10 529
Непоточні активи або групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу або як утримувані для виплати власникам		7	32	-
Загальна сума активів		401 296	382 525	309 723
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
Інші залучені кошти		-	-	7 721
Кошти банків		3	2	201
Кошти клієнтів	13	325 303	312 708	240 621
Відстрочені податкові зобов'язання	21	159	146	121
Інші фінансові зобов'язання	14	3 770	4 059	2 639
Забезпечення у т.ч.:	15	3 651	10 687	2 363
- резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		373	329	290
- інше забезпечення		3 278	10 358	2 073
Інші нефінансові зобов'язання	15	1 795	2 098	1 528
Загальна сума зобов'язань		334 681	329 700	255 194
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ				
Статутний капітал	16	206 060	206 060	206 060
Емісійний дохід	16	23	23	23
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174	12 174
Інші резерви	9, 10	(4 091)	(2 248)	(660)
Резервні та інші фонди банку	16	9 696	8 481	6 850
Накопичений дефіцит		(157 247)	(171 665)	(169 918)
Загальна сума власного капіталу		66 615	52 825	54 529
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		401 296	382 525	309 723

Затверджено до випуску та підписано 26 липня 2022 року.

Г. Бойко
Голова ПравлінняГ. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про прибуток або збиток за рік, що закінчився 31 грудня 2021 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	2021 рік	2020 рік (як рекласифіковано)
Процентні доходи в т.ч.:		35 854	33 563
- процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	17	30 870	28 547
- інші процентні доходи	17	4 984	5 016
Процентні витрати	17	(6 537)	(11 961)
Чистий процентний дохід		29 317	21 602
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	18	(856)	(1 809)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		28 461	19 793
Комісійні доходи	19	35 057	27 649
Комісійні витрати	19	(11 840)	(8 888)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		3 226	3 103
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		1 017	(7 460)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	32	8
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	9	(7 666)	16 045
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		(873)	(256)
Витрати на виплати працівникам		(8 904)	(8 192)
Амортизаційні витрати		(2 183)	(1 791)
Частка прибутку (збитку) асоційованих підприємств та спільних підприємств, облік яких ведеться за методом участі в капіталі		-	(124)
Інші адміністративні та операційні витрати в т.ч.:		(2 348)	(16 681)
- розформування (витрати на створення) резерву під юридичні ризики	15, 20	6 464	(8 539)
- адміністративні та операційні витрати	20	(8 812)	(8 142)
Інші доходи		1 286	1 200
Інші прибутки (збитки) - збиток від модифікації фінансових активів		(111)	(104)
Доходи (витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		(164)	(6)
Прибуток (збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		77	-
Прибуток до оподаткування		35 067	24 296
Витрати на сплату податку (доходи від повернення податку)	21	(17)	6
Прибуток за рік		35 050	24 302

Затверджено до випуску та підписано 26 липня 2022 року.

Г. Бьош
Голова Правління

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про сукупний дохід за рік, що закінчився 31 грудня 2021 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2021	31 грудня 2020
Прибуток за рік		35 050	24 302
Інший сукупний дохід			
<i>Статті, які будуть у подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Фінансові інструменти, що визнаються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:			
- Прибутки (збитки) від фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування		(1 758)	(1 649)
- Коригування перекласифікації фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, до оподаткування		(32)	(8)
- Податок на прибуток, що відноситься до фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід у складі іншого сукупного доходу		(2)	(6)
<i>Статті, які не будуть рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Будівлі та земля:			
- Інший сукупний дохід, до оподаткування, прибутки (збитки) від переоцінки		(32)	139
- Податок на прибуток, що відноситься до змін у дооцінці у складі іншого сукупного доходу		6	(25)
Загальна сума іншого сукупного доходу		(1 818)	(1 549)
Загальна сума сукупного доходу		33 232	22 753

Затверджено до випуску та підписано 26 липня 2022 року.

Г.Бьош
Голова Правління

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

Додаток Е

Дані річного звіту про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» станом на 31 грудня 2020 р.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК" Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2020 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2020	31 грудня 2019
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	6	49 911	45 894
Заборгованість банків	7	25 059	27 118
Кредити та аванси клієнтам	8	55 021	59 544
Інвестиційні цінні папери:			
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	100 750	84 680
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	119 196	66 602
- за амортизованою собівартістю	9	1 715	875
Поточні податкові активи	22	6 660	2 257
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію		30	155
Інвестиційна нерухомість		2 933	3 379
Активи з права користування	10	1 748	1 716
Основні засоби та нематеріальні активи	11	5 894	4 764
Інші фінансові активи	12	3 448	2 210
Інші активи	13	8 900	9 285
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя		1 228	1 244
Активи, утримувані для продажу		32	-
ВСЬОГО АКТИВІВ		382 525	309 723
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Заборгованість перед НБУ		-	7 721
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями		2	201
Кошти клієнтів	14	312 708	240 621
Зобов'язання орендаря з лізингу	31	1 855	1 748
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	22	146	121
Інші фінансові зобов'язання	15	2 907	1 522
Резерви та нефінансові зобов'язання	16	12 082	3 260
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		329 700	255 194
КАПІТАЛ			
Акціонерний капітал	17	206 060	206 060
Емісійний дохід	17	23	23
Резерв переоцінки будівель	11	689	614
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	9	(2 937)	(1 274)
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Загальні резерви та інші фонди	17	8 481	6 850
Накопичений дефіцит		(171 665)	(169 918)
ВСЬОГО КАПІТАЛУ		52 825	54 529
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА КАПІТАЛУ		382 525	309 723

Затверджено до випуску та підписано 16 березня 2021 року.

Г. Ю. Самаріна
В.о. Голови Правління

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про прибуток чи збиток та інший сукупний дохід за рік, що закінчився 31 грудня 2020 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	2020 рік	2019 рік
Процентні доходи	18	33 563	33 841
Процентні витрати	18	(11 961)	(14 174)
Чистий процентний дохід		21 602	19 667
Відрахування до резерву на зменшення корисності	19	(1 771)	(4)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		19 831	19 663
Доходи за виплатами та комісійними	20	27 649	24 575
Витрати за виплатами та комісійними	20	(8 888)	(6 386)
Прибуток мінус збиток від операцій з іноземною валютою та своп-контрактів		3 103	2 589
(Збиток мінус прибуток)/прибуток мінус збиток від переоцінки іноземної валюти		(7 460)	6 510
Прибуток мінус збиток від реалізації інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	8	8
Прибуток мінус збиток/(збиток мінус прибуток) від переоцінки інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	16 045	(1 526)
Витрати щодо резерву під юридичні ризики	16	(8 577)	(387)
Збиток/(прибуток) від уцінки будівель (що перевищують дооцінку) та переоцінки інвестиційної нерухомості		(256)	4
Зменшення корисності майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя		(119)	(134)
(Зменшення корисності)/відновлення зменшення корисності інвестиції в асоційовану компанію		(124)	8
Адміністративні та інші операційні витрати	21	(18 006)	(14 428)
Інші чисті доходи		1 090	2 113
Прибуток до оподаткування		24 296	32 609
Кредит з податку на прибуток	22	6	-
Чистий прибуток за рік		24 302	32 609
Інші сукупні доходи/(витрати):			
<i>Статті, які будуть у подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Фінансові інструменти, що визнаються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:			
- Нереалізований (збиток)/прибуток від переоцінки		(1 649)	2 037
- Прибуток, що рекласифіковано до складу прибутків чи збитків		(8)	(8)
- Податковий ефект		(6)	-
<i>Статті, які не будуть рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Будівлі:			
- Переоцінка будівель		139	(70)
- Податковий ефект		(25)	15
Інші сукупні (витрати)/доходи		(1 549)	1 974
ВСЬОГО СУКУПНИХ ДОХОДІВ ЗА РІК		22 753	34 583

Затверджено до випуску та підписано 16 березня 2021 року.

Г. Ю. Самаріна
В.о. Голови Правління

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

Додаток Ж

Дані річного звіту про фінансовий стан АТ КБ «ПриватБанк» станом на 31 грудня 2019 р.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК" Окремий звіт про фінансовий стан

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2019	31 грудня 2018
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	6	45 894	27 360
Заборгованість банків	7	27 118	-
Кредити та аванси клієнтам	8	59 544	50 140
Інвестиційні цінні папери:			
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	84 680	86 244
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	66 602	79 299
- за амортизованою собівартістю	9	875	14 538
Поточні податкові активи		2 257	184
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію/Інвестиції в дочірні компанії		155	30
Інвестиційна нерухомість		3 379	3 340
Активи з права користування	10	1 716	-
Основні засоби та нематеріальні активи	11	4 764	3 793
Інші фінансові активи	12	2 210	2 743
Інші активи	13	9 285	8 899
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя		1 244	1 361
Активи, утримувані для продажу	14	-	117
ВСЬОГО АКТИВІВ		309 723	278 048
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Заборгованість перед НБУ	15	7 721	9 817
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями		201	195
Кошти клієнтів	16	240 621	231 055
Зобов'язання орендаря з лізингу	32	1 748	-
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	24	121	136
Інші фінансові зобов'язання	17	1 522	2 249
Резерви та нефінансові зобов'язання	18	3 260	3 132
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		255 194	246 584
КАПІТАЛ			
Акціонерний капітал	19	206 060	206 060
Емісійний дохід	19	23	23
Резерв переоцінки будівель	11	614	687
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів		(1 274)	(3 303)
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Загальні резерви та інші фонди	19	6 850	6 211
Накопичений дефіцит		(169 918)	(190 388)
ВСЬОГО КАПІТАЛУ		54 529	31 464
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА КАПІТАЛУ		309 723	278 048

Затверджено до друку та підписано 29 квітня 2020 року.

Г. Ю. Самаріна
Голова ПравлінняГ. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління
(з питань фінансів)В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про прибуток чи збиток та інший сукупний дохід

У мільйонах українських гривень	Прим.	2019 рік	2018 рік
Процентні доходи	20	33 841	30 754
Процентні витрати	20	(14 174)	(14 002)
Чистий процентний дохід		19 667	16 752
Відрахування до резерву на зменшення корисності	21	(4)	(6 089)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		19 663	10 663
Доходи за виплатами та комісійними	22	24 575	19 590
Витрати за виплатами та комісійними	22	(6 386)	(4 402)
Прибутки мінус збитки від операцій з іноземною валютою та своп-контрактів		2 589	1 983
Прибутки мінус збитки від переоцінки іноземної валюти		6 510	1 145
Прибутки мінус збитки від реалізації інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		8	3
Збитки мінус прибутки від переоцінки інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток чи збиток		(1 526)	(3 085)
Прибутки/(збитки) від оцінки будівель та інвестиційної нерухомості		4	(553)
Зменшення корисності майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя		(134)	(13)
Відновлення зменшення корисності асоційованої компанії		8	-
Адміністративні та інші операційні витрати	23	(14 815)	(13 988)
Інші чисті доходи		2 113	1 446
Прибуток до оподаткування		32 609	12 789
Кредит з податку на прибуток	24	-	9
Чистий прибуток за рік		32 609	12 798
Інші сукупні доходи/(витрати):			
<i>Статті, які будуть у подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Фінансові інструменти, що визнаються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:			
- Нереалізований прибуток/(збиток) від переоцінки		2 037	(1 872)
- Прибуток, що рекласифіковано до складу прибутків чи збитків		(8)	(3)
- Зміни у резерві під очікувані кредитні збитки		-	-
- Податковий ефект		-	-
<i>Статті, які не будуть рекласифіковані у прибуток чи збиток:</i>			
Будівлі:			
- Переоцінка будівель		(70)	2
- Податковий ефект		15	(1)
Інші сукупні доходи/(витрати)		1 974	(1 874)
ВСЬОГО СУКУПНИХ ДОХОДІВ ЗА РІК		34 583	10 924
Базисний та скоригований дохід на акцію щодо прибутку, який належить акціонеру Банку (у гривнях на акцію)	19	44,31	17,39

Заверджено до випуску та підписано 29 квітня 2020 року.

Г. Крумханз
Голова Правління

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління
(з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер